

NOVÉ ČESKO-SLOVENSKO

Jeho hospodářská a sociální povaha,
nynější situace, potřeby a vyhlídky

Mnichovským a vídeňským rozhodnutím ze dne 29. září a 2. listopadu 1938 byly hranice naší republiky značně zúženy. Byli jsme nuceni odstoupiti celkem 41.596 km² plochy svého státu, t. j. 29.6% dosavadní výměry, s celkovým počtem 4,922.440 přítomných obyvatel (počítáno na základě sčítání lidu z roku 1930), kteří představují 33.4% celkového dosavadního počtu ve státě. S odstoupeným územím ztrácíme však nejen obyvatelstvo, ale celé přírodní a hospodářské i národní bohatství. Podle různé hospodářské povahy odstoupených krajů jsou tyto hospodářské ztráty rozdílné; někde převažují ztráty v lesích, jinde v zemědělství, jinde v bohatství nerostů, jinde v přírodních silách, jinde v průmyslu atd.

Ale nejen navenek; i uvnitř našeho zmenšeného státu byly provedeny dalekosáhlé změny právní, které se přirozeně také dotknou hospodářského dění v naší vlasti. Naše republika se stala spolkovým státem, federací tří samosprávných územních útvarů: českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Oběma posledně jmenovaným byla ústavními zákony zaručena v rámci Česko-slovenské republiky samospráva s přesně vymezeným obsahem a rozsahem: zákonem ze dne 22. listopadu 1938 č. 299 Sb. z. a n. pro Slovensko a zákonem téhož data č. 328 Sb. z. a n. pro Podkarpatskou Rus. Záležitosti státu v politice vnější a některé vnitřní budou spravovány ústředně jako společné, některé pak v jednotlivých třech samosprávných útvarech odděleně, zvláště.

Situace našeho státu se zúžením hranic a ztrátou území, obyvatel a hospodářských a národních statků i státoprávní vnitřní přeměnou pochopitelně změnila. V nových poměrech máme za úkol vyšetřiti všechny tyto změny, jejich povahu, rozsah a dosah, odstraniti zatím pro začátek všechny překážky běžného hospodářského života, aby nenastaly poruchy, stanoviti si jakousi východiskovou bilanci našich zemí, bilanci toho, co nám zbylo, a stanoviti si program nové hospodářské výstavby podle dané dnešní situace a podle hospodářského cíle, který si chceme vytknouti — pokud je v naší moci a silách — do budoucnosti, se zřetěním na své zeměpisné položení, na dějinné poslání našeho národa a na hospodářské možnosti a schopnosti.

Touto prací — pokud je to možné — chceme přispěti k objasnění naší situace a k vytčení zásad příští naší hospodářské a sociální politiky. Rozdělili jsme ji v tyto kapitoly:

- I. Nové Česko-Slovensko s hlediska zeměpisného.
- II. Obyvatelstvo a jeho národnostní a hospodářsko-sociální složení.
- III. Zemědělská složka hospodářství (vlastní zemědělství, lesnictví a rybářství).
- IV. Naše uhelné a nerostné bohatství.
- V. Průmyslová výroba zušlechťující.
- VI. České země — Slovensko — Podkarpatská Rus.
- VII. Zahraněční obchod a obchodní politika.
- VIII. Česko-slovenské bankovníctví.
- IX. Pojišťovnictví v nových poměrech.
- X. Doprava a problémy dopravní politiky.
- XI. Zásady naší příští hospodářské politiky.

O otázkách politických, které se vztahují ke vzniku nového Česko-Slovenska, odkazujeme na pojednání, která již vyšla v „Obzoru národohospodářském“ v číslech 8.—11., roč. 1938. Sluší při nynějším pojednání ještě podotknouti, že nemůže jít o podrobné rozborů naší hospodářské situace. To je úkolem jednak orgánů naší státní politiky, jednak soukromých zájmových organizací. Je však zapotřebí, abychom měli co nejpodrobnější rozborů, jelikož bez nich sotva si můžeme stanovit další programy a také bychom se bez nich nevyhnuli chybám, kterých bychom se měli varovati.

I. Česko-Slovensko s hlediska zeměpisného.

Německo, Maďarsko a Polsko zabraly z bývalého území Česko-slovenské republiky (140.508 km²) 41.596 km². Poněvadž jsme měli dříve většinou přirozené hranice, změnily se tím podstatně zeměpisné poměry naší republiky.

Především se zmenšily v z d á l e n o s t i od západu k východu a zvláště od severu k jihu. Dřívější největší vzdálenost od západu k východu, Aš—Bohdan, se zkrátila (ve vzdušné čáře) asi s 960 km na 890 km, a to od Domažlic k Bohdanu. V Č e c h á c h měří nyní největší vzdálenost (ve vzdušné čáře) od severu k jihu, od Vysokého nad Jizerou k Soběnovu, jižně Trhových Svinů, 230 km. Před odtržením bylo největší rozpětí Šluknov—Vyšší Brod 290 km. Od západu k východu pak z Domažlic k České Třebové je to 280 km, dříve od Aše až východně Králík to bylo 340 km, rovněž rozdíl 60 km. Na M o r a v ě byla v dřívějším Československu vzdálenost od severu k jihu, od Javorníku až jižně Břeclavě 190 km, nyní se zkrátila od Horního Štěpánova až jižně Rajhradu na pouhých 60 km! Na S l o v e n s k u se zmenšily vzdálenosti na západě od Komárna až severně Polhory s 230 km na 190 km, mezi hranicí jižně Nitry a Polhorou a na východě s 90 km mezi Turnou nad Bodvou a severně Lubovně na 60 km severně od Jasova k Lubovně. Na P o d k a r p á t s k é R u s i se zúžilo

rozpětí hranice jv. Výloku až severně Nižných Verecek se 100 km na pouhých 50 km od maďarských hranic severně Mukačeva kolmo k polským hranicím.

Velmi pronikavě se změnil f y s i k á l n ě - z e m ě p i s n ý o b r a z naší republiky. V českých zemích jsme ztratili všechny pohraniční h o r y, které staletí tvořily naše hranice, a to od Pavlovských kopců na jižní Moravě (velmi dobrý cvičebný terén pro horolezce), pod kterými zůstalo též světoznámé naleziště zbytků pravěkého člověka u Dolních Věstonic, přes Novohradské hory, Šumavu s jediným pralesem na Boubíně, Český les, Rudohoří, Lužickou vrchovinu s Ještědem (s lanovkou), Jizerské hory, Krkonoše, Stěny Broumovské, Orlické hory a Jeseníky až po geomorfologicky význačnou Moravskou bránu u Hranic a část Beskyd s Jablunkovským průsmykem, odtrženou Poláky. Tak zůstaly také nejvyšší dosavadní naše horské vrcholky na zabraném území, a to v Čechách Sněžka, 1603 m vysoká, a na Moravě Praděd, 1490 m vysoký. Nyní je nejvyšší vrcholek v Čechách Javorník, 1065 m vysoký, na jihu u Kašperských hor (dnes německých) a na Moravě Lysá hora, 1365 m, na východě v Beskydech. Památný Říp je nyní jen asi 10 km a propast Macocha něco přes 20 km od německých hranic. Ze Slovenska zabrali na jihu Maďaři Žitný ostrov až na nepatrný západní cíp nedaleko Bratislavy a Jihoslovenský kras se Silickou plošinou a známou jeskyní Domicou a na severu Poláci zejména Bělovodskou dolinu, Javorinu a krásný kaňon Dunaje s jedinečnou slovenskou přírodní rezervací pěninskou.

Nejnižší místo bylo v republice na Slovensku na Tise u Čopu 98 m nad mořem, nyní je asi u Trebišova 109 m; v českých zemích bylo na Labi u Hřenska 112 m, nyní je na Labi u Terezína 144 m.

Velmi značné ztráty vykazuje v o d o p i s naší republiky. V Čechách zůstaly na německém území prameny Úhlavy, Radbuzy, Mže, Otavy, Vltavy, Jizery, Labe a Orlice a mimo to celý tok Bíliny, horní a střední tok Ohře, horní Vltava až za Český Krumlov a Labe od Mělníka s moderní vodní elektrárnou u Střekova a s největším přístavem v Ústí. Z Moravy byl zabrán Německem na jihu celý tok Dyje (s velkou známou přehradou a moderní elektrárnou u Vranova) až po ústí do Moravy — mimo nepatrný kousek východně Pavlova — a na severu prameny a horní tok Svitavy a Moravy a celou Odru s Opavou. Ze Slovenska připadl Maďarsku skoro celý levý břeh Dunaje s moderně vybudovaným přístavem Komárnem a skoro celý Malý Dunaj, tvořící Žitný ostrov, dolní tok Váhu, dolní tok a část středního toku Hronu, skoro celý Ipel' a Slaná, střední tok Latorice a z Podkarpatské Rusi pak velký Černý močál, který byl v posledních letech postupně vysušován. Kromě toho jsme ztratili v Čechách všechna jezera, která byla na Šumavě a v českých zemích asi 8.000 ha rybníků, z celkové plochy více než 45.000 ha. Nejpodvážlivější je možnost ohrožení našeho vodního hospodářství i případně podnebí započatým již odlesňováním bohatě zalesněných oblastí s rozlehlými slatinami a prameništěmi našich řek.

Ztráta četných přírodních krás, lázní a letovisek v zabraných oblastech je sice citelná pro náš bývalý turistický ruch, avšak po připojení Rakouska k Německu a při poklesu cizineckého ruchu do Říše neznamená ani pro ni zvláštní přínos.

Zabrání tak rozsáhlých krajů změnilo samozřejmě velmi značně též m í s t o p í s naší republiky. Hlavní město Praha se octlo jen něco přes 30 km od severních německých hranic, hlavní město Moravskoslezské země, Brno, jen něco přes 10 km od jižních hranic, hlavní město Slovenska, Bratislava, je úplně na hranicích a nynější hlavní město Podkarpatské Rusi, Chust, není ani 30 km vzdáleno od maďarských hranic. Další naše dvě velkoměsta s letišti, Plzeň a Moravská Ostrava, obklopují nyní z velké části cizí hranice. Z ostatních větších měst leží nyní těsně na hranicích nebo jen několik kilometrů od nich: v Čechách Jindřichův Hradec (se tří stran obklíčen německým územím), Sušice, Domažlice, Louny, Terezín, Mnichovo Hradiště, Vysoké nad Jizerou, Jilemnice, Nová Paka, Dvůr Králové (z velké části obklopen německým územím), lázně Velichovky, Jaroměř, Úpice, Žamberk, Ústí nad Orlicí, železniční uzel Česká Třebová, Litomyšl a Polička; na Moravě Jevíčko, Litovel, Olomouc (s letištěm), Hranice (s vojenskou akademií a s vojenským gymnasiem, přeloženým tam z Moravské Třebové, obsazené Němci), Židlochovice, Ivančice a Dačice. Těsně na hranicích Německa se octla též památná místa v Čechách Husinec, rodiště Husovo, a na Moravě Hodslavice, rodiště Fr. Palackého. Do německého záboru se dostala však tato rodiště našich významných mužů: v Čechách na Chodsku Kleneč (spis. J. Š. Baar a Jan Vrba, skladatel Jindřich Jindřich) a Trhanov (věhlasný lékař Dr. Josef Thomayer), Teplice-Šanov (spis. Jan Havlasa), Stadice u Ústí n. L. (podle pověsti sídlo Přemysla oráče), Děčín (Mir. Tyrš), Liberec (spis. F. X. Šalda) a v Moravskoslezské zemi Bludov (malíř Adolf Kašpar), Opava (Petr Bezruč), Hrabyně (rodiště Dr. K. Engliše), Holasovice (skladatel Pavel Křížkovský) a Hukvaldy (skladatel Leoš Janáček).

Přirozeně, že ztráta tak značných ploch zasáhla velmi živelně také do dopravy silniční a železniční, a to zejména tím, že hranice jsou vedeny úplně bez ohledu na naše dopravní potřeby. Proto jsou často na poměrně krátké vzdálenosti silnice i železniční trati několikrát přerušeny, jako na př. nejnapadněji na trati Brno—Břeclav nebo Česká Třebová—Olomouc. Všechny hlavní tepny bývalé československé železniční sítě byly velmi citelně zasaženy. Tak jsou to hlavní spoje českých zemí se Slovenskem, a to na severu v úseku Česká Třebová—Olomouc a úsek Bohumín—Český Těšín—Jablunkovský průsmyk až skoro k Čadci, úplně obsazený Poláky, k jihu pak Česká Třebová—Brno—Břeclav—Bratislava. Nejkrutější bylo přerušení spojení Slovenska s Podkarpatskou Rusí Maďary, a to obsazením trati Košice—Čop—Berehovo, čímž Podkarpatská Rus ztratila úplně železniční spojení se západem republiky. Maďaři tam také přerušili hlavní přímé spojení s Rumunskem na trati Královo nad Tisou—Titulescu (dříve Halmei). V českých zemích je ještě pozoruhodné přerušení trati Plzeň—Domažlice. Z velmi významných pohraničních železničních uzlů jsme ztratili v českém území ležící Břeclav a České Velenice.

Všechny zde jen v hrubých rysech načrtnuté ztráty územní a hospodářské, způsobené úpravou nových hranic naší republiky po tragických událostech, zasáhly hluboce náš národní a státní život a zhojení všech těch ran bude vyžadovati dlouhého, houževnatého, vytrvalého a cílevědomého úsilí všech složek našeho národa.

II. Obyvatelstvo a jeho národnostní a hospodářsko-sociální složení.

Na výměře 140.508 km² a ve 2,299.874 domech žilo v dřívějším Československu podle sčítání lidu z r. 1930 14,729.536 obyvatel. Na jednotlivé země republiky připadalo:

	Výměra km ²	Domů	Obyvatel	Procent z celku		
				výměra	domy	obyvatelstvo
Čechy	52.062	1,031.680	7,109.376	37.1	44.4	48.1
Morava-Slezsko	26.807	561.338	3,565.010	19.1	24.4	24.2
české země	78.869	1,593.018	10,674.386	56.2	68.8	72.3
Slovensko	49.021	568.343	3,329.793	34.9	24.6	22.6
Podk. Rus	12.608	138.513	725.357	8.9	6.6	5.1
Celkem	140.498	2,299.874	14,729.536	100.0	100.0	100.0

Na 1 km² žilo průměrně v celé republice 105 obyvatel a z toho v Čechách 137, na Moravě a ve Slezsku 133, v českých zemích 135, na Slovensku 68 a na Podk. Rusi 57. V českých zemích je tedy hustota obyvatel více než dvojnásobná.

Po stránce národnostní bylo složení obyvatelstva Československé republiky podle sčítání lidu z r. 1930 toto:

Počet v tisících osob a v % z celku	Čechy	Morava a Slezsko	České země	Slovensko	Podk. Rus	Úhrn
Češi a Slováci	4,732 66.6%	2,617 73.4%	7,349 68.8%	2,373 71.3%	34 4.8%	9,757 66.2%
Němci	2,326 32.7%	824 23.1%	3,150 29.5%	155 4.6%	14 1.9%	3,318 22.5%
Maďaři	8 0.1%	3 0.1%	11 0.1%	592 17.8%	116 16%	719 4.9%
Rusíni	17 0.2%	6 0.2%	23 0.2%	95 2.9%	451 62.2%	569 3.9%
Poláci	4 —	89 2.5%	93 0.8%	7 0.2%	1 —	100 0.7%
Ostatní	22 0.4%	26 0.7%	48 0.6%	108 3.2%	109 15.1%	267 1.8%

Dvě třetiny obyvatelstva dřívějšího Československa byly národnosti české a slovenské, 22.5% připadalo na Němce, 5% na Maďary, 4% na Rusíny, asi 1% na Sionisty, 0.7% na Poláky a zbytek na příslušníky jiných národností. Čtvrt milionu osob, čili 1½% bylo cizích státních příslušníků. Němci byli z 95% v českých zemích, Maďaři z 83% na Slovensku a zbytkem na Podk. Rusi, Poláci ve Slezsku. Národnostně poměrně nejčistší byla Morava, neboť téměř tři čtvrtiny obyvatelstva bylo tu národnosti české a necelá čtvrtina připadala na Němce.

Podle příslušnosti obyvatel k jednotlivým skupinám povolání bylo složení obyvatelstva v Československu toto:

Počet v tisících osob
a v % z celku

	Čechy	Morava a Slezsko	České země	Slovensko	Podk. Rus	Úhrn
Zemědělství, lesnictví a rybníkářství	1,711 24.1%	1,018 28.6%	2,729 25.6%	1,892 56.8%	481 66.3%	5,102 34.6%
Průmysl a živnosti	2,970 41.8%	1,455 40.8%	4,425 41.5%	635 19.1%	87 11.9%	5,147 34.9%
Obchod a peněžnictví	633 8.9%	238 6.7%	871 8.2%	181 5.4%	41 5.7%	1,094 7.4%
Doprava	439 6.2%	195 5.5%	634 5.9%	158 4.7%	23 3.2%	814 5.5%
Veř. služby, vojsko a svob. povolání	449 6.3%	212 6.0%	661 6.2%	210 6.3%	38 5.2%	909 6.2%
Ostatní povolání	907 12.7%	447 12.5%	1,354 12.7%	254 7.6%	55 7.6%	1,363 11.3%

V průměru celé republiky nacházela zhruba třetina obyvatelstva obživu v zemědělství, lesnictví a rybníkářství, druhá třetina v průmyslu a výrobních živnostech, více než osmina v obchodě, peněžnictví a dopravě, přes 6% ve veřejných službách, ve vojsku a ve svobodných povoláních, a zbytek (asi osmina) v jiných oborech. Čím dále na východ, tím více převládá zemědělství. V českých zemích jen čtvrtina obyvatel patří do skupiny zemědělské, přes dvě třetiny do skupiny průmyslu a živností, více než osmina do skupiny obchodu, peněžnictví a dopravy. Na Slovensku a Podk. Rusi jsou skoro dvě třetiny obyvatelstva živny ze zemědělství a lesnictví, jen osmina až pětina z průmyslu a výrobních živností a 12—15% z obchodu, peněžnictví a dopravy.

Jak bude vyloženo ještě na jiném místě, jde vývoj populace od druhé poloviny 19. století tím směrem, že při celkovém vzrůstu ubývá absolutně i relativně obyvatelstva příslušného k zemědělství a přirozené přírůstky nacházejí obživu v povoláních jiných.

Složení obyvatelstva v nových poměrech.

Po všech územních změnách, které byly provedeny na základě mnichovského a vídeňského rozhodnutí, zmenšuje se výměra Československa o 29.6% na 98.912 km², počet domů (podle dat ze sčítání 1930) klesá asi o 32.6% na 1,550.660 a počet obyvatelstva se snižuje asi o 4,922.440 duší (t. j. o 33.6%) na 9,807.096 osob.

Podle jednotlivých zemí republiky jsou změny tyto:

	Výměra		Počet domů		Počet obyvatel	
	km	%	tisíce	%	tisíce	%
Čechy	52.062	100.0	1,032	100.0	7,109	100.0
postoupeno Německu	19.621	37.7	378	36.6	2,637	37.1
zbývá	32.441	62.3	654	63.4	4,472	62.9
Morava a Slezsko	26.807	100.0	561	100.0	3,565	100.0
postoupeno Německu	9.022	33.7	167	29.8	1,001	28.1
Polsku	865	3.2	27	4.7	232	6.5
zbývá	16.920	63.1	367	65.5	2,332	65.4
České země	78.869	100.0	1,593	100.0	10,674	100.0
postoupeno Německu	28.643	36.3	545	34.2	3,638	34.1
Polsku	865	1.1	27	1.7	232	2.2
zbývá	49.361	62.6	1,021	64.1	6,804	63.7
Slovensko	49.021	100.0	568	100.0	3,330	100.0
postoupeno Německu	37	0.8	2	0.3	16	0.5
Maďarsku	10.307	21.0	147	26.0	854	25.7
Polsku	221	0.5	2	0.3	10	0.2
zbývá	38.456	77.7	417	73.4	2,450	73.6
Podk. Rus	12.608	100.0	139	100.0	725	100.0
postoupeno Maďarsku	1.523	12.1	26	18.7	173	23.9
zbývá	11.085	87.9	113	81.3	552	76.1
Celé Česko-Slovensko	140.508	100.0	2,300	100.0	14,730	100.0
postoupeno Německu	28.680	20.4	547	23.8	3,653	24.8
Polsku	1.086	0.8	29	1.2	242	1.6
Maďarsku	11.830	8.4	173	7.5	1,027	7.0
zůstává	98.912	70.4	1,551	67.5	9,807	66.6

Česko-Slovensko se tedy ve své výměře proti dosavadnímu stavu zmenšuje skoro o 30% a co do počtu obyvatel o třetinu. Obyvatelstva ubylo (podle sčítání lidu z r. 1930) o 33.4%. Německo získalo 3,65 milionu (čili skoro 25%), Maďarsko 1,027.000 (čili 7%) a Polsko 242.000 (čili 1½%) obyvatel. Největší ztráta na obyvatelstvu je v Čechách, a to 2,637.000 duší, čili 37% dosavadního počtu. Země Moravskoslezská ztrácí 1,233.000 obyvatel, čili 34.6%. Dohromady

českým zemím ubývá asi 2.87 milionu obyvatel, neboli 36.3%. Menší ztráty na obyvatelstvu jsou na Slovensku a Podk. Rusi. Zde se počet zmenšuje asi o čtvrtinu, na Slovensku o 880.000 osob a na Podk. Rusi o 173.000 — vše podle stavu z r. 1930, čili k dnešku absolutně více o přirozený přírůstek populace.

Česko-Slovensko se stává nyní po stránce národnostního složení svého obyvatelstva státem mnohem jednodušším, než tomu bylo dosud. Je to vidno z následujícího přehledu:

Č e c h y:	Počet v tisících osob			Pohyby v procentech		Procent z celkového počtu obyvatel
	dosud	ubývá	zůstává	ubývá	zůstává	
Češi	4,713	403	4,310	8.6	91.4	96.4
Němci	2,271	2,172	99	95.6	4.4	2.2
Ostatní	31	7	24	22.6	77.4	0.5
Cizí státní příslušníci	95	55	40	57.9	42.1	0.9
M o r a v a-S l e z s k o:						
Češi	2,596	452	2,144	17.4	82.6	91.9
Němci	800	664	136	83.0	17.0	5.8
Poláci	79	77	2	97.5	2.5	0.1
Ostatní	27	8	19	29.6	70.4	0.8
Cizí státní příslušníci	63	31	32	49.2	50.8	1.4
Č e s k é z e m ě:						
Češi	7,309	855	6,454	11.7	88.3	94.9
Němci	3,071	2,836	235	92.3	7.7	3.3
Poláci	80	78	2	97.5	2.5	0.0
Ostatní	57	14	43	24.6	75.4	0.6
Cizí státní příslušníci	158	86	72	54.4	45.6	1.2
S l o v e n s k o:						
Češi a Slováci	2,346	290	2,056	12.4	87.6	83.9
Maďaři	572	506	66	88.5	11.4	2.6
Němci	148	13	135	8.8	91.2	5.5
Rusíni	91	2	89	2.2	97.8	3.6
Ostatní	97	41	56	42.3	57.7	2.4
Cizí státní příslušníci	76	27	49	35.5	64.5	2.0
P o d k. R u s:						
Rusíni	447	33	414	7.4	92.6	75.0
Maďaři	109	84	25	77.1	22.9	4.5
Češi a Slováci	34	16	18	47.1	52.9	3.3
Němci	13	5	8	38.5	61.5	1.4
Ostatní	106	26	80	24.6	75.4	14.5
Cizí státní příslušníci	16	9	7	56.2	43.8	1.3

Celé Česko- Slovensko:	Počet v tisících osob			Pohyby v procentech		Procent z celkového počtu obyvatel
	dosud	ubývá	zůstává	ubývá	zůstává	
Češi a Slováci	9,689	1,162	8,527	12.0	88.0	86.9
Rusíni	549	37	512	6.7	93.3	5.2
Němci	3,232	2,854	378	88.3	11.7	3.9
Maďaři	692	592	100	85.7	14.3	1.0
Ostatní	318	156	162	49.1	50.9	1.7
Cizí státní příslušníci	250	122	128	48.8	51.2	1.3

Čechy budou nyní nejryzejší po stránce nacionálního složení obyvatel; 96½% všech přítomných obyvatel a 97¼% obyvatel česko-slovenské státní příslušnosti je tu Čechů. Němců jsou jen 2.2%. Počet Čechů bude ještě vyšší přistěhováním se ze zabraného území.

Rovněž země Moravsko-slezská mění podstatně svůj ráz po stránce národního složení obyvatel. Zde je 92% Čechů, 5.8% Němců z přítomných a 93.2% Čechů z obyvatel česko-slovenské státní příslušnosti. Jako v Čechách i na Moravě se zvýší počet Čechů přistěhováním ze zabraného území.

Dohromady české země jsou nyní obydleny z 95% Čechy (96% obyvatel čs. státní příslušnosti). Tato radostná skutečnost není však bez velikých tvrdostí. Je především vykoupěna další ztrátou 29.508 km² historické půdy staroslavného království Českého, což je asi 37½% dosavadní výměry, takže nám zůstává z historických zemí již jen 49.362 km². Ale je tu ještě další stejně bolestná skutečnost: S odstoupeným územím českých zemí ztrácíme také 11.7% dosavadního počtu českého obyvatelstva, což představuje podle sčítání lidu z r. 1930 asi 855.000 lidí. Počítáme-li s přirozeným přírůstkem obyvatel, znamená to k dnešku dobře 900.000 českých lidí, kteří jsou dnes z největší části v Německu, z menší části v Polsku. Naproti tomu Němců v českých zemích zůstalo jen 7.7% dřívějšího počtu, což podle sčítání z r. 1930 znamená 235.000 osob, čili k dnešku kolem 240—245 tisíc lidí.

Poněkud menší je poměrná účast státního národa na Slovensku a Podk. Rusi. Na Slovensku žije nyní 84% Slováků a Čechů (což je 85.6% počtu státních příslušníků), zbylo zde 5.5% Němců (Špiš, Bratislava), je tu (na východě) 3.6% Rusínů a 2.6% Maďarů, vedle 4.4% ostatních národností a cizích státních příslušníků. I zde je smutnou skutečností po hraniční úpravě, že celá osmina slovenského (a zčásti českého) obyvatelstva se ocitla v Maďarsku (a zčásti v Polsku a Německu), čili podle sčítání z r. 1930 asi 290.000 duší, k dnešku 310—320 tisíc. Naproti tomu Maďarů zůstává na Slovensku jen asi 66.000.

Podkarpatskou Rus obývají nyní z 75% Rusíni (což je 76% ze všech státních příslušníků), ze 4.5% Maďaři, ze 3.3% Češi a Slováci, ze 1.4% Němci a celý zbytek — až na 1.3% cizích státních příslušníků — připadá na ostatní národnosti, převážně na Sionisty. I zde se dostalo (podle dat z r. 1930) 33.000 Rusínů do Maďarska, kdežto Maďarů zůstalo na Podk. Rusi jen 25.000.

V Česko-slovenské republice jako celku žije nyní 87% Čechů a Slováků (což je 88% státních příslušníků), 5.2% Rusínů, 3.9% Němců, 2.7% příslušníků ostatních národností (1% Maďarů) a 1.3% cizích státních příslušníků. Při úpravě hranic se sice dostalo do Německa 88.3% z dosavadního počtu Němců, do Maďarska 86% Maďarů, do Polska takřka všichni Poláci, ale zároveň zůstává na zabraném území osmina Čechů a Slováků a 6.7% Rusínů. Podle sčítání lidu z r. 1930 ocitá se za hranicemi 1,162.000 Čechů a Slováků a 37.000 Rusínů, čili s přirozeným přírůstkem k dnešku dobře 1¼ milionu Čechů, Slováků a Rusínů. Doma jich zůstává podle sčítání z r. 1930 asi 9,040.000, k dnešku pak (s přirozeným přírůstkem od r. 1930) přes 9,600.000 z celkového počtu asi 10,370.000 obyvatel v celé Česko-slovenské republice.

Sociální skladba obyvatelstva ve zmenšeném Česko-Slovensku, t. j. složení obyvatelstva podle příslušnosti k jednotlivým povoláním, se podstatněji proti dřívějšímu stavu nezměnila. Přesuny, které tu nastaly, nejsou nijak pronikavé. Podrobnosti jsou patrné z dolejších přehledů:

	Zemědělství	Průmysl a živnosti	Obchod a peněž- nictví	Doprava	Veř. služby, svobodná povolání a vojsko	Ostatní povolání
Čechy:	P o č e t	o b y v a t e l	v	t i s í c í	c h	o s o b
dosud	1,711	2,970	633	439	449	907
nyní v Německu	517	1,286	231	145	130	328
zbývá	1,194	1,684	402	294	319	579
%	69.8	56.7	63.5	67.0	71.0	63.8
Morava-Slezsko:						
dosud	1,018	1,455	238	195	212	447
nyní v Německu	295	410	62	46	56	133
v Polsku	26	131	11	20	10	33
zbývá	697	914	165	129	146	281
%	68.4	62.8	69.3	66.2	68.9	62.9
České země:						
dosud	2,729	4,425	871	634	661	1,354
nyní v Německu	812	1,696	293	191	186	461
v Polsku	26	131	11	20	10	33
zbývá	1,891	2,598	567	422	465	860
%	69.3	58.7	65.1	66.6	70.3	63.5
Slovensko:						
dosud	1,892	635	181	158	210	254
nyní v Maďarsku	489	142	49	42	66	67
v Německu	1	7	2	2	3	2
v Polsku	6	2	—	1	—	1
zbývá	1,396	484	130	113	141	184
%	73.8	76.4	72.3	72.2	67.7	72.5

	Zemědělství	Průmysl a živnosti	Obchod a peněž- nictví	Doprava	Veř. služby, svobodná povolání a vojsko	Ostatní povolání
Podk. Rus:	P o č e t	o b y v a t e l	v	t i s í c í c h	o s o b	
dosud	481	87	42	23	38	55
nyní v Maďarsku	78	32	18	7	20	19
zbývá	402	55	24	16	18	36
%	83.5	63.2	57.1	69.5	47.4	65.4
Česko- Slovensko:						
dosud	5,102	5,147	1,094	814	909	1,663
nyní v Německu	813	1,704	294	192	188	462
v Maďarsku	568	173	67	49	85	86
v Polsku	31	133	11	22	11	34
zbývá	3,690	3,137	722	551	625	1,081
%	72.3	60.9	66.0	67.7	68.8	65.0

V českých zemích ubylo kromě příslušníků k veřejným a svobodným povoláním poměrně nejméně obyvatel, kteří nacházejí obživu v zemědělských oborech práce. Úbytek činí sice 837.000 lidí, ale znamená to 30.7% dosavadního počtu zemědělských příslušníků. Absolutně i relativně nejvíce ubývá v českých zemích obyvatelstva příslušného k průmyslu a výrobním živnostem. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku zůstává nyní za hranicemi 1,828.000 příslušníků k průmyslu a živnostem, čili 41.3% jejich bývalého počtu v českých zemích. Příslušníků k obchodu, peněžnictví a dopravě je za novými hranicemi 515.600, čili přesně třetina bývalého počtu. Příslušníků k veřejným službám, svobodným povoláním a vojsku ubylo 195.723 (29.7%) a k ostatním povoláním 493.255 (36.5%). Z toho je vidno, že z českých zemí odpadly hlavně průmyslové kraje (severozápadní Čechy, Těšínsko).

Na Slovensku poměrně nejvíce ubývá příslušníků k veřejným službám, svobodným povoláním a vojsku (t. j. 32.3% čili asi 69.000 osob). Ve všech ostatních skupinách povolání obyvatelstva zůstává za novými hranicemi 25—28% dosavadního počtu, t. j. absolutně asi 496.000 zemědělců, 151.000 příslušníků k průmyslu a živnostem, 51.000 příslušníků k obchodu a peněžnictví, 45.000 osob příslušných k dopravě a 70.000 osob žijících z ostatních povolání kromě veřejné služby, svobodných povolání a vojska. Na rozdíl od českých zemí ztrácí tedy Slovensko ponejvíce zemědělce.

Značná nepravidelnost je u Podkarpatské Rusi. Zemědělského a lesnického obyvatelstva přechází k Maďarsku 78.000 osob, čili 16½% dosavadního počtu. Průmyslového a živnostenského obyvatelstva ztrácí Podkarp. Rus 32.000 duší (36.8%), příslušníků k obchodu a peněžnictví 18.000 osob (43%), příslušníků k dopravě 7.000 (30½%), k veřejným službám, vojsku a svobodným povoláním 20.000 (52.6%) a k ostatním povoláním a bez povolání 19.000 osob (34.6%).

Složení obyvatel podle příslušnosti k jednotlivým skupinám povolání se změnilo takto — při čemž bereme již zřetel ke skladbě za delší období od let předválečných:

Z celkového počtu obyvatel připadalo procent na jednotlivé skupiny:						
Čechy:	zemědělství, lesnictví a rybářství	průmysl a živnosti	obchod a peněž- nictví	dopravu	veř. služby, vojsko, svob. povolání	ostatní povolání
r. 1890	40.6	38.5	5.5	2.8	4.3	8.3
r. 1900	35.7	39.9	6.1	3.6	4.7	10.0
r. 1910	32.3	40.7	6.5	5.2	5.5	9.8
r. 1921	29.7	40.6	6.9	5.6	6.1	11.1
r. 1930	24.1	41.8	8.9	6.2	6.3	12.7
nyní	26.7	37.7	9.0	6.6	7.1	12.9
Morava - Slezsko:						
r. 1890	48.2	33.4	4.5	2.1	3.8	8.0
r. 1900	43.8	35.0	4.7	2.7	4.3	9.5
r. 1910	38.6	37.2	5.1	4.3	5.0	9.8
r. 1921	35.3	37.8	5.3	5.0	5.4	11.2
r. 1930	28.6	40.8	6.7	5.5	5.9	12.5
nyní	29.9	39.2	7.1	5.5	6.3	12.0
České země:						
r. 1890	43.1	36.8	5.2	2.6	4.2	8.1
r. 1900	38.3	38.3	5.7	3.3	4.6	9.8
r. 1910	34.4	39.5	6.0	4.9	5.3	9.9
r. 1921	31.6	39.7	6.3	5.4	5.8	11.2
r. 1930	25.6	41.5	8.2	5.9	6.1	12.7
nyní	27.8	38.2	8.3	6.2	6.8	12.7
Slovensko:						
r. 1900	66.3	15.8	4.5	2.3	4.3	6.8
r. 1910	62.6	18.4	4.8	3.2	4.5	6.6
r. 1921	60.6	17.4	4.4	3.5	5.0	9.3
r. 1930	56.8	19.1	5.4	4.7	6.3	7.6
nyní	57.0	19.8	5.3	4.6	5.8	7.5
Podkarpatská Rus:						
r. 1900	75.1	8.7	4.1	2.3	3.6	6.2
r. 1910	71.3	10.3	5.5	2.9	3.8	6.2
r. 1921	67.6	10.4	4.7	2.5	4.3	10.5
r. 1930	66.3	11.9	5.7	3.2	5.2	7.7
nyní	72.9	10.0	4.3	2.9	3.3	6.6
Česko-slovenské země:						
r. 1900	46.0	32.1	5.4	3.0	4.5	9.0
r. 1910	42.0	33.7	5.8	4.4	5.1	9.0
r. 1921	39.6	33.4	5.8	4.8	5.6	10.8
r. 1930	34.6	34.9	7.5	5.5	6.2	11.3
nyní	37.6	32.0	7.4	5.6	6.4	11.0

Povaha českých zemí po stránce příslušnosti obyvatelstva k jednotlivým oborům práce, jež tvoří základ výživy a výdělečnosti obyvatelstva, se nijak podstatně v nových poměrech nemění. Jak je vidno, obyvatelstva příslušného k zemědělství, lesnictví a rybářství stále od dávných let absolutně i relativně ubývalo. V letech osmdesátých minulého století žila asi polovina obyvatelstva historických zemí ze zemědělství, k dnešku již jenom čtvrtina. Po změnách politických poměrech nepatrně stoupá poměrný podíl obyvatelstva příslušného k zemědělství z celkového počtu obyvatel, ale celkem v českých zemích nadále jen nepatrně více než čtvrtina obyvatelstva nachází obživu v tomto oboru hospodářské činnosti. Téměř celé tři čtvrtiny obyvatelstva bylo dosud a má být zase živo z práce v oborech nezemědělských. Jako dříve asi dvě pětiny obyvatel je příslušníků k průmyslu a výrobním živnostem, asi 8.3% je příslušníků k obchodu a peněžnictví, 6.2% příslušníků k dopravě, 6.8% je příslušníků veřejné služby, vojska a svobodných povolání a necelá osmina obyvatel je živa z jiných povolání, resp. je bez povolání.

Téměř beze změny zůstává složení obyvatelstva podle příslušnosti k jednotlivým oborům povolání na Slovensku. Jako dosud bude tam i nyní, po změnách politických poměrech, 57% obyvatelstva živo ze zemědělství, lesnictví a rybářství, asi pětina z průmyslu a výrobních živností, desetina z obchodu, peněžnictví a dopravy, necelých 6% z veřejné služby, vojska a svobodných povolání a zbytek asi 7.5% obyvatel bude příslušet k jiným povoláním, nebo bude bez povolání.

Dosti značné přesuny nastaly na Podkarp. Rusi, což souvisí s tím, jednak, že byla zabrána největší města této země, jednak, že do Maďarska přechází kromě zemědělského obyvatelstva značná část příslušníků k průmyslově-živnostenské výrobě a k obchodu, kteří byli většinou národnosti maďarsko-židovské. Byly-li dosud živы ze zemědělství a lesnictví na Podk. Rusi dvě třetiny obyvatel, nyní to budou skoro tři čtvrtiny (73%). Desetina místo dosavadních 12% obyvatel bude příslušet k průmyslu a živnostem, 7.2% (dosud skoro 9%) k obchodu, peněžnictví a dopravě, 3.3% (dosud 5.2%) k veřejným službám, vojsku a svobodným povoláním a zbytek 6.6 (7.7) % obyvatelstva bude živo z jiných povolání, resp. bude bez povolání.

V celé Česko-slovenské republice byla dosud více než třetina obyvatel živa ze zemědělství, lesnictví a rybářství a podobně více než třetina obyvatel z průmyslu a živností. Po změně hranic se nepatrně zvýší podíl zemědělských příslušníků (na 37.6%) a klesne rovněž nepatrně (na 32%) podíl příslušníků k průmyslu a živnostem. Podíl příslušníků k obchodu, peněžnictví a dopravě, jenž činil 13%, zůstává beze změny. Příslušníků k veřejným službám, k vojsku a ke svobodným povoláním zůstane rovněž poměrně stejně (6.4%), nebereme-li zatím zřetele k připravovaným úpravám personálním ve veřejných službách a případně ve vojsku. Také příslušníků ostatních povolání a osob bez povolání zůstane asi 11%.

Celkově se tedy podle hořejších čísel mění jen nepatrně podíly jednak zemědělské, jednak průmyslové skupiny povolání; oč první získává, druhá ztrácí. Čísla tato jsou pouhou rekonstrukcí stavu

z 1. prosince 1930. Ve skutečnosti však nebude pravděpodobně tento poměr správný. Není při něm totiž brán zřetel k dlouhodobému vývoji sociálního složení našeho obyvatelstva, který jasně ukazuje na absolutní i relativní pokles počtu obyvatelstva zemědělského a vzestup ve skupině příslušníků k průmyslu a živnostem. Není příčiny, proč by byl tento vývoj, který trvá u nás více než tři čtvrtiny století, ustal od roku 1930 k dnešku. Za posledních osm let od sčítání lidu z r. 1930 patrně zase ubylo obyvatelstva příslušného k zemědělství a přibylo obyvatel, živících se z průmyslu a živností. Proto lze právem předpokládati, že ve skutečnosti zůstává podíl zemědělského a podíl průmyslového obyvatelstva nejméně stejný jako v roce 1930, není-li obyvatel nacházejících obživu v průmyslu a živnostech dokonce více. To platí o průměru celého Česko-Slovenska. České země mají něco více než čtvrtinu obyvatel ze skupiny zemědělské, dvě pětiny ze skupiny průmyslu a živností, 14½% ze skupiny obchodu, peněžnictví a dopravy. Na Slovensku se poměry k dnešku značněji změnily právě v posledních letech ve prospěch skupiny průmyslového obyvatelstva, neboť je známo, jak velká část průmyslu byla přeložena do této země. Proto je pravděpodobné, že na Slovensku bude ve skutečnosti více než pětina obyvatelstva živa z průmyslu a živností, jak vychází při prosté rekonstrukci dat z roku 1930.

Že obyvatelstva nezemědělského bude spíše poměrně více, než jak vychází podle pouhé rekonstrukce dat z r. 1930, lze čekat i z té příčiny, že se dosud odstěhovalo ze zabraného území k nám jistě více českého obyvatelstva nezemědělského než zemědělců, a právo opce pro Česko-Slovensko uplatní jistě také více obyvatel-nezemědělců než zemědělců, kteří jsou vázáni svým nemovitým majetkem na místo, jež je dnes za hranicemi Česko-Slovenska.

III. Zemědělská složka hospodářství.

Ve svém rozboru nové situace v zemědělské složce našeho hospodářství sledujeme jen nejdůležitější obory. Nejprve si všímáme změn, které nastaly v počtu zemědělských obyvatel a v počtu a velikosti zemědělských závodů, dále změn ve výměře zemědělské půdy a posléze pozorujeme situaci v nejdůležitějších odvětvích zemědělské výroby, dále ve spotřebě a případně v zahraničním obchodě. Rozebíráme tyto obory: z rostlinné výroby obilnářství, brambory, cukrovku, chmel, tabák a ovoce, ze živočišné výroby chov skotu, vepřového dobytka, drůbeže a některých výrobků z nich. Zvláštní pojednání věnujeme hospodářství lesnickému a dřevařskému. O zemědělském průmyslu a o spotřebě výrobků tohoto průmyslu pojednáváme zase zvláště.

Zemědělské obyvatelstvo, závody a půda.

O změnách v počtu obyvatel, nacházejících obživu vůbec v zemědělství, lesnictví a rybářství, t. j. obyvatel přímo zde činných a jejich příslušníků, byla již řeč dříve. V českých zemích zůstává jako dříve asi čtvrtina a na Slovensku 57% ze všeho obyvatelstva těch, kteří žijí ze zemědělství, lesnictví a rybářství. Na Podk. Rusi stoupá tento

podíl z dosavadních 66.3% na 72.9%. V celé republice průměrně nachází asi třetina obyvatelstva obživu v zemědělství, lesnictví a rybářství. Jak bylo uvedeno dříve, přesný podíl zemědělských příslušníků ze všeho obyvatelstva činí podle rekonstrukce dat z roku 1930 asi 37.6%, ve skutečnosti pravděpodobně kolem třetiny.

V zemědělských odvětvích zařazené obyvatelstvo vykazuje politickými změnami (na základě sčítání z roku 1930) tyto přesuny:

Tisíce osob	V zemědělství činní	Pomáhající členové rodin a služebnictvo	Všichni k zemědělství příslušní
Dřívější Československo	1.673	3.429	5.192
Nynější Česko-Slovensko	1.125	2.565	3.690
Ubylo	548 32.7%	864 25.2%	1.412 27.7%

Všech příslušníků k zemědělství ubylo tedy necelých 28%, ale při tom činných osob bezmála třetina, kdežto pomáhajících členů rodin a domácího služebnictva asi čtvrtina.

Počet zemědělských závodů činil v dosavadním Československu celkem 1,648.604. Za novými hranicemi nového Česko-Slovenska zůstalo asi 465.000 závodů, čili asi 29% dřívějšího počtu. V Čechách z dosavadního počtu 639.660 závodů ubylo asi třetina (přes 438.000 závodů), v zemi Moravskoslezské ze 441.029 závodů asi 35% (přes 287.000 závodů), na Slovensku ze 454.955 závodů asi 20% (89.000 závodů) a na Podk. Rusi ze 112.960 závodů přes 17% (19.470 závodů).

Podle jednotlivých velikostních skupin připadalo dříve a připadá v nynějším Česko-Slovensku procent z celkového počtu na závody:

	parcelové (do 1 ha)	domkářské (1-5 ha)	malo- rolnické (5-10 ha)	malé selské (10-20 ha)	střední selské (20-50 ha)	velké selské (50-100 ha)	velkostatky (nad 100 ha)
Čechy:							
dříve . .	28.1	41.6	14.6	9.8	5.0	0.5	0.4
nyní . .	25.9	44.0	15.0	9.7	4.4	0.5	0.5
Morava- Slezsko:							
dříve . .	37.3	40.0	11.7	7.5	3.1	0.2	0.2
nyní . .	36.7	41.2	11.9	7.1	2.7	0.2	0.2
Slovensko:							
dříve . .	20.9	44.3	20.9	9.9	2.4	0.6	1.0
nyní . .	20.2	45.4	21.2	9.6	2.1	0.5	1.0
Podk. Rus:							
dříve . .	21.9	53.2	16.4	6.0	1.6	0.3	0.6
nyní . .	21.4	53.9	16.4	5.9	1.5	0.3	0.6
Celý stát:							
dříve . .	28.2	42.7	15.7	9.0	2.3	0.4	1.7
nyní . .	26.4	44.6	16.3	8.7	3.0	0.4	0.6

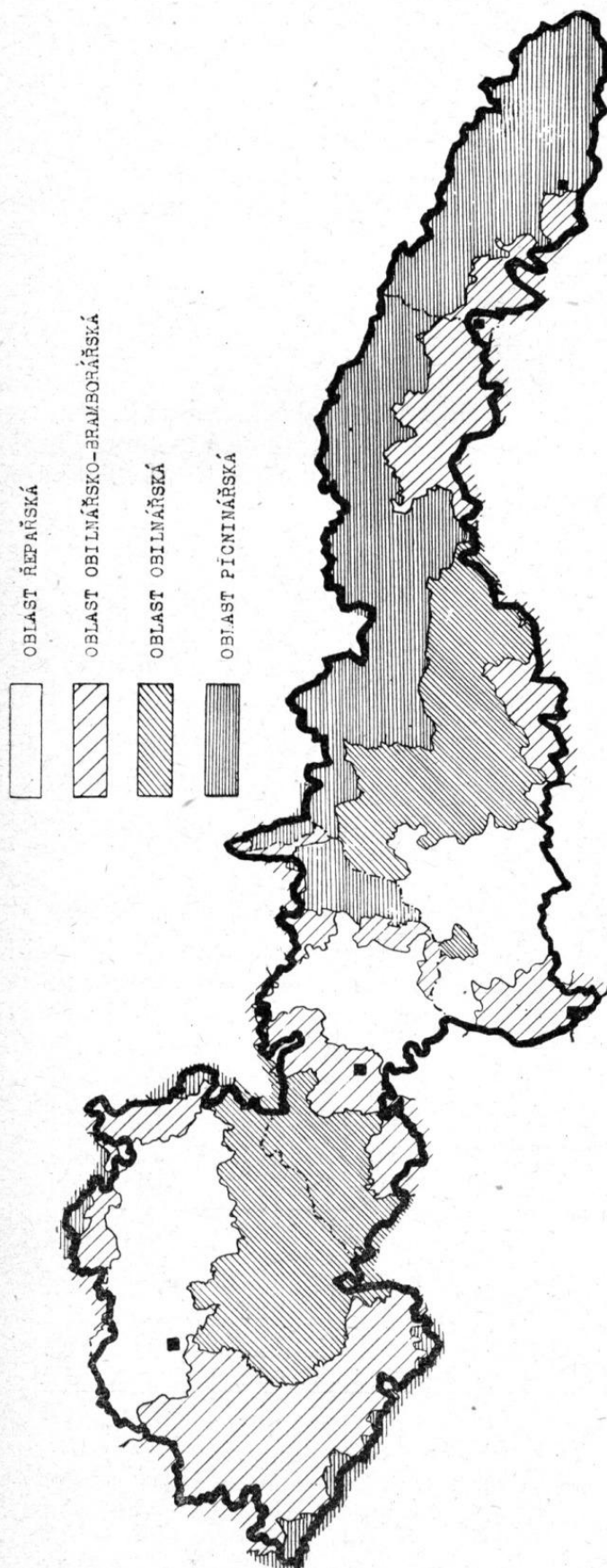
Jak je vidno, nenastaly nijak podstatné přesuny ve složení zemědělských závodů co do jednotlivých velikostních skupin. Poněvadž ubylo poměrně nejvíce drobných závodů (do 10 arů 41%, od 10 do 50 arů 34% a od 50 arů do 1 ha 29%), a to zvláště v českých zemích (do 10 arů v Čechách 58% a v zemi Moravskoslezské 43%, od 10 do 50 arů 38½% a 37% a od 50 arů do 1 ha 32% a 32½%),

tu klesl podíl nejmenších, t. zv. parcelových závodů, jejich majitelé jsou zpravidla jinak výdělečně činní a ze selského hospodářství si opatřují jen doplněk své výživy. Naopak vzrostl podíl závodů domkařských, již soběstačných, a závodů maloroľnických, t. j. těch, jejichž majitelé pracují sami se svou rodinou v hospodářství a dohromady představují plně soběstačné jednotky. V ostatních velikostních skupinách nenastaly veliké přesuny. Přesun k většímu podílu závodů domkařských a maloroľnických je zjevem příznivým, neboť tyto dvě skupiny tvoří základ našeho selství po stránce hospodářské i sociální; obě tyto skupiny nyní představují 61% (dosud 58.4%) všech zemědělských závodů.

Ani v jednotlivých zemích republiky nenastaly větší přesuny ve složení držby zemědělských závodů co do jejich velikosti. Všude nepatrně klesl podíl nejmenších, parcelových závodů o velikosti do 1 ha a naopak se zvýšil nebo se uhájil podíl závodů domkařských a maloroľnických. Všude tyto dvě velikostní skupiny jsou nejpočetnější. V Čechách je jich 59% (dříve jich bylo 56.2%), v zemi Moravsko-slezské 53.1 (51.7)%, na Slovensku 66.6 (65.2)%, a na Podk. Rusi 70.3 (69.6)%. Podíl závodů větších, než jsou maloroľnické, t. j. malých selských, středních selských, velkých selských a velkostatků o něco klesl nebo zůstal celkem nezměněný.

S jiného hlediska — podle plochy jednotlivých hlavních zemědělských kultur — se změnily poměry (na základě dat ze sčítání roku 1930) takto:

Plochy v tisících ha						
Celková výměra		Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	Podk. Rus	Celý stát
dosud	. . .	4.957	2.582	4.688	1.232	13.458
nově	. . .	3.239	1.628	3.890	1.097	9.855
ubylo %	. . .	34.6	36.9	17.0	10.9	26.8
Orná půda						
dosud	. . .	2.478	1.396	1.816	246	5.936
nově	. . .	1.784	866	1.330	170	4.150
ubylo %	. . .	28.0	37.9	26.8	30.9	30.1
Louky trvalé						
dosud	. . .	560	192	400	156	1.308
nově	. . .	316	116	332	143	906
ubylo %	. . .	43.6	39.5	17.2	8.7	30.7
Vinice						
dosud	. . .	0.4	3.8	9.9	3.6	17.7
nově	. . .	0.2	0.9	6.2	1.4	8.7
ubylo %	. . .	41.5	77.1	37.2	60.3	50.6
Pastviny						
dosud	. . .	201	117	612	187	1.117
nově	. . .	113	87	521	165	887
ubylo %	. . .	43.6	25.8	14.8	11.5	20.6
Lesní půda						
dosud	. . .	1.554	801	1.668	609	4.631
nově	. . .	900	514	1.555	594	3.565
ubylo %	. . .	43	36	7	2.5	23
Rybníky na rybolov						
dosud	. . .	38.8	6.3	0.2	—	45.3
nově	. . .	33.2	4.3	0.2	—	37.7
ubylo %	. . .	14	33	—	—	17

Zemědělské oblasti nového Česko-Slovenska.

(Zakresleno podle Atlasu Československé republiky, vydaného Orbisem.)

Na mapě je zakresleno jen nové Česko-Slovensko. Čtenáře, který chce porovnat názorně podle mapy, jaké zemědělské oblasti jsme ztratili odstoupením území, odkazujeme do citovaného Atlasu. V Čechách na severu odpadají většinou hornaté oblasti pícninářské; na severozápadě ztrácíme část řepařské (chmelařské) oblasti kolem Žatce, jinak částečně oblast obilnářsko-bramborářskou a částečně oblast pícninářskou; na jihovýchodě odpadá pošumavská oblast pícninářská. V zemi Moravskoslezské odstoupena je na severu ve Slezsku část oblasti pícninářské, ve východním Opavsku a na severní Moravě část oblasti obilnářsko-bramborářské a nepatrná část moravské oblasti řepařské; totéž platí o jižní Moravě. Na Slovensku a Podk. Rusi odpadá podstatná část oblasti řepařské a obilnářské.

Z českých zemí ubyla více než třetina celkové výměry, při čemž nejvíce orné půdy, dále lesní půdy, luk a pastvin. Ve východních zemích je úbytek značně menší. Na Slovensku i na Podk. Rusi je však relativně veliký úbytek orné půdy a zvláště vinic. Slovensko ztratilo přes 37% a Podk. Rus přes 60% svých vinic. Celkem ubylo Česko-Slovenské republice 27% výměry, při tom však přes 30% orné půdy, 31% luk, 23% zahrad, 51% vinic, 21% pastvin, 31% vrbovin, skoro 25% lesní půdy, 17% rybníků na rybolov a skoro třetina zastavené plochy a dvorů.

Naše nová situace v hospodářství obilím.

Odloučením příslušných území od jednotlivých zemí republiky se výrobní a zásobovací situace mnohde značně změnila. Byly-li české země v pšenici nesoběstačné a v žitě jakž takž soběstačné a Slovensko v pšenici zemí přebytkovou, situace v českých zemích se nyní buď mnoho nezměnila, nebo se mírně zvýšila dovozní potřeba pšenice, ale Slovensko se ztrátou jižních částí svého území pravděpodobně stává zemí v pšenici nesoběstačnou. To je nejpodstatnější změna, která nastala úpravou hranic.

Není snadné odhadovati zcela přesně účinky územních změn na naše obilní hospodářství: na sklizeň, spotřebu, vývoz a dovoz. Při všech pokusech může jít vždy jen o odhady, jejichž oprávněnost potvrdí či vyvrátí teprve budoucnost. Čtenáři dáváme tři odhady naší příští situace obilní: 1. Číslo Státního úřadu statistického, 2. výpočty, k nimž došel Ústřední svaz čs. průmyslníků a 3. odhady Dr. Mayera ze Svazu statkářů. Podobných výpočtů je zajisté mnoho; touto otázkou zabývají se u nás všechny povolání odborné, které bude možno později srovnati.

1. Číslo Státního úřadu statistického.

Statistický úřad sestavil tyto předběžné rozpočty o sklizni obilí na základě roku 1937 podle jednotlivých zemí republiky a vcelku:

	Sklizeň v tis. q		Úbytek		Sklizeň v q	
	dříve	nyní	tis. q	%	na 1 obyvatele	dříve
Pšenice:					nyní	
Čechy	6.434	5.389	1.045	16.2	0.9	1.2
Morava-Slezsko	3.039	2.069	970	31.9	0.9	0.9
Slovensko	4.271	2.722	1.549	36.3	1.3	1.0
Podk. Rus	208	87	121	58.2	0.3	0.1
Celý stát	13.953	10.267	3.686	26.4	0.9	1.0
Žito:						
Čechy	9.179	6.627	2.552	27.8	1.3	1.4
Morava-Slezsko	3.608	2.202	1.406	39.0	1.0	1.0
Slovensko	1.921	1.453	468	24.4	0.6	0.5
Podk. Rus	138	98	40	28.8	0.2	0.2
Celý stát	14.846	10.379	4.467	30.1	1.0	1.0
Ječmen:						
Čechy	4.326	3.282	1.044	24.1	0.6	0.7
Morava-Slezsko	3.397	2.210	1.187	34.9	1.0	1.0
Slovensko	3.413	2.649	764	22.4	1.0	1.0
Podk. Rus	14	5	9	62.6	—	—
Celý stát	11.150	8.145	3.005	26.9	0.8	0.9

Oves:	Sklizeň v tis. q		Úbytek		Sklizeň v q	
	dříve	nyní	tis. q	%	na 1 obyvatele dříve	nyní
Čechy	7.536	5.371	2.165	28.7	1.1	1.2
Morava-Slezsko	4.182	2.620	1.562	37.4	1.2	1.1
Slovensko	1.873	1.605	263	14.3	0.6	0.6
Podk. Rus	131	86	45	34.2	0.2	0.1
Celý stát	13.723	9.682	6.041	29.4	0.9	1.0
Kukuřice:						
Čechy	—	—	—	—	—	—
Morava-Slezsko	313	154	159	50.7	0.1	0.1
Slovensko	1.763	830	933	53.0	0.5	0.3
Podk. Rus	131	73	58	44.0	0.2	0.1
Celý stát	2.236	1.086	1.150	51.4	0.2	0.1

Čtenář vyčte si sám z přehledu příslušné závěry. Nejlépe posoudíme přesuny ze dvou posledních sloupců o průměrné sklizni na hlavu obyvatele.

U pšeničky vidíme, že v Čechách průměr na hlavu obyvatele stoupá o celou třetinu, v zemi Moravskoslezské zůstává stejný, na Slovensku a Podk. Rusi klesá o čtvrtinu až třetinu, v celém státě se nepatrně zvyšuje. Znamená to, že v letech, kdy jsme dosud dováželi, budeme pšenici dovážet dále. V průměru celého státu se situace mnoho nezměnila, v českých zemích se zásobovací situace zlepšila, na Slovensku podstatně zhoršila.

V žitě nenastávají ani v celém státě, ani v jednotlivých zemích větší přesuny. Nepatrně získávají v průměru na hlavu obyvatele Čechy, stejné průměrné množství ztrácí Slovensko. Celkem to znamená, že o úrodných letech jako dosud budeme v žitě soběstační, v neúrodných budeme mít dovozní potřebu.

Rovněž v ječmeni se nezměnilo téměř ničeho, máme-li na zřeteli průměr sklizně na hlavu obyvatele. Zůstáváme jako dříve v ječmeni a v produktech z ječmene (zejména ve sladu) nadále státem vývozním.

Taktéž v produkci ovsa se vcelku ani v jednotlivých zemích mnoho nezměnilo. V celém státě je sklizeň na hlavu obyvatele spíše mírně vyšší, což znamená, že v úrodných letech budeme mít jako dosud vývozní přebytky.

Zhoršení nastává u kukuřice následkem odpadnutí nejúrodnějších krajů na Slovensku a Podk. Rusi. Dovozní potřeba kukuřice se tím za daného stavu spotřebních zvyků poměrně zvýší.

2. Výpočty Ústředního svazu čs. průmyslníků.

Abychom posoudili svou budoucí zásobovací situaci v obilí, je třeba, abychom nejdříve propočítali pravděpodobnou příští spotřebu a proti ní postavili očekávanou sklizeň. U sklizně pak nelze při odhadech brát za základ jenom rok 1937. K tomu cíli kalkuluje Ústřední svaz čs. průmyslníků s dlouhodobým průměrem let 1929-30 až 1937-38. Sleduje sklizeň tržního obilí a při tom vychází ze statistiky o sklizni 1929, jež je poslední uveřejněnou statistikou podle soudních okresů. Při datech za ostatní leta je vždy celá sklizeň

rozdělena na postoupená území a na zbylé Česko-Slovensko podle poměru, v jakém byla k sobě sklizeň v těchto územích r. 1929. Při odhadu spotřeby Svaz vychází z předpokladu, že sklizeň určitého roku se saldem zahraničního obchodu od července jednoho roku do června příštího roku tvoří spotřebu každého sklizňového roku. Do obilnin v saldě zahraničního obchodu je slad převeden na ječmen v poměru 100:133 a mouka v poměru 100:125. Takto vypočtená spotřeba je rozdělena na odstoupená území a na nové Česko-Slovensko podle poměru počtu jejich obyvatel.

Za devítiletí 1929-30 až 1937-38, jakož i za poslední rok 1937-38 dochází Svaz průmyslníků k těmto výpočtům — ve vagonech po 10 tunách:

Průměr let 1929—38:

Odstoupená území:	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves
spotřeba	49.946	55.080	31.034	41.362
sklizeň	45.730	53.721	33.671	41.460
přebytek	—	—	2.637	98
schodek	4.216	1.359	—	—

Nové Česko-Slovensko:

spotřeba	96.683	106.619	60.073	80.064
sklizeň	91.921	104.659	77.807	83.975
přebytek	—	—	17.734	3.911
schodek	4.762	1.960	—	—

V roce 1937-38:

Odstoupená území:

spotřeba	43.386	52.252	30.605	42.446
sklizeň	43.032	46.749	31.366	42.447
přebytek	—	—	761	1
schodek	354	5.503	—	—

Nové Česko-Slovensko:

spotřeba	83.984	101.145	59.242	82.165
sklizeň	86.716	91.084	72.482	85.973
přebytek	2.732	—	13.240	3.808
schodek	—	10.061	—	—

Podle dlouhodobých průměrů vychází spotřeba pšenice, žita a ječmene vesměs vyšší, než byla jen v hospodářském roce 1937/38. Nové Česko-Slovensko spotřebuje asi 96.700 vagonů pšenice, 106.600 vagonů žita, přes 60.000 vagonů pšenice a přes 80.000 vagonů ovsa. Podle velikosti sklizně vyplývá u chlebového obilí buď soběstačnost nebo menší či větší dovozní potřeba, u ječmene větší či menší vývozní přebytek, u ovsa buď soběstačnost (při menší úrodě) nebo vývozní přebytek (při dobré sklizni).

Zhruba je dále viděti, že zásobovací situace v novém Česko-Slovensku je podobná situaci odstoupeného území. Obě oblasti mají schodek v chlebovém obilí a přebytky v ječmeni a ovse; nedoplňují se. Jen v letech horší úrody v Sudetsku budeme tam moci z vlastní sklizně vyvázet ječmen a oves, neboť naše vývozní přebytky zůstanou, kdežto tam zmizí.

3. Odhady Mayerovy.

Dr. Mayer ze Svazu statkářů píše:

Vycházím tu při produkci hlavních obilovin (pšenice, žito, ječmene a ovsa) ze skutečné, statisticky zjištěné sklizně let 1930—32, kteréžto roky pokládám jak co do úrody, tak co do rozvrhu osevu téměř za normální. Předpokládám dále, že územní odstupy v Čechách a na Moravě jsou nejpronikavější a dosahují asi 23% veškeré plochy, na Slovensku asi 21% a na Podkarpatské Rusi asi 12%; úbytek obyvatelstva odhaduji na třetinu.

Vycházím dále z předpokladu, že jsme z přirozených krajín, jak je uvádí Ing. Dr. Reich v „Základech organisace zemědělství ČSR.“, ztratili: v Čechách: České středohoří celé, krajinu Žatecko-Duchcovskou celou, podhoří českých Sudet z poloviny, Plzeňské pánve polovinu, Horní Poohří a Tepelské vrchy celé, Šumavu celou, České Sudety celé a Krušné hory celé;

na Moravě: Dyjskosvratecký úval celý, Podhoří moravských Sudet celé, pahorkatinu a rovinu Opavska celou, pánev Ostravsko-Těšínskou celou, pásmo středního Jeseníku celé, Rychlebské hory celé, horskou krajinu moravských Sudet celou, horskou krajinu Jeseníku celou, horskou krajinu Beskyd celou;

na Slovensku: severní části Slovenskej nížiny Dunajskej polovinu, jižní části Slovenskej nížiny Dunajskej dvě třetiny, slovenské nížiny Potisské polovinu, krajiny Košicko-Prešovské polovinu, Středoslovenskou pahorkatinu celou a z krajiny Rimavsko-Slanské jednu třetinu;

v Podkarpatské Rusi pak nížiny Potisské polovinu.

Průměrná sklizeň pšenice v letech 1930—1932 činila v celku 13,206.400 q z plochy asi 850.000 ha; na odstoupené území připadá z toho 4,519.900 q z plochy asi 330.000 ha, takže na zbylé území zůstává 8,686.500 q z plochy asi 520.000 ha.

Ježto úroda v posledních 8 letech činila průměrně 14,758.478 q, nutno zvýšiti množství za základ výpočtu vzaté asi o 1,500.000 q, z čehož by na území státu zbylé připadalo 1,000.000 q, takže lze předpokládati úhrnnou úrodu celkem 9,686.500 q. Z toho bude na osev plochy 520.000 ha (po 180 kg) použito asi 936.000 q, čili zbývá 8,750.500 q, na zadinu pro drůbež atd. se použije asi 500.000 q, takže zbývá 8,250.000 q.

Domácí konsum podle semletí po odečtení vývozu činí 6,800.000 q (t. j. 68 kg $\times$ 10,000.000 obyvatel). Zůstává tudíž přebytek asi 1,450.500 q, čili asi 15.000 vagonů.

Průměrná sklizeň žita v letech 1930/32 činila v celku 17,837.400 q z plochy asi 1,000.000 ha, z ní připadá na odstoupené území 6,182.000 q z plochy asi 350.000 ha, takže produkce na zbylém území státním činí 11,655.400 q z plochy asi 650.000 ha.

Poněvadž průměrná sklizeň žita v posledních letech činila asi 14,800.000 q, nutno pro zbylé území státní odečísti množství asi 2,000.000 q a počítati s normální úrodou asi 9,655.400 q. Na osev plochy asi 650.000 ha (po 180 kg) připadne asi 1,200.000 q, takže zbývá 8,455.400 q.

Domácí spotřeba (asi 65 kg na hlavu) činila by 6,500.000 q, čili zbývá 1,955.400 q. Z toho se použije na zkrmení atd. asi

455.000 q, takže přebytek odhaduji na 1,500.400 q, čili 15.000 vagonů.

Průměrná sklizeň ječmene v letech 1930—32 činila úhrnem 12,656.800 q z plochy 700.000 ha. Na odstoupené území z toho připadá 4,035.400 q z plochy 250.000 ha, takže na zbylém území zůstává produkce 8,621.400 q z plochy 450.000 ha.

Na osev (450.000 ha à 180 kg) je třeba 800.000 q, na slad používá se v průměru asi 3,000.000 q, na kroupy a pro lidský konsum 1,000.000 q, takže zbývá 3,821.400 q, kteréžto množství se spotřebuje pro zkrmení zvířectvem.

Průměrná sklizeň ovsa v letech 1930—32 činila úhrnem 13,987.600 q z plochy 820.000 ha. Na odstoupené území připadá 4,543.900 q z plochy 280.000 ha, takže na zbylém území zůstává produkce 9,443.700 q z plochy 540.000 ha.

V posledních letech byl osev na území celé republiky asi o 5% zmenšen a z toho důvodu je nutno opravit sklizeň na zbylém území o 500.000 q z plochy 30.000 ha, čili odhaduji příští sklizeň ovsa na 8,943.700 q z plochy 510.000 ha.

Na osev (510.000 ha à 180 kg) je třeba 918.000 q, semleto a sešrotováno v průměru na zbylém území je 280.000 q, zkrmuje se koním (470.000 kusů × 15 q ročně) asi 7,000.000 q, jinak zkrmuje 500.000 q, takže zbývá pro vývoz asi 245.700 q.

Z předchozí sestavy jde na jevo, že při velmi opatrném výpočtu a při poměrně vyšších očekávaných výnosech, lze u pšenice, jejíž výnos jsem s ohledem na větší plochu posledních let zvýšil pro zbylé území o 1,000.000 q, počítati s přebytkem asi 15.000 vagonů, u žita, jehož poměrně vysoký výnos v průměru let 1930/32 jsem snížil pro zbylé území o plné 2,000.000 q s ohledem na průměrně zmenšený osev let posledních, s přebytkem 15.000 vagonů a u ovsa s přebytkem asi 2.500 vagonů. U ječmene počítám se zvýšenou spotřebou domácí s ohledem na budoucí nedostatek jaderných krmiv a tvořil by tu přebytek pouze vývoz sladu, který v roce 1935 činil 6.384 vagonů a v roce 1936 7.610 vagonů pro celé území státu. —

Již z těchto tří odhadů, z nichž každý je sestavován jinou metodou, je vidno, jak výsledky se odchyľují. Jak řečeno: žádný odhad nemůže být přesný a teprve budoucnost osvědčí jejich oprávnění. Pravděpodobné však je, že podstatně se u nás obilní hospodářství nezmění; zdali budeme v chlebovém obilí soběstační či mít dovozní potřebu, a jak veliké budeme mít vývozní přebytky u ječmene a ovsa, to bude záviset na dobré či špatné sklizni. V každém případě se musíme snažit, abychom výrobu co nejvíce zintensivněli (zvýšili hektarové výnosy) a abychom produkovali a zejména vyváželi jakostní plodiny, ve stavu zušlechtěném. Hlavně tím přispěje naše obilnářství k zlepšení naší obchodní bilance.

Brambory.

Podle r. 1937 vypočítává Statistický úřad celkovou sklizeň v bývalém Československu na 123.63 mil. q. Na odstoupené území připadá přes 30 mil. q, čili asi čtvrtina, takže na území nynějšího Česko-Slovenska připadá asi 93 mil. q, čili na hlavu obyvatele dříve 8.4 q, nyní 9.2 q.

Podle jednotlivých zemí republiky jsou poměry tyto:

	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	Podk. Rus	Celý stát
Dosavadní sklizeň mil. q	56.8	36.5	25.8	4.5	123.6
Na odstoupené území připadá					
ze sklizně mil. q	13.5	12.5	3.4	0.7	30.1
%	24	34	13	15	25
Zbývá na nové Česko-Slovensko					
mil. q	43.3	24.0	3.4	3.8	93.5
Na 1 obyvatele připadá q:					
dříve	8.0	10.2	7.8	6.2	8.4
nyní	9.5	10.4	8.2	6.5	9.2

Ve všech zemích vychází průměrně ze sklizně zemáků na hlavu obyvatele více než dříve.

Spotřeba zemáků byla podle poměrů z r. 1937 47.3 mil. q, v čemž je započtena sadba pro r. 1938, spotřeba ve škrobárnách a lihovarech, konsum lidský (16.2 mil. q, čili 110 kg ročně na hlavu obyvatele) a 10% ztráty při uskladnění. Při sklizni 123.6% mil. q zbývalo ke zkrmení 76.3 mil. q, což při theoretické potřebě 19.57 q na výkrm jednoho prasete by znamenalo možnost výkrmu 3.90 mil. kusů prasat (zatím co jsme jich měli 1. ledna jen 3,25 mil. kusů).

V nových hranicích Česko-Slovenska — při základě dat o sklizni z r. 1937 — činí odhadovaná spotřeba pro všechny uvedené účely 35.2 mil. q (na zabrané území připadá ze spotřeby 12.1 mil. q), z čehož připadá na lidský konsum 11.2 (v odstoupeném území 5) mil. q. Při sklizni v nových hranicích 93.5 (v odstoupeném území přes 30) mil. q zbývá pro zkrmení asi 58½ (v odstoupeném území asi 18) mil. q. Znamená to theoretickou možnost výkrmu skoro 3 mil. kusů vepřů, zatím co podle stavu z 1. ledna 1937 na území Československa jich zůstalo asi 2.31 mil. kusů. Je tedy vidno, že máme v zemácích přebytky.

Jiný podrobný rozbor o našem příštím hospodářství v oboru zemáků vypracoval pro „Obzor národohospodářský“ zmíněný Dr. M a y e r ze Svazu statkářů. Zde jeho vývody:

Vzhledem k tomu, že sklizeň zemáků v letech 1930—1933 činila průměrem 91,457.050 q, v roce 1934 95,733.534 q, v roce 1935 76,774.302 q, v roce 1936 107,017.259 q a v roce 1937 108, 164.072 q. Proto odhaduji průměrnou sklizeň na celém dřívějším území státu na 100 mil. q. Předpokládám, že z této sklizně připadá na území odstoupené cizím mocnostem asi třetina, čili 33 mil. q, takže by pro zbylé území zbývala úroda asi 67 mil. q. Ztrátu při uskladnění přes zimu odhaduji na 10%, t. j. 7 mil. q, takže zbývá p ř e d p o k l á d a n á ú r o d a asi 60 mil. q.

Na celém území státu byla věnována pěstování brambor plocha asi 750.000 ha, z níž třetina, t. j. 250.000 ha, připadá na území okupované a dvě třetiny, t. j. 500.000 ha na území státu zbylé.

Na s a d b u pro plochu 500.000 ha (à 20 q) je třeba asi 10 mil. q.

L i d s k ý k o n s u m činí asi ¼ kg na hlavu a den, tedy za rok při počtu asi 10,000.000 obyvatel asi 10 mil. q, takže zbývá 40 mil. q.

Použito ke zkrmení: z celkového počtu vepřového bravu 3,242.158 kusů činí prasnice 516.544 kusů, z toho odpadla asi třetina, t. j. celkem 1,080.719 kusů, a z toho asi 172.181 prasnic. Zbývá tedy na území státu celkem 2,161.439 kusů bravu a z toho 344.363 prasnic a

1,817.076 krmníků. Čítáme-li při počtu 1,817.076 krmníků s dvojnásobným výkrmem do roka ($3,634.152 \times 180$ dnů à 2 kg), odhadujeme spotřebu pro výkrm vepřů na 13,082.947 q. Spotřebu pro výkrm ostatního zvířectva odhaduji asi na 17,000.000 q, čili spotřebu ke krmným účelům celkem na 30 mil. q. Odečteme-li to od nahoře zbylých 40 mil. q, zbývá 10 mil. q.

Na zpracování škrobu bylo použito v celém státu v letech 1928-29 1,405.381 q, 1929-30 1,325.317 q, 1930-31 967.162 q, 1931-32 889.772 q, 1932-33 793.994 q, 1933-34 538.901 q, 1934-35 1,206.265 q a 1935-36 808.654 q, čili průměrně 991.930 q; čítáme-li s odstupením asi třetiny škrobáren*), činila by průměrná spotřeba zeměků pro zpracování na škrob asi 500.000 q až 800.000 q, čili v širokém průměru 650.000 q. Odečteme-li to od hořejšího zbytku 10 mil. q, zbývá 9.35 mil. q.

Na zpracování v zemědělských a průmyslových lihovarech bylo v celém státu použito v letech 1931-32 4,210.300 q, 1932-33 4,547.300 q, 1933-34 3,776.300 q, 1934-35 4,949.700 q a 1935-36 2,963.300 q, čili v průměru asi 4,089.380 q. Předpokládám, že na zbylém území zůstaly asi tři čtvrtiny lihové produkce a odhaduji proto spotřebu bramborů na lih asi na 3,350.000 q. Odečtením tohoto množství od hořejšího zbytku 9.35 mil. q jeví se konečný přebytek asi 6 mil. q.

Podle obou odhadů statistického úřadu i Dr. Mayera je Československo v produkci brambor za dané spotřeby v lidské výživě, ve výkrmu dobytka i v průmyslovém zpracování plně soběstačno a spíše ještě zbývá přebytek.

Cukrovka a její zpracování.

Produkce cukrovky je přímo vázána svým rozsahem na výrobu cukru a rozsah výroby je určen nejen domácí spotřebou, ale také vývozem, který je mezinárodní dohodou kontingentován.

Výměra plochy, na které byla pěstována v Československu cukrovka, činila r. 1937 podle statistického úřadu 181.252 ha. Z této výměry připadá na území, která nyní odstupujeme Německu, Polsku a Maďarsku asi 30.800 ha, čili 17%. Pro kampaň 1938-39 bylo cukrovkou v původním Československu oseto 151.068 ha (odhad Ústředního spolku cukrovarnického průmyslu) a z toho zůstává v nynějším Československu 126.830 ha, takže na odstoupená území připadá 24.238 ha, čili 16%. Lze tedy říci, že úbytek řepné výměry činí šestiinu.

Sklizeň cukrovky činila v roce 1937 v celém státě podle odhadu statistického úřadu 59.9 mil. q. A na nyní odstěpeném území by z toho bylo 9.15 mil. q, čili 15.3% z celku. Průměrně na hlavu obyvatele činila sklizeň dříve 4.1 q, nyní 5 q. V Čechách klesá (podle poměrů z roku 1937) sklizeň řepy o 3.5 q na 28.4 q (o 11%), v zemi Moravskoslezské rovněž o 3.5 q na 16.5 mil. q (17½%) a na Slovensku o 2.1 na 6.1 mil. q (26%).

Za předpokladu, že průměrně z 1 ha půdy sklízíme 298 q řepy a že z toho se vyrobí 44½ q cukru v hodnotě suroviny, dospěl Vyzkumný ústav cukerního průmyslu k odhadu, že v roce 1938 v celém území bývalého Československa sklídíme (ze 151.068 ha) 43.72 mil. q cu-

*) Podle statistického úřadu ubylo jen asi 18%. Viz o tom dále.

krovky a z ní že bude vyrobeno asi 6.72 mil. q cukru v hodnotě suroviny. Řepný kontingent však činil okrouhle 41 mil. q, takže z toho by vyplývala výroba asi 6.31 mil. q cukru, nebo podle jiných odhadů kol 6½ mil. q.

Po odstoupení území (24.238 ha řepné výměry) se odhaduje (se zřetelem ke zhoršeným výsledkům sklizně, než se původně čekalo) úbytek řepy asi 6.35 mil. q (t. j. 14½% původního odhadu pro celý dřívější stav a asi 15½% původního řepného kontingentu) a úbytek pravděpodobné výroby cukru kol 1.10 mil. q v hodnotě suroviny (t. j. necelých 17% původního odhadu pro celý bývalý stát). Stále tedy vychází úbytek kolem 16—17% proti dřívějšímu. Poměrně největší je ztráta na Moravě a Slovensku, menší v Čechách.

Rozhodné je však, jak řečeno, množství doma spotřebovaného a do ciziny vyváženého cukru. Jak ještě blíže pojednáme dále u cukrovarského průmyslu, očekává cukerní průmysl pokles domácí spotřeby asi o třetinu a vývozní kontingent zatím zůstává, jak byl mezinárodně sjednán. Spotřeba cukru tedy klesá více, než činí úbytek osevných ploch řepných.

Cukrovky se však používá nejen k výrobě cukru, ale dále v lihovarech a sušárnách. Dr. Mayer odhaduje potřebu lihovarů asi 2 mil. q a sušáren asi 10 mil. q řepy. Odhaduje-li cukrovarský průmysl domácí spotřebu cukru v nynějších poměrech asi na 2.6 mil. q (dříve kol 4 mil. q) v hodnotě suroviny a vývozní kontingent činí 2.72 mil. q cukru, bylo by k výrobě tohoto množství zapotřebí (při výtěžku 17%) asi 32 mil. q řepy. Celkem tedy vyžaduje průmyslové zpracování podle odhadu 44 mil. q řepy. Pro tuto sklizeň bychom potřebovali osev asi 147.000 ha, čili asi o 20.000 ha více, než připadalo na nynější území Česko-Slovenska v kampani 1938/39.

Blíže o cukrovarském a lihovarském hospodářství pojednáváme dále v kapitole zemědělského a potravinářského průmyslu.

Zemědělská výroba průmyslových rostlin.

Sem řadíme chmel, tabák, len, řepku, mák, cibuli a zelí. Podle údajů statistického úřadu vypadají v těchto oborech zemědělské výroby poměry v celém státě (na základě šetření z roku 1937) takto:

	v býv. ČSR	Sklizeň v tisících metr. q v odstoupeném území	zbývá
Chmel	121.6	74.1	47.5
Tabák	140.4	115.4	25.0
Len	110.5	54.3	56.2
Řepka	88.8	25.6	63.2
Mák	131.0	29.4	101.6
Cibule	376.0	127.1	248.9
Zelí	3.404.1	908.3	2.495.3

Na území nynějšího Česko-Slovenska tedy zůstává z dosavadní sklizně (1937) chmele 39%, tabáku asi 18%, lnu 50%, řepky 70%, máku 78%, cibule 66% a zelí 73%.

Ústřední svaz pivovarů odhaduje spotřebu chmele v novém území Česko-Slovenska na 38.000 celních centů. Lze-li čekatí sklizeň v novém území ve výši 95.000 celních centů, činil by vývozní přebytek 57.000 celních centů, kdežto vývoz dřívějšího Československa v roce

1937 činil 189.060 celních centů. Při vývozní ceně z roku 1937 ve výši 972.50 Kč za 1 celní cent by bylo možno odhadovati hodnotu našeho příštího vývozu chmele asi na 55 mil. Kč, proti hodnotě vývozu 184 mil. Kč v roce 1937 z bývalého Československa.

Pokud jde o t a b á k, tu jeho spotřeba v dřívějším Československu činila podle roku 1937 necelých 15 mil. kg. Z toho připadalo asi 9 mil. kg na tabák československého původu, 3.5 mil. kg na jugoslávský, 1 mil. kg na turecký, 0.8 mil. kg na bulharský a 0.6 mil. kg na řecký. Předpokládáme-li snížení spotřeby v novém Česko-Slovensku o 35—40%, bylo by možno spotřebu odhadovati asi na 9 mil. kg. Sklizeň tabáku v dřívějším Československu činila v roce 1937, jak uvedeno, 14.04 mil. kg a dovezeno bylo 8.98 mil. kg. Rozdíl mezi tímto celkovým množstvím a domácí spotřebou a vývozem šel většinou na sklad. Nyní se očekává pokles spotřeby, jak řečeno, asi na 9 mil. kg a domácí sklizeň tabáku asi na 2½ mil. kg. Tím se zvyšuje v budoucnosti podíl možného dovozu tabáků cizích, čehož bychom si mohli přát po jedné stránce: abychom si zlepšili kompenzační předpoklad našeho vývozu do zemí jihovýchodní Evropy. Ale tato možnost je zatím bržděna velikými zásobami, které má naše tabáková režie. Tyto zásoby činí 5 mil. kg tureckého, 3½ mil. kg bulharského, 3 mil. kg řeckého, 6 mil. kg jugoslávského a asi 15 mil. kg česko-slovenského, celkem tedy 32½ mil. kg, čili na 3½ roku. Při dřívějším složení spotřeby tabáků podle jejich původu by nynější zásoby tabáku tureckého vystačily na více než 8 let, bulharského na 7¼ roku, řeckého na 8¼ roku, jugoslávského na 3 roky a česko-slovenského na 3¾ roku. Střetají se tu tedy několikeré zájmy. Podnikový zájem tabákové režie žádá omezení dovozu, když zatím máme dostatečné sklady. Kdybychom dovoz tabáku platili devisami, mohli bychom se postavit za požadavek omezení dovozu. Ale s dovozem tabáku je spojen náš vývoz do zemí jihovýchodní Evropy a platba za tento vývoz. Omezením dovozu tabáku bychom postihli svůj vlastní vývoz. V roce 1937 připadá na tabák z celkového našeho dovozu z Jugoslaviie 17.1%, z Bulharska 63.6%, z Albanie 66.8%, z Řecka 39.8% a z Turecka 37.2%. Kdyby bylo možno vyčerpati naše staré zásoby na příklad vývozem do ciziny, ulehčila by se naše situace v tom směru, že bychom mohli zvýšit hned nyní své odběry tabáku z jihovýchodní Evropy, ale zároveň tam také zvýšit svůj průmyslový vývoz.

Z ostatních průmyslových plodin zemědělského původu jedině ze lnářské produkce ztrácíme více, než činí zmenšení počtu obyvatel. Ze lnářské produkce zůstává jen 50% dřívějšího stavu, kdežto počet obyvatelstva se zmenšuje o třetinu. U řepky, máku, cibule a zelí je zmenšení produkce nižší než zmenšení počtu obyvatel.

O v o c e.

Změny ve sklizni ovoce budou dosti různé podle druhů ovoce. Pokud je převaha sklizně v českých zemích, tu očekávané zmenšení následkem odstoupeného území je poměrně nižší, než odpovídá odstoupené výměře a zmenšenému počtu obyvatel. Naopak, u ovoce, jehož převážně část sklizně byla na Slovensku nebo na jižní Moravě, je zmenšení očekávané sklizně poměrně větší, než odpovídá odstoupenému území a zmenšenému počtu obyvatel.

Podle poměrů v roce 1937 odhaduje statistický úřad tyto změny ve sklizni ovoce a její hodnotě takto:

	Sklizeň ovoce ve vagonech			Hodnota sklizně v mil. Kč		
	dříve	nyní	úbytek v %	dříve	nyní	úbytek v %
jablka . . .	15.922	11.729	26.3	233.3	170.0	27.5
hrušky . . .	6.565	4.300	34.0	97.0	63.0	34.0
třešně . . .	5.181	4.020	22.5	95.5	75.0	21.5
višně . . .	499	375	24.5	13.1	10.3	22.0
švestky . . .	9.891	7.800	21.0	149.9	120.0	20.0
slívy . . .	3.446	4.500	26.5	45.2	33.0	27.5
meruňky . . .	604	310	48.5	22.1	11.7	47.0
broskve . . .	157	90	43.0	5.8	3.4	41.0
vlaš. ořechy . . .	1.232	880	28.5	42.7	31.0	28.0
angrešt . . .	844	485	42.5	15.4	9.0	40.5
rybíz . . .	1.804	1.200	31.5	32.3	22.0	31.5
				752.3	548.4	27.0

Zmenšením hranic snižuje se hodnota ovocné sklizně o více než 200 mil. Kč ročně, čili o 27%.

Vín o bylo pěstováno v roce 1937 na ploše 26.010 ha. Z toho připadalo skoro 7000 ha na Moravu, přes 14.000 ha na Slovensko a 4600 ha na Podkarpatskou Rus. Nyní odstupujeme na Moravě 5270 ha, na Slovensku 6655 ha, na Podkarpatské Rusi 4219 ha a celkem 15.320 ha plochy, na které bylo pěstováno víno. Celkem se zmenšuje vinná plocha o 59%, z toho na Moravě o 75%, na Slovensku o 47.5% a na Podkarpatské Rusi o 70%. Sklizeň vína roku 1937 činila v celém státě 545.200 hl. Z toho nyní odpadá 273.200 hl, čili 50%. Na Moravě se zmenšuje sklizeň o 82% se 113.660 na 92.735 hl, na Slovensku o třetinu s 314.737 na 105.730 hl a na Podkarpatské Rusi skoro o dvě třetiny se 113.473 na 72.750 hl.

Do skupiny ovocnářství zařadujeme včelařství. V celém státě bylo na podzim r. 1937 celkem 132.860 včelařů, kteří měli dohromady 868.613 zazimovaných včelstev. Výnos medu činil 45.287 q v hodnotě 54.3 mil. Kč a vosku 1896 q v hodnotě 3.5 mil. Kč. S odstoupeným územím a obyvatelstvem klesá počet včelařů asi o pětinu na 93.000, počet zazimovaných včelstev o více než 30% na 605.000, výnos medu o 27½% na 33.000 q, jeho hodnota o 30% na 38 mil. Kč, výnos vosku o 28½% na 1350 q a jeho hodnota o 30% na 2.4 mil. Kč.

Živočišná výroba.

Také hospodářského zvířectva ubylo odstoupením území poměrně méně než obyvatel. Na základě sčítání ze dne 1. ledna 1937 počítá statistický úřad s těmito přesuny v počtu hospodářského zvířectva:

Počet v dosavadním Československu v tisíc.	koně	skot	vepři	ovce	kozy
kusů . . .	703.8	4595.6	3242.2	591.8	1071.8
úbytek v tis. kusů	203.2	1339.2	930.7	133.6	358.7
v % . . .	28.9	29.1	28.7	22.6	33.5
Počet v novém Česko-Slovensku v tis. kusů . . .	500.7	3256.4	2311.5	458.2	713.0
Na tisíc obyvatel připadá kusů					
dobytky: dříve	46.1	324.0	237.0	38.8	70.2
nyní	48.9	325.4	239.4	44.8	69.6

V poměru k počtu obyvatel zůstává v nynějším Česko-Slovensku více hospodářského zvířectva, než tomu bylo v dřívějším Československu. Poměrně největší úbytky u koní, skotu a vepřového dobytka jsou na Moravě.

Poměr mezi domácí živočišnou produkcí a spotřebou se zlepšuje také tím, že z celkové dosavadní spotřeby masa a tuků v Česko-Slovensku ubývá podle odhadu více, než činí úbytek počtu dobytka. Jestliže skotu a vepřů zůstává asi 29% dosavadního počtu za novými hranicemi Česko-Slovenska, činí pravděpodobný úbytek spotřeby masa a tuků podle statistického úřadu asi 31%. Spotřeba podle tohoto odhadu klesne u hovězího masa o 48.300 na 107.500 tun, vepřového masa asi o 57.100 na 127.400 tun a tuků všeho druhu o 27.500 na 61.300 tun. Zejména v českých zemích ubývá spotřeby masa a tuků asi o 36%, ve východních zemích jen kolem 19%.

Ze všeho vyplývá, že můžeme počítat se zmenšením dovozu dobytka, živočišných výrobků a tuků. Za předpokladu zmenšené spotřeby o třetinu až 40% odhaduje Svaz průmyslníků hodnotu jatečného dobytka na 120 mil. Kč, proti 202.6 mil. Kč v roce 1937, dovozu jiných zvířat na 18 mil. Kč, proti 42.6 mil. Kč v roce 1937, dovozu živočišných výrobků na 480 mil. Kč, proti 641 mil. Kč, a dovozu tuků na 180, proti 310 mil. Kč. Také však vývozní hodnota klesá podle téhož odhadu u jatečného dobytka se 4.7 na 2 mil. Kč, u jiných zvířat s 5.7 na 3 mil. Kč, u živočišných výrobků se 195 na 117 mil. Kč. Vývoz tuků lze spíše odhadovat o něco výše.

Obdobné přesuny jako u dobytka, masa a tuků nastávají v mléčné produkci. Statistický úřad vypočítává, že v roce 1936 bylo v celém Československu 2,437.200 dojnic a jejich produkce mléka činila 4500 mil. litrů. Odstoupením území ubývá asi 30% dojnic a více než 30% mléčné produkce, takže v novém Česko-Slovensku — na základě dat z roku 1936 — by činila mléčná produkce asi 3140 mil. litrů. Znamená to průměrně na jednoho obyvatele dříve 296 litrů ročně, kdežto nyní 310 litrů.

Taktéž úbytek drůbeže je menší, než činí úbytek obyvatelstva. Podle stavu z 1. července 1937 počítá statistický úřad s těmito přesuny.

	Počet drůbeže v tisících kusů			Úbytek v %	Na 100 obyvatel připadá kusů	
	dříve	nyní	úbytek		dříve	nyní
kuřata	16.963	12.067	4.896	29.0	112	119
starší kohouti .	815	547	268	33.0	5	5
starší slepice .	15.797	11.332	4.465	28.5	104	111
mladé husy . .	5.565	4.169	1.396	25.3	36	41
kmen. husy . .	987	700	287	29.5	6.5	7
mladé kachny .	2.935	1.912	1.023	35.0	19.0	19
kmen. kachny .	197	138	58	30.0	1.3	1.4
kmen. krůty . .	35	26	9	26.5	0.2	0.3
perličky . . .	34	26	8	23.3	0.2	0.3

U většiny druhů drůbeže připadne průměrně na jednoho obyvatele v nynějším Česko-Slovensku více než v Československu dosavadním.

Pokud jde o produkci vajec, odhaduje statistický úřad snůšku v roce 1937 na 1973 mil. kusů. Úbytek úpravou hranic činí asi 30%, takže zůstává snůška asi 1397 mil. kusů. Průměrně na jed-

noho obyvatele připadlo v dřívějším Československu 130 kusů, v nových hranicích pak 137 kusů.

Celkově vzato nenastaly v zemědělské výrobě se zřetelem na odstoupené území a v poměru ke spotřebě podstatnější přesuny. Většinou je stav v novém Česko-Slovensku takový, že tam, kde jsme až dosud byli soběstační, zůstáváme i nyní, kde jsme měli vývozní přebytky, máme je i teď a kde jsme byli odkázáni na dovoz, tam zůstáváme dovozním státem. Jen u některých odvětví, která však nejsou nejvýznamnější, nastávají změny podstatnější (na př. tabák, len, kuřice, víno atd.).

Také zemědělství se přirozeně účastní na přestavbě hospodářství zmenšeného státu. Jeho úkoly vidíme hlavně v trojím směru: ve zintensivnění výroby, ve zvýšení výroby některých průmyslových surovin zemědělského původu a ve zvýšení ušlechtilých výrobků.

Lesní a dřevařské hospodářství.

O dřevařském průmyslu, t. j. průmyslu dřevo zpracujícím, pojednáváme dále v kapitole o zušlechťujícím průmyslu. Zde si všímáme lesnictví a dřevařství jakožto produkce surovinné.

Na straně 16. jsme již uvedli, že podle šetření z roku 1930 činila plocha lesní půdy v celé republice 4,631.000 ha. Statistický úřad odhaduje předběžně na odstoupeném území lesní půdy asi 1,063.000 ha, což je skoro čtvrtina z celkové lesní plochy podle roku 1930. Zůstávalo by tedy v Česko-Slovensku 3,568.000 ha lesní půdy.

Podle údajů z května 1930, které nám sdělil lesmistr Krottil, činila celková výměra lesní půdy v Čechách 1,565.126 ha, na Moravě 642.138 ha a ve Slezsku 153.027 ha, čili celkem v českých zemích 2,360.291 ha. Z toho bylo nyní odstoupeno Německu asi 925.000 ha a Polsku 42.000 ha, celkem 967.000 ha, takže zbývá v českých zemích asi 1,393.000 ha lesní plochy. Na Slovensku činila výměra lesní půdy v téže době 1,669.539 ha a na Podk. Rusi 612.338 ha, dohromady 2,281.877 ha. Zde bylo odstoupeno Polsku a Maďarsku 332.000 ha lesní plochy, takže zbývá 1,949.877 ha. V celém státě klesá tedy rozloha lesní půdy ze 4,642.168 ha asi na 3,343.000 ha, čili na 72%. Tím se změnil podíl lesů na celkové rozloze; v roce 1930 připadalo v Čechách 30.1% plochy na lesy, na Moravě-Slezsku 29.7%, na Slovensku 34.1%, na Podk. Rusi 48.5% a v celostátním průměru 38%.

Německý zábor představuje z 81% porosty jehličnaté a zbytek jsou lesy smíšené nebo listnaté. Celkový roční přírůstek na odstoupené ploše se odhaduje na 3.35 mil. m³ hroubí. Polsku jsme odstoupili rovněž převážně porosty jehličnaté. V záboru maďarském jsou většinou porosty listnaté a smíšené.

Ve svém rozboru konstatuje dřevařský průmysl rozdíl v situaci českých zemí na jedné straně a Slovensku a Podkarpatské Rusi na druhé straně.

Odstoupením Německu ztrácejí Čechy asi 43% a země Moravskoslezské 37% lesní půdy. Ztráta předepsaného státu jest o něco vyšší: v Čechách asi 45%, v zemi Moravskoslezské 40% průměrných ročních etatů. Absolutně zůstává pro průmyslové zpracování na pilách asi 4.600 m³ dřeva na jeden závod ročně, což při průměrné roční kapacitě asi 6.600 m³ znamená využití kapacity jen ze 75%.

Podle předepsaných etatů v hmotě hroubí se jeví poměry takto:

	Dosavadní etaty v tisících m ³ hroubí	Zbývá	Úbytek	
			v tisících m ³	v %
Smrk	4.310	2.109	2.201	51
Jedle	723	437	286	40
Borovice	1.460	1.100	360	25
Modřín	91	63	28	31
Dub	288	227	61	21
Buk	596	326	270	45

Kromě borového dříví, jehož mohou býti někde přebytky, se projevívá v ostatních dřevinách nedostatek, který je jen zčásti zmenšen ztrátou dolů (důlní dříví) a jiných spotřebitelů dříví.

O mnoho příznivější je situace na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Zde se jeví poměry takto:

	Dosavadní etaty v tisících m ³ hroubí	Zbývá	Úbytek	
			v tisících m ³	v %
Slovensko	4.977	4.742	235	5
Podkarpatská Rus	2.161	2.132	29	1 ½

Východní země republiky zůstávají tak nadále zeměmi značně přebytkovými.

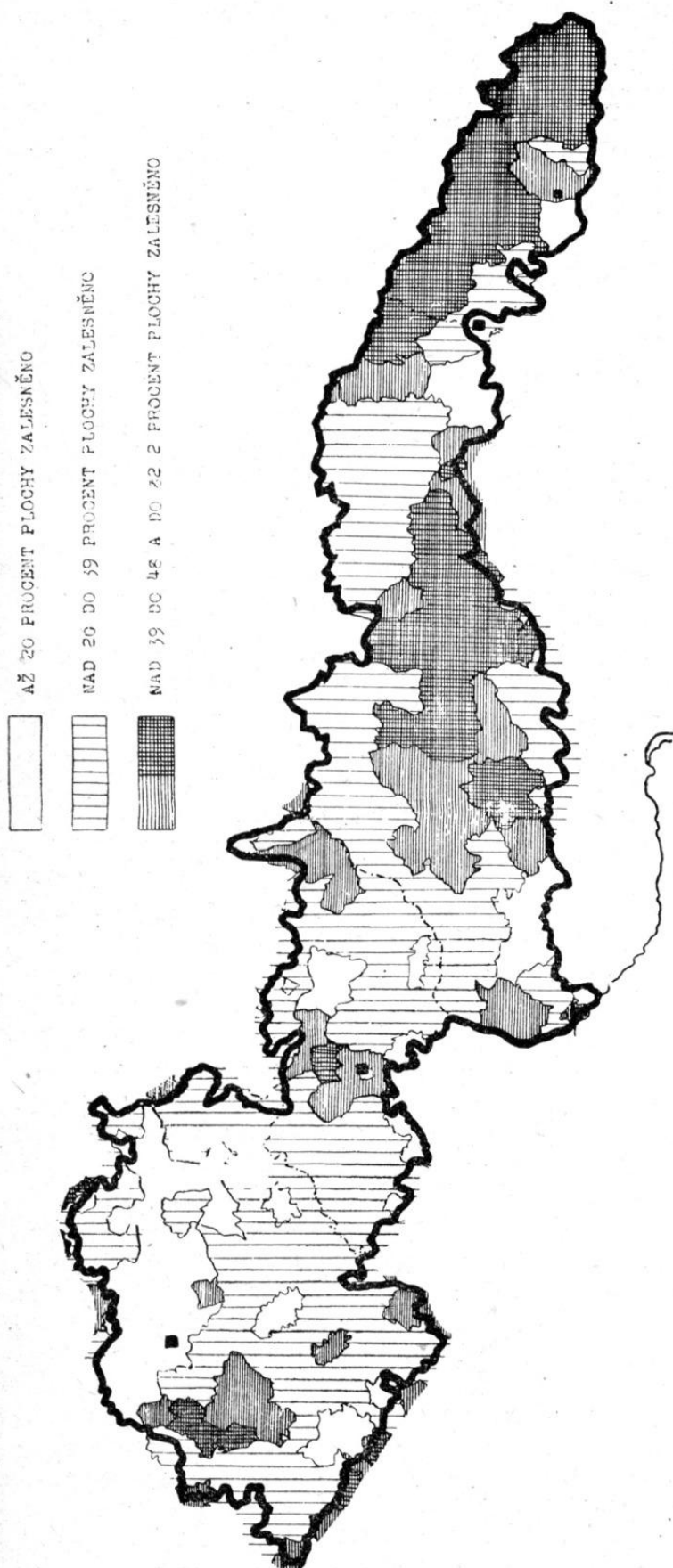
Statistický úřad vypočítává na základě roku 1934 přesuny v lesním majetku nad 250 ha, v lesní ploše a v těžbě. Dochází k těmto výsledkům:

	Dřívější Česko-Slovensko v tisících krychlových metrů	Nynější	Úbytek	
			absolutně	%
Předepsaný roční etát	13.586	10.336	3.260	24.0
Skutečná těžba dříví	10.128	7.164	2.964	29.3

Čistá hmota dříví:

užitkového	5.672	3.727	1.945	34.5
palivového	3.350	2.544	806	24.5
Zásoby porostů nad 60 let . .	358.798	270.756	88.042	24.5
Z toho: smrk	151.287	91.150	60.137	39.8
borovice:	33.121	24.824	8.097	25.2
dub	13.909	12.321	1.588	11.4
buk	106.754	8.400	98.354	7.9

Odstupujeme tudíž čtvrtinu až třetinu dosavadní dřevařské těžby a čtvrtinu z porostů nad 60 let. Ze zásoby smrkových porostů, odhadované v roce 1934 na více než 151 mil. m³, odstupujeme 40% a zbývá nám přes 90 mil. m³, z nichž 29% jest v Čechách, 19% na Moravě, 33% na Slovensku a zbytek na Podkarpatské Rusi. Ze zásob borovice odstupujeme čtvrtinu a zbývá nám podle stavu z roku 1934 asi 24.8 mil. m³. Z toho jsou dvě třetiny v Čechách, 17% na Moravě a téměř celý zbytek na Slovensku. Ze zásob dubu odstupujeme necelou osminu a zbývá nám 12.3 mil. m³, z čehož je 48% na Slovensku, přes třetinu na Podkarpatské Rusi a zbytek v českých zemích. Ze zásob bukových porostů nad 60 let jsme odstoupili asi 8% a zůstává Česko-Slovensku 98.4 mil. m³, z čehož je skoro 53% na Podkarpatské Rusi, 40% na Slovensku a zbytek v českých zemích.

Lesy v novém Česko-Slovensku.

(Zakresleno podle Atlasu Československé republiky, vydaného Orbisem.)

Můžeme zakresliti jenom mapu nového Česko-Slovenska. Čtenáře, který chce porovnat názorně podle mapy bohatství lesů dřívějšího Československa a toho, co nám zbylo, odkazujeme opět na citovaný Atlas. V Čechách odpadlo celé zalesněné pohraničí dokola a zbyla jen oblast středozápadní. V zemi Moravskoslezské ztrácíme vydatnou oblast západního Opavska a severní Moravu; zbyl kraj kolem Blanska a Beskydy. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi jsou ztráty poměrně malé.

Podle majetkové držby zůstává za novými hranicemi Česko-Slovenska 17% lesů státních, přes 19% lesů obecních, 36% lesů církevních a skoro třetina lesů soukromých.

Pokud se týče zahraničního obchodu se dřívím, byli jsme v něm dosud vysoce aktivní. V roce 1937 činil vývoz 504 mil. Kč a dovoz skoro 98 mil. Kč, takže aktivum činilo 406 mil. Kč. Pravděpodobně ani po ztrátě sudetských a šumavských lesů nestoupne podstatně dovoz dříví, ale lze očekávat snížení vývozu, jestliže klesla surovinová základna o více než třetinu. Podle toho lze odhadovat příští aktivum ze zahraničního obchodu se dřívím jen asi na 190 až 200 mil. Kč, proti 406 mil. Kč v roce 1937.

Zintensivněním výroby se nám podaří zvýšit hektarové výnosy, které zejména ve východních částech státu jsou nízké. Cílem zintensivnění výroby není jenom a hlavně zvýšení sklizně obilí proti dnešku a tím snížení jeho dovozu nebo zvýšení vývozu, ale především možnost pěstění jiných plodin, národohospodářsky hodnotnějších. Při vyšších hektarových výnosech bychom dnešní sklizeň obilí docílili s menší plochy a „ušetřenou“ plochu bychom mohli věnovat jiným kulturám.

Tu máme již na mysli další úkol: možnost poskytnout průmyslu některé suroviny zemědělského původu. Tím bychom přímo ulehčili obchodní bilanci. Důležitým předpokladem tu však musí být, aby naše zemědělství dovedlo průmyslu poskytnout surovinu stejně jakostní a za stejnou cenu, jako ji má průmysl od ciziny. Nemůžeme si dovolit politiku autarkie s uzavřeným vnitřním územím s vyšší cenovou hladinou. Jsme na to příliš malým státem a kromě toho jsme zemí, která užívá své obyvatelstvo jen za rozkvětu průmyslového a ten předpokládá vývoz, jenž je možný zase jen za ceny světového trhu. V dovozní politice musíme být velmi opatrní. S dovozem některých zemědělských produktů a surovin velmi úzce souvisí náš průmyslový vývoz. Jejich pokles či vzestup je rovnoběžný. V tom případě — a tak je tomu zejména v poměru ke střední a jihovýchodní Evropě, ale i k některým surovinovým zemím zámořským — se musíme spíše starat o zvýšení vzájemného obratu.

Pokud se týče třetího úkolu našeho zemědělství, t. j. vývozu, tu vidíme hlavní potřebu nejdříve v dalším zúšlechťování výroby. Snahou našeho zemědělství budiž výroba a vývoz nikoliv surových plodin, ale ušlechtilých plodů a výrobků (mouky místo obilí, sladu místo ječmene, jakostního sladu, ušlechtilých semen, konserv, živočišných výrobků atd.). Vzorem nám v tom mohou být Dánsko, Nizozemsko a j. Čím více práce bude obsahovat vyvážený výrobek, tím vyšší jeho hodnota a váha v platební bilanci vůči cizině, ale tím i lepší předpoklady zaměstnanosti a výnosnosti zemědělského podnikání.

Ry bá ř s t v í.

Jak jsme uvedli již na str. 16., činila podle Statistického úřadu rozloha rybníků na rybolov v dřívějším Československu 45.300 ha, z čehož připadalo na Čechy 38.800 ha a na zemi Moravskoslezskou 6.300 ha. V nynějším Česko-Slovensku zbývá asi 37.700 ha, z toho v Čechách 33.200 ha a v zemi Moravskoslezské 4.300 ha.

Také ztráty rybářství ve vodách tekutých jsou dosti veliké, neboť za hranicemi státu se ocitly prameny a horní toky četných řek, které jsou velmi důležité pro chov mnohých cenných druhů sladkovodních ryb.

Čs. ústřední jednota rybářská ve Vodňanech odhaduje úbytek líhní na 36.5% a ztráty na pstruhových rybnících ještě výše. Důležité je však zároveň zřízení domácího odbytiště, jež je poměrně větší než ztráty výrobní. Následkem toho se v nových poměrech zvyšují přebytky, které se pro letošní kampaň odhadují po dobrém výlovu na 4000—7000 q. Zůstává nám tak značné množství ryb pro vývoz, jakož i dostatečná možnost zpracování na konzervy, neboť zbylo nám 11 továren z 18 dříve.

IV. Naše uhelné a nerostné bohatství.

Újmy, které nastaly našemu státu zábořem území, kde je rozloženo uhelné bohatství, ať v severozápadních Čechách, ať na Těšínsku a Hlučínsku, ať v jiných částech země, patří k nejcitelnějším a největším ztrátám. Stačí uvést, že nám zbylo jen 45% (a na Ostravsku jen asi třetina) dosavadní těžby kamenného uhlí a jen 7% těžby hnědého uhlí. Ze státu uhlí vyvážejícího jsme nyní státem s velkou dovozní potřebou uhlí, zejména uhlí hnědého. Je to právě tato skutečnost, která zvláště přispívá k tomu, že bilance našeho zahraničního obchodu bude nyní zatím pasivní, než své hospodářství nově přizpůsobíme změněným poměrům.

O bilanci uhelného hospodářství a uhelného podnikání v novém Česko-Slovensku podal nám velmi instruktivní zprávu Dr. Jar. Kratochvíl, tajemník Svazu majitelů dolů. V této zprávě autor uvádí:

Nová hranice našeho státu je dnes do té míry jasná, abychom si mohli i v uhelném průmyslu udělati bilanci ztrát. Nevyřízená zůstává pouze otázka Svatoňovické báňské společnosti v Malých Svatoňovicích, jejíž důlní majetek je přerušena okupační hranicí a o jejíž definitivní osud se ještě vyjednává. Snad můžeme doufat, vzhledem k průběhu jednání, že nám tento podnik zůstane zachován.

Uhelná produkce je jedna z těch, jež byly novou úpravou hranic nejvíce postiženy. Ztratili jsme 93.2% z těžby hnědého uhlí a 54.8% produkce kamenného uhlí, měřeno podle roku 1937. Podáme nejprve přehled ztrát podle jednotlivých uhelných pánví.

Těžba v roce 1937 v tisících tun:

Kamenné uhlí:		na území bývalého	na území	na území
Pánev:	Československa	okupo- vaném	nového Česko- Slovenska	
Kladensko-rakovnická	1.829	—	1.829	
Plzeňsko-radnická	900	680	220	
Začleřsko-svatoňovická	568	340	228	
Ostravsko-karvinská	12.889	8.070	4.818	
Rosicko-oslavanská	476	—	476	
Ostatní kamenouhelné doly v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	9	—	9	
Kamenouhelné doly na Slovensku	105	105	—	
Kamenné uhlí celkem	16.777	9.196	7.582	

Hnědé uhlí:

Pánev:

	na území bývalého Československa	na území okupo- vaném	na území nového Česko- Slovenska
Severočeská	13.346	13.346	—
Falknovsko-loketská	3.312	3.312	—
Jihomoravská	382	—	382
Ostatní hnědouhelné doly v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	121	24	97
Hnědouhelné doly na Slovensku	733	—	733
Hnědouhelné doly celkem	17.895	16.682	1.213

Bilance je tedy smutná: Z těžby k a m e n n é h o uhlí na našem bývalém území v roce 1937 zůstalo nám 45.2%. Beze ztrát vychází toliko pánev kladensko-rakovnická a rosicko-oslavanská, nehledíc k bezvýznamným drobným kamenouhelným dolům v Čechách a na Moravě. Maďarskou okupací úplně odpadl důl Štefánik Čakanovských kamenouhelných dolů. Z těžby naší největší kamenouhelné pánve ostravsko-karvinské zůstalo po okupaci 37.4%, z pánve žacléřsko-svatoňovické 40% a plzeňsko-radnické 24.5%. To ovšem neznamená, že tuto těžbu nelze zvýšit.

Ještě podstatně horší je situace u h n ě d é h o uhlí. Tam nám zůstalo jen 6.8% těžby z roku 1937. Úplně odpadla největší pánev severočeská, falknovsko-loketská, plně nám zůstalo hnědé uhlí na Slovensku a lignitová oblast jihomoravská. Z drobných dolů (na př. Mydlovary v jižních Čechách) zůstalo nám zachováno 80.4% těžby.

Ještě větší ztráty než na těžbě jsou na u h e l n é s u b s t a n c i, což platí hlavně o Ostravsku. Z důlní substance zůstalo v území obsazeném Polskem a částečně Německem značně více, než odpovídá poměru těžby a přitom uhlí hodnotnější.

Aby byla bilance podrobnější, rozvedeme ji v jednotlivých revírech také podle báňských společností, počtu jejich dolů, které odpadly okupací a jejich těžby v roce 1937.

Na území okupovaném cizí mocí zůstaly tyto podniky:

Hnědé uhlí:

Pánev severočeská:

	Počet dolů v provozu	Těžba v tis. tun
Česká obchod. společnost	6	1.077
Český uhel. prům. spolek	2	247
Mostecká společnost pro dobývání uhlí	17	2.211
Duchcovsko-podmokelská dráha	3	287
Duchcovská uhel. akciová společnost	5	352
Uhelné těžařstvo dolu Eleonora	1	83
Grohmannovy uhelné závody	1	381
Škodovy závody	1	229
Akciová společnost důl Minerva	1	138
Hirschovy uhelné závody důl Elly	2	91
Těžařstvo Theresia-Tiefbau	1	164
Důl Julius	1	181
Spojené uhel závody Britannia	3	445
Státní doly	6	2.357
Severočeská uhelná společnost	7	1.710
Uhelné závody v Lomu u Mostu	10	1.315
Poldina huť	1	154
Spolek pro chem. a hutní výrobu	2	268
Duchcovsko-mostecké doly uhelné	1	84
Doly Ferd. Zd. Lobkowicze	3	660
Větší počet malodolů		

Hnědé uhlí:

Pánev falknovská:	Počet dolů v provozu	Těžba v tis. tun.
Duchcovsko-podmokelská dráha	4	393
Erste Böhmische Glasindustrie A. G.	1	55
Falknovsko-grasetské hnědouhelné těžařstvo	1	101
Montanní a prům. závody dř. J. D. Starck	5	506
Cíticko-haberspirské hnědouhel. těžařstvo	3	423
Britannia, uhelné závody	3	256
Spojené uhelné závody Britannia	1	80
Uhelné závody Marie Pomocná a Matyáš	2	165
Fischerovy lesklouhelné doly a Kynšperské uhelné závody a briketárny	3	604
Spolek pro chem. a hutní výrobu	1	451
Větší počet malodolů		

Kamenné uhlí:**Pánev plzeňsko-radnická:**

Doly Západočeského bánského akc. spolku v Plzni	2	624
Několik malodolů na Plzeňsku		

Pánev žacléřsko-svatoňovická:

Doly Západočeského bánského akc. spolku v Žacléři	3	272
Radvanické kamenouhelné těžařstvo	1	

Pánev ostravsko-karvinská:

Stát (resp. Brněnská zbrojovka)	2	579
	1 koksovna	81
	1 briketárna	39
Báňská a hutní společnost	5	3.014
	2 koksovny	663
	1 briketárna	70
Vítkovické hor. a hut. těžiřstvo	3 doly	1.434
Česká obchodní společnost	3 doly	1.580
	1 koksovna	237
Doly Larische Mönnicha	4 doly	1.526
	1 koksovna	174

Z jednotlivých společností ostravsko-karvinského revíru ztratily všechny svoje podniky Brněnská zbrojovka, dříve stát, Česká obchodní společnost a Larisch Mönnich. Naproti tomu žádné ztráty neutrpěla Severní dráha Ferdinandova a doly Jana Wilczka. Z ostatních přišla Báňská a hutní společnost o 73.5% těžby kamenného uhlí, o 62.2% výroby koksu a veškerou výrobu briket. Vítkovické horní a hutní těžiřstvo ztratilo 50% těžby uhlí, zůstala mu veškerá výroba koksu a briket.

V novém Česko-Slovensku zůstávají nám tedy doly na kamenné uhlí s těžbou (podle roku 1937) ve výši 7,586.000 tun a hnědouhelné doly s produkcí 1,293.000 tun. Při tom mezi kamenouhelné doly, které nám zůstaly, čítáme také Svatoňovickou báňskou společnost, kde není delimitační řízení ještě skončeno.

Náš nynější uhelný průmysl.

Podle jednotlivých pánví, důlních společností a dolů vypadá náš nynější uhelný průmysl takto:

Kamenné uhlí:

Pánev kladensko-rakovnická:

Jméno majitele, po př. podnikatele dolu	Důl	Těžba r. 1937 v t
Anglicko-čes. kamenouhelná společnost, Praha	Anna-Laura	220.814
Anglicko-českosl. a Pražská úvěrní banka	Prago I-III	183.879
Pražská železářská společnost, Praha .	Mayrau	313.634
	Max	314.740
	Schoeller	409.396
	Ronna	298.870
Metropolitní kapitola u Sv. Víta, Praha IV.	Anna	1.414
K. Wittner a A. Holý	Herkules	3.307
	Svornost	659
Skutchanová M. a Valešová B.	Humboldt	3.719
Lubna-rakovnické kamenouhelné doly s. s r. o.	Jiří*)	3.880
Těžařstvo Jindřichova důlu (Marek Jindřich)	Rako	11.286
	Jindřichův	7.426
Rosenbaum a Weigner	Jiřina	2.630
	Filip II.	6.888
	Ignát	31.147
Středočeské kamenouhelné těžařstvo, Praha II.	Perun	12.121
Sajler Ant., Slaný	Václav	2.520
Kamenouhelné doly Jana Nepomuka kn. ze Schwarzenbergu	Kníže Schwarzenberg	5.530
Pánev kladensko-rakovnická celkem		1,833.860

Pánev plzeňsko-radnická:

Akc. spol. dříve Škodovy závody, Praha	Krimich	127.660
Kaucký Leontin a Cajthaml Frant.	Ferdinand	13.526
Kotschy Boh., Plzeň	Marie**)	1.750
Dr. Ing. Leop. Procházka, Plzeň	Marie —	
	Prokop***)	17.643
Soukup O., Mirošov	Prokop III.	667
Sternbergské kamenouhelné doly, Brasy	Sternberg	59.219
Pánev plzeňsko-radnická celkem		220.465

Pánev žacléřsko-svatoňovická:

Svatoňovická báňská spol., Malé Svatoňovice	Štola Ida Tmavý důl Chlivecký důl	227.500
Pánev žacléřsko-svatoňovická celkem		227.500

*) Provoz přechodně zastaven 10. V. 1937.

***) V srpnu 1937 provoz zastaven.

***) Mimo to lupek.

Pánev rosicko-oslavanská:

Jméno majitele, po př. podnikatele dolu	Důl	Těžba r. 1937 v t
Rosická báňská spol. Láska Boží, Zastávka u Brna	Antonín	170.800
	Julius	142.200
	Kukla	163.400
Pánev rosicko-oslavanská celkem.		476.400

Pánev ostravsko-karvinská:

Báňská a hutní společnost	Ludvík	427.000
	Ignát	459.000
	Odra	200.000
Vítkovické horní a hutní těžířstvo	Louis	415.200
	Hlubina	542.300
	Terezie	301.700
	Ida	166.700
Severní dráha Ferdinandova	František	270.000
	Hubert	275.000
	Záv. Zárubek	890.000
	Záv. Michal	265.000
Ostravské kam.-uhel. doly a koksovna J. Wilczka	Trojice	278.600
	Michaeli	156.700
	Jan-Maria	171.400
Pánev ostravsko-karvinská celkem.		4,818.600

Ostatní kamenouhelné doly v Čechách a na Moravě:

Kontinentální prům. a obchodní a. s. Liechtensteinské uhelné a hlinné doly s. s. r. o., Nová Ves	Etna	2.799
Západočeské továrny kaolinové a šamotové a slov. závody magnesitové, a. s., Praha	Hugo-Karel*)	6.094
	Werner*)	528
Ostatní kamenouhelné doly celkem.		9.421
Těžba kamenného uhlí úhrnem		7,586.246

Hnědé uhlí:

Pánev jihočeská:

Jméno majitele, po př. podnikatele dolu	Důl	Těžba r. 1937 v t
Jihočeské elektrárny a. s., České Budějovice	Hnědouhelný důl v Mydlovarech	97.474

Pánev jihomoravská:

Akc. sklárny, dř. J. Schreiber a synovci	Albert	19.790
Vrána Karel a spol., Dubňany	Pomoc Boží**)	39.944
Brand Karel Marie a spol., Hovorany	Všemoc Boží	18.063
Baťa a. s., Zlín (Ratiškovice)	Tomáš	242.629
Slovenské akc. cihelny a chem. podniky, Hodonín	Vlasta	37.775

*) Mimo to lupek.

**) V r. 1936.

Pánev jihomoravská:

Jméno majitele, po př. podnikatele dolu	Důl	Těžba r. 1937 v t
Břeclavská rafinerie cukru a. s., Kelčany	Barbora	49.361
Salm-Reifferscheidt Hugo, Rájec	Hugo	48.170
Hornické a elektr. společenstvo, z. spol. s r. o., Milotice	Františka de Paula	8.100
Jihomoravská pánev celkem		463.832

Slovensko:

Handlovské uhel. bane úč. spol., Bratislava	Handlová	732.221
Hnědé uhlí celkem		1,293.527

Tuto těžbu lze arciť z v ý š í t i. Jednak tím, že zbylé doly využijí plně své kapacity, dále že ji novými investicemi rozšíří a konečně v dalším stadiu vyhloubením nových dolů. Projekty v tomto směru jsou hlavně v pánvi ostravské a kladenské. Vezmeme-li v úvahu program na nejbližší rok, můžeme počítat s tím, že v roce 1939 vytěžíme asi 8.8 mil. tun kamenného uhlí a 1.58 mil. tun hnědého uhlí. Produkce bude na jednotlivé revíry rozvržena přibližně takto:

Kamenné uhlí:

Pánev kladensko-rakovnická	2,230.000 tun
Pánev plzeňsko-radnická	330.000 tun
Pánev svatoňovická	240.000 tun
Pánev ostravská	5,500.000 tun
Pánev rosicko-oslavanská	500.000 tun
Celkem	8,800.000 tun

Hnědé uhlí:

Pánev jihomoravská	650.000 tun
Handlová (Slovensko)	830.000 tun
Ostatní	100.000 tun
Celkem	1,580.000 tun

Koksu vyrobíme asi 1,500.000 tun.

Odhad budoucí spotřeby paliv je velmi obtížný. Ale podaří-li se nám nahore zmíněné zvýšení těžby, tu bychom se mohli brzy stát v těžbě kamenného uhlí soběstačnými, ba dokonce bychom mohli mít i malý vývozní přebytek, u hnědého uhlí by se dovozní potřeba snížila a u koksu by byla situace obdobná jako u kamenného uhlí.

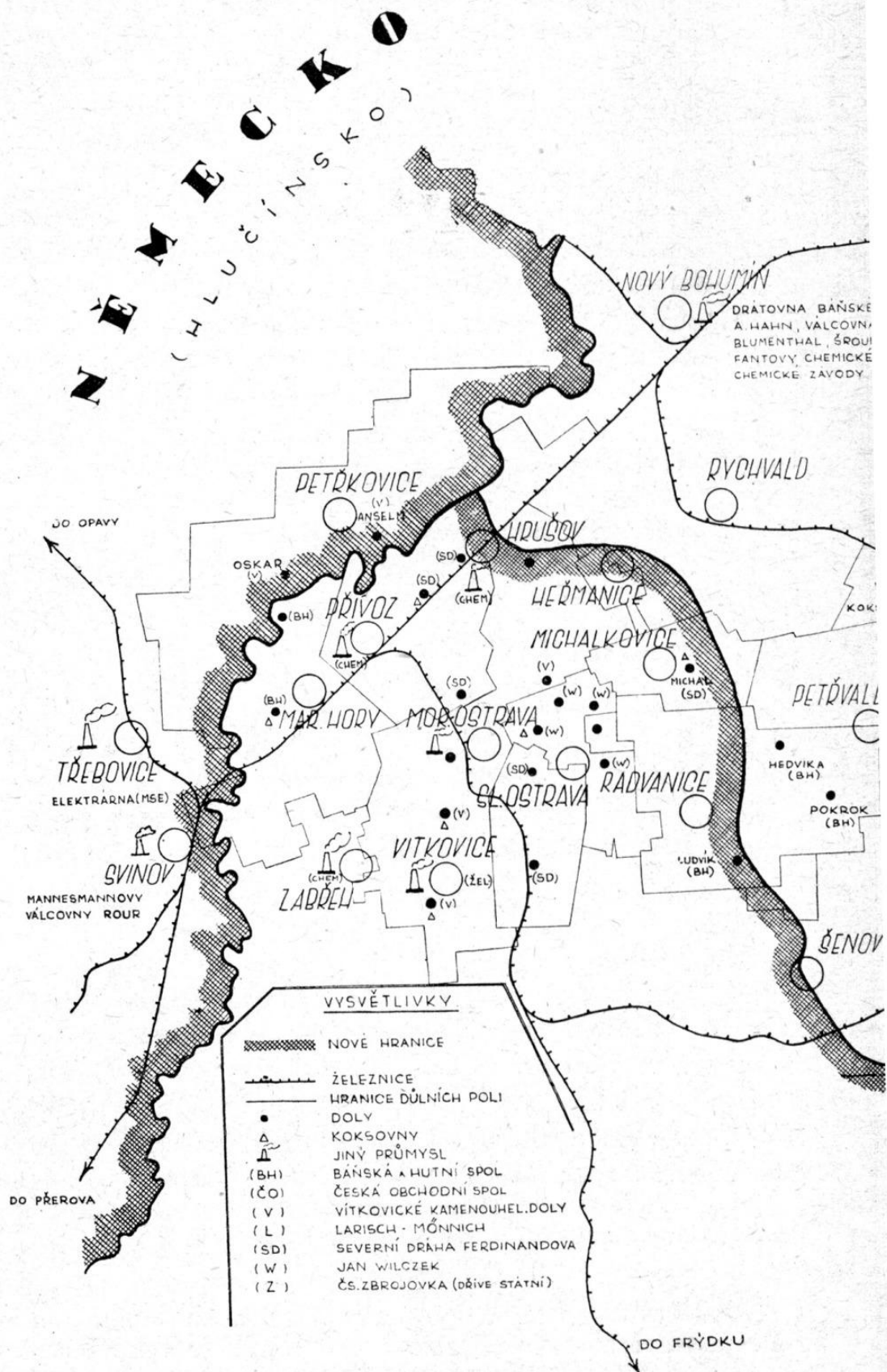
Ostatní obory hornictví.

Sem řadíme těžbu rud, tuhy, nafty, zemního plynu a z hutnictví výrobu surového železa, surové oceli a jiných kovů. Ztráty v těchto odvětvích jsou skoro výlučně v českých zemích, zatím co na Slovensku a Podk. Rusi jsou minimální nebo žádné.

Z čísel statistického úřadu sestavujeme tento přehled změn, jež nastaly u jednotlivých druhů těžby či výroby.

		Výroba v r. 1937	Ubylo	Zůstává %
Železná ruda tis. tun:	české země . .	745.2	—	745.2 100.0
	Slovensko . .	1090.9	59.2	1031.7 94.5
Kyz železný tis. tun:	Slovensko . .	18.4	—	18.4 100.0
Mangan. ruda tis. tun:	české země . .	43.4	—	43.4 100.0
	Slovensko . .	63.0	—	63.0 100.0
Rudy stříbrné, olověné a zinečné tis. tun:	české země . .	109.4	—	109.4 100.0
	Slovensko . .	59.6	—	59.6 100.0
Rtuťová ruda tis. tun:	Slovensko . .	5.4	—	5.4 100.0
Zlatá ruda tis. tun:	Slovensko . .	39.9	—	39.9 100.0
Antimon ruda tis. tun:	Slovensko . .	18.2	—	18.2 100.0
Hliník. ruda tis. tun:	Podk. Rus . .	0.8	—	0.8 100.0
Uranová ruda tis. kg:	Čechy	156.2	156 2	— —
Tuha tun:	české země . .	5144.0	5144 0	— —
Nafta tis. tun:	české země . .	4.6	—	4.6 100.0
	Slovensko . .	13.3	—	13.3 100.0
Zemní plyn tis. m ³ :	české země . .	1341.2	—	1341.2 100.0
	Slovensko . .	117.8	—	117.8 100.0
Sůl tis. tun:	Slovensko . .	5.3	—	5.3 100.0
	Podk. Rus . .	160.6	—	160.6 100.0
Výroba kovů tun:				
olovo:	české země . .	4393.0	86	4307 98.0
	Slovensko . .	670	—	670 100.0
zinek:	české země . .	6973	6973	— —
	Slovensko . .	800	—	800 100.0
měď černá:	české země . .	1078	259	819 76.0
měď rafinovaná:	české země . .	326	189	137 42.0
	Slovensko . .	609	—	7 100.0
zlato (kg):	české země . .	7	—	7 100.0
	Slovensko . .	301	2	299 99.3
stříbro (tis. kg):	české země . .	27.5	—	27.5 100.0
	Slovensko . .	6.8	—	6.8 100.0
antimon:	Slovensko . .	1460	—	1460 100.0
rtuť:	Slovensko . .	95	—	95 100.0
Uranové přípravky:	Čechy	26.5	26.5	— —
Radium (miligramů):	Čechy	4150	4150	— —
Sur. železo tis. tun:	české země . .	1627.2	485.2	1142.0 70.2
	Slovensko . .	47.8	—	47.8 100.0
Sur. ocel tis. tun:	české země . .	2238.7	685.3	1553.4 69.4
	Slovensko . .	79.0	—	79.0 100.0

Těžbu uranové rudy a výrobu radia ztrácíme úplně (Jáchymov) a dále je poměrně největší ztráta u výroby surového železa, oceli a mědi. Až na tyto výroby se v podstatě horního průmyslu v novém Česko-Slovensku ničeho nemění.

Ostravská průmyslová oblast po nynější úpravě hranic.

V. Průmysly zušlechťující.

V těchto odvětvích průmyslu, zušlechťujících suroviny domácího a zahraničního původu, byl hlavní význam a váha celé průmyslové složky našeho hospodářství. Ve zušlechťujícím průmyslu nacházelo obživu 4½ milionu osob, t. j. 30% obyvatelstva dřívějšího Československa. Ale nejen v tom byl význam a důležitost zušlechťujícího průmyslu. On to byl, který nám hodnotou svého konečného výrobku opatroval prostřednictvím vývozu devisovou úhradu pro potřebný dovoz surovin, potravin a u nás nevyráběných hotových výrobků. Hodnota od nás vyvážených ušlechtilých výrobků průmyslových byla tak velká (vysokým obsahem práce ve výrobku), že tento vývoz nám uhrazoval hodnotu dovozu všech surovin: nejen těch, z nichž se vyráběly tovary pro další vývoz, ale i těch, z nichž se vyráběly tovary pro domácí spotřebu. Tři čtvrtiny našeho vývozu tvořily hotové výrobky, z nichž většina výrobků zušlechťujícího průmyslu. Takto složená obchodní bilance nám přinášela aktiva, z nichž jsme — jako stát dlužnický se zadlužením do ciziny a jako stát vnitrozemský, odkázaný na dopravu cizinou a jiné služby od ciziny — uhrazovaly všechny výdaje z titulu platební bilance. V příznivých letech zbýval nám takový přebytek zahraničního obchodu, že jsme byli s to splácet své dluhy do ciziny ve velikém měřítku a vykupovat z cizích rukou účasti na našich podnicích.

To vše bylo možné jedině pomocí rozvětveného zušlechťujícího průmyslu, a bude i nadále naším cílem v nových politických poměrech budovat průmysl tak, abychom se stále více přibližovali tomuto složení našeho hospodářství, jež odpovídá naší zeměpisné poloze, zmenšenému nerostnému bohatství i sociální skladbě. Jen prací, která bude obsažena ve zušlechťovém výrobku, se užíváme a dosáhneme vyšší životní míry; surovin nevyvážíme, neboť nejsme na ně bohatí, jako mnohé jiné země.

Podle sčítání z r. 1930 bylo živo z povolání v průmyslu (bez hornictví a hutnictví) 4,733.000 lidí. Nyní jich ubylo skoro 39%, čili asi 1,846.000, takže jich zbylo asi 2,887.000 a k dnešku (do konce r. 1938) okolo 3 milionů.

Počet činných osob ve všech závodech průmyslových podle sčítání živnostenských závodů z r. 1930 a úbytek po nynějších změnách hranic byl tento:

Průmyslový obor	Dosavadní počet		Ubývá		Zůstává
	v tis. osob	v tis. osob	v %	v tis. osob	
Hornictví	121.1	72.2	59.6	48.9	
Kámen a zeminy	165.4	70.8	42.8	94.6	
Sklářství	63.5	41.8	65.9	21.7	
Kovy	391.0	116.4	29.8	274.6	
Chemie	40.6	14.4	35.5	26.2	
Textil	360.1	222.7	61.8	137.4	
Oděvnictví	284.3	88.6	31.2	195.7	
Papír	39.7	20.9	52.6	18.8	
Grafika	32.3	9.1	28.2	23.2	
Kožařství	23.0	7.5	32.7	15.5	
Pryž a osinek	4.0	1.0	25.8	3.0	
Průmysl dřeva	174.5	59.6	34.1	114.9	
Soustružnictví	7.0	3.3	47.2	3.7	

Průmyslový obor	Dosavadní počet		Ubývá		Zůstává v tis. osob
	v tis. osob	v tis. osob	%		
Kartáčnictví	4.2	1.5	36.0		2.7
Hračky	2.8	2.1	75.1		0.7
Hudební nástroje	7.6	6.1	79.5		1.5
Stavební podnikání	297.3	101.3	34.1		196.0
Plynárny, elektrárny a vo- dárny	19.3	7.6	39.4		11.7
Průmysly potravinářské	238.1	83.8	35.2		154.3
Dohromady	2.375.8	930.7	39.1		1.445.1
Bez hornictví, plynáren, elek- tráren a průmyslů potra- vinářských	1.997.3	767.1	38.4		1.230.2

Jako všech příslušníků k průmyslu a výrobním živnostem, tak i počet činných osob v průmyslu a výrobních živnostech klesá v celkovém průměru o 38—39%. Poměrně největší úbytky jsou v průmyslech hudebních nástrojů a hraček (Rudohoří), sklářském (pohraniční zalesněné kraje) a soustružnictví. Naopak poměrně nejmenší pokles počtu činných osob se jeví v průmyslech pryže a osinku, grafickém, oděvnickém a kožařském.

Průmysly kovů.

Hutnictví, zpracování kovů a průmysly strojírenské a elektrotechnické byly u nás největšími průmyslovými odvětvími co do počtu osob, které živily. V těchto odvětvích nacházelo podle sčítání v roce 1930 obživu 1,085.729 osob, což je přes 21% všech osob, příslušných k průmyslu a výrobním živnostem. Činných osob bylo v těchto oborech průmyslové výroby 390.977, čili přes 16% v průmyslu a výrobních živnostech činných. Odloučením území ztrácíme 29% činných osob v kovoprůmyslu, což je značně méně než činí průměrný úbytek (39%). Ze 114.200 činných osob, jež podle základu z roku 1930 ubývá, připadá asi 98.500 na Německo, 12.500 na Polsko a zbytek na Maďarsko.

Ze ztrácíme z kovoprůmyslu méně, než činí průměrná ztráta v průmyslu vůbec, toho příčinou je rozložení závodů v tomto průmyslu po republice. Z výroby železa a kovů (podle počtu činných osob) připadalo totiž v Čechách 20.2% na Prahu a okolí, 9.8% na Kladno, 10.3% na oblast Podbrdskou, 10% na Plzeň, 18.4% na Děčínsko a Chomutovsko, 9.1% na Českolipsko, Šluknovsko a Liberecko, 22.2% na ostatní Čechy, v zemi Moravskoslezské pak 14.6% na Brno a Blansko, 42.3% na Ostravsko, 20% na zbytek moravskoslezské průmyslové oblasti a 23.1% na ostatní Moravu, na Slovensku pak 20.4% na Bratislavu s Petržalkou a zbytek na ostatní Slovensko. Ze strojírenství a elektrotechniky bylo umístěno (opět podle počtu činných osob) v Čechách 33.5% v Praze a okolí, 1.4% v Kladně, 2.2% v oblasti podbrdské, 19.6% v Plzni, 13.1% v oblasti Děčín—Chomutov—Česká Lípa—Šluknov—Liberec a 30.2% jinde v Čechách, v zemi Moravskoslezské pak 35.3% v Brně a v Blansku, 18.7% na Ostravsku, 15.1% ve zbylé oblasti moravskoslezské a 30.9% na ostatní Moravě a ko-

Průmyslový obor	Dosavadní počet		Ubývá		Zůstává v tis. osob
	v tis. osob	v tis. osob	%		
Kartáctví	4.2	1.5	36.0		2.7
Hračky	2.8	2.1	75.1		0.7
Hudební nástroje	7.6	6.1	79.5		1.5
Stavební podnikání	297.3	101.3	34.1		196.0
Plynárny, elektrárny a vo- dárny	19.3	7.6	39.4		11.7
Průmysly potravinářské	238.1	83.8	35.2		154.3
Dohromady	2.375.8	930.7	39.1		1.445.1
Bez hornictví, plynáren, elek- tráren a průmyslů potra- vinářských	1.997.3	767.1	38.4		1.230.2

Jako všech příslušníků k průmyslu a výrobním živnostem, tak i počet činných osob v průmyslu a výrobních živnostech klesá v celkovém průměru o 38—39%. Poměrně největší úbytky jsou v průmyslech hudebních nástrojů a hraček (Rudohoří), sklářském (pohraniční zalesněné kraje) a soustružnictví. Naopak poměrně nejmenší pokles počtu činných osob se jeví v průmyslech pryže a osinku, grafickém, oděvnickém a kožařském.

Průmysly kovů.

Hutnictví, zpracování kovů a průmysly strojírenské a elektrotechnické byly u nás největšími průmyslovými odvětvími co do počtu osob, které živily. V těchto odvětvích nacházelo podle sčítání v roce 1930 obživu 1,085.729 osob, což je přes 21% všech osob, příslušných k průmyslu a výrobním živnostem. Činných osob bylo v těchto oborech průmyslové výroby 390.977, čili přes 16% v průmyslu a výrobních živnostech činných. Odloučením území ztrácíme 29% činných osob v kovoprůmyslu, což je značně méně než činí průměrný úbytek (39%). Ze 114.200 činných osob, jež podle základu z roku 1930 ubývá, připadá asi 98.500 na Německo, 12.500 na Polsko a zbytek na Maďarsko.

Že ztrácíme z kovoprůmyslu méně, než činí průměrná ztráta v průmyslu vůbec, toho příčinou je rozložení závodů v tomto průmyslu po republice. Z výroby železa a kovů (podle počtu činných osob) připadalo totiž v Čechách 20.2% na Prahu a okolí, 9.8% na Kladno, 10.3% na oblast Podbrdskou, 10% na Plzeň, 18.4% na Děčínsko a Chomutovsko, 9.1% na Českolipsko, Šluknovsko a Liberecko, 22.2% na ostatní Čechy, v zemi Moravskoslezské pak 14.6% na Brno a Blansko, 42.3% na Ostravsko, 20% na zbytek moravskoslezské průmyslové oblasti a 23.1% na ostatní Moravu, na Slovensku pak 20.4% na Bratislavu s Petržalkou a zbytek na ostatní Slovensko. Ze strojírenství a elektrotechniky bylo umístěno (opět podle počtu činných osob) v Čechách 33.5% v Praze a okolí, 1.4% v Kladně, 2.2% v oblasti podbrdské, 19.6% v Plzni, 13.1% v oblasti Děčín—Chomutov—Česká Lípa—Šluknov—Liberec a 30.2% jinde v Čechách, v zemi Moravskoslezské pak 35.3% v Brně a v Blansku, 18.7% na Ostravsku, 15.1% ve zbylé oblasti moravskoslezské a 30.9% na ostatní Moravě a ko-

na Slovensku.*)

Z tohoto výpočtu je viděti, že naprostá většina průmyslu kovů měla místo v oblastech, které nebyly změnou hranic dotčeny. Podstatnou výjimku tvoří těšínské Slezsko s Třincem.

Statistický úřad podává na základě sčítání závodů z roku 1935 tento přehled přesunů v průmyslech kovů, způsobených změnou hranic:

	Úbytky v % dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Železářská a ocelářská výroba	33.8	29.7	29.9
Vysoké peci	25.0	28.5	—
Huti pro výrobu ostatních kovů	26.3	19.4	—
Ocelárny, slévárny železa, oceli a kuj. litiny	34.3	22.4	—
Válcovny, kovárny, lisovny a taž. oceli	43.3	26.9	—
Slévárny kovů a slitin	30.7	41.9	—
Válcovny, kovárny, lisovny a taž. kovů	50.0	71.9	—
Výroba kovového zboží, strojírný a elektr. průmysl	37.1	27.6	25.7
Výroba drobného kovového zboží	60.8	63.8	—
Výroba plechového a smaltovaného zboží	28.3	30.1	—
Výroba ostatního železného a kovového zboží	32.9	37.5	—
Strojírny	30.1	16.1	—
Výroba vozidel	29.4	26.9	—
Elektrotechnika	29.3	21.5	—
Jemná mechanika a optika	24.4	25.7	—
Řemeslné živnosti a samostatné správárny	28.4	25.8	25.5

Z tohoto přehledu je viděti, že za novými hranicemi republiky nám zůstala čtvrtina až třetina průmyslu kovů.

Ve skupině hutí a železáren utrpělo naše hospodářství nejcitlivější ztráty odstoupením Těšínského Slezska. Zde ztrácíme nejmoderněji zařízenou železářnu Báňské a hutní společnosti v Třinci a drátovnu téže společnosti v Bohumíně. Kromě koksoven, továren na síran amonný, benzol, naftalin, dehet a smůlu a kromě elektráren o kapacitě asi 100 mil. kWh, jsou v Třinci železářny s vysokými pecemi, ocelárny, válcovny, slévárny šedé litiny a oceli, mechanické dílny, továrny na ohnivzdorné zboží a továrny na výrobu mědi z kyzových výpalků, továrny na zinkové a kobaltové poloprodukty a na Glauberovu sůl. Z úhrnné výrobní kapacity surového železa v bývalém Československu připadalo na Třinec 25% (kolem 1/2 mil. tun) a z úhrnné výrobní kapacity surové oceli a ocelové litiny rovněž asi čtvrtina (bezmála 600.000 tun). Stejný podíl měly třinecké závody na celkové československé výrobě váleného zboží. Při tom třinecké železářny patřily k nejmodernějším ve střední Evropě. Výrobní kvota polotovarů a kolejnic, připadající na Třinec, se pohybovala mezi 30 až 40% veškeré výroby v bývalém Československu. Mechanické dílny pracovaly pro vlastní potřebu závodů i pro vývoz. Na prvním místě stála výroba výhybek. Měďárna a zinkovna byly schopny vyrobti 1200 tun cementové mědi, 80 tun kobaltové usazeniny, 1000 tun zinkového aglomerátu a 5000 tun Glauberovy soli.

*) Podle Atlasu republiky Československé, vydaného Českou akademií věd a umění v r. 1935.

Zbývající hutnická výroba v Česko-Slovensku postačí ovšem i při největší konjunktuře krýt domácí spotřebu železa v novém Česko-Slovensku. Bylo by však třeba vybudovat drátovnu, jelikož odstoupením bohumínského závodu Báňské a hutní společnosti a chomutovské továrny Poldiny huti jsme ztratili zcela výrobu železných a ocelových drátů speciální jakosti. Pokud jde o slevárenství, tu až na Třinecké závody nám zůstaly ostatní i v nových hranicích. Totéž platí o výrobě oceli.

Podrobnější rozbor o přesunech, které nastaly ve výrobě železo a kovy zpracující není v rámci tohoto pojednání možný, neboť jde o několik set výrobků, jejichž výpočet nelze podrobně rozvádět. V celku lze však říci, že naše výroba stačí k úhradě domácí spotřeby a že naopak veliká řada předmětů bude třeba při zbylé výrobní kapacitě vyvážeti. Pokud se nám některých výrobků v této chvíli nedostává, bude jejich výroba snadno zařízena nebo rozšířena.

Ve skupině obecného strojnictví lze říci, že celkově nebyla naše výrobnost porušena. Jiná je ovšem situace s hlediska odbytového, kterou nyní ještě nemůžeme podrobně přehlédnouti. Výjimku tvoří ovšem výroba textilních strojů, která většinou zůstala v území, které jsme odstoupili Německu. Bude záležitostí na dalším rozvoji našeho textilu, zda toto odvětví strojírenského průmyslu budeme zavádět nebo doplňovat. V oboru obráběcích strojů zůstáváme státem vývozním. Továrny na hospodářské stroje zůstaly rovněž většinou na našem území. Platí to o všech našich největších firmách. I zde je otevřena otázka příštího odbytu.

Ze 6 továren na železniční vozy zůstávají v nových hranicích jen tři a jejich výrobní kapacita novému Česko-Slovensku plně postačuje. Továrny na lokomotivy a tendry zůstaly vesměs na našem území. Jejich příští zaměstnanost ovšem závisí jednak na další investiční politice našich železnic, jednak na možnostech vývozních.

Elektrotechnická výroba tvoří jednu z největších částí celé naší strojírenské výroby. Většina této výroby nám zůstává zachována. Na území, které jsme odstoupili Německu zůstal jen jeden závod z koncernu Siemensova.

Z továren na automobily odpadají Kopřivnice. I tak zůstává výrobní mohoucnost tohoto odvětví výroby značně daleko za možnostmi odbytovými. Význačné naše automobilky počítaly při svých investicích s daleko větším rozvojem motorisace v našem státě. I když se dočkáme vzrůstu motorismu, nedosáhne výroba našich zbylých automobilek zdaleka ještě uspokojivé zaměstnanosti, k čemuž by bylo zapotřebí ještě velikého vývozu. Výroba motocyklů zůstala celá na našem území, takže ztrácí onu kvotu odbytiště, kterou představovala nyní odstoupená území. Pokud jde o velocipedy, odpadá odstoupením území Německu asi 60% výroby. Zbylá výroba v Česko-Slovensku však úplně postačí ke krytí předpokládané domácí spotřeby a ještě bude lze vyvážeti.

Letecký průmysl byl soustředěn většinou v Čechách. Jinak odpadá před nedávnem zavedená výroba v Kopřivnici. Kdyby měl

tento průmysl v nových poměrech udržeti dosavadní výrobu, bylo by zapotřebí mnohem účinnější podpory letectví, zvláště civilního.

V oboru nástrojů ztrácíme několik firem, zejména vyrábějících pily na dřevo. Zbylá výroba může však být brzy rozšířena.

Výroba plechového smaltovaného zboží pracovala převážně pro vývoz a zůstane tomu tak i se zbylou výrobou na našem území.

O zahraničním obchodě s výrobky kovových průmyslů pojednáme blíže na jiném místě. Zde jen uvádíme, že v roce 1937 činila celková hodnota dovozu železa a železného zboží, obecných kovů a zboží z nich, strojů, přístrojů a jejich součástí, elektrických strojů, vozidel a jiných přístrojů, nástrojů a hodin celkem 2418 mil. Kč a hodnota vývozu téhož zboží 3067 mil. Kč, takže bilance byla aktivní částkou 649 mil. Kč. Tyto obory zůstanou i v nových poměrech největší položkou z celého našeho zahraničního obchodu. Ústřední svaz čs. průmyslníků odhaduje celkovou hodnotu dovozu na 1625 a vývozu na 2350 mil. Kč, takže předpokládané aktivum by činilo 725 mil. Kč, čili ještě o něco více než dosud.

Průmysl kamene a zemin.

Do této skupiny průmyslové řadíme kromě dobývání hlavních surovin, t. j. kamene (lomy), jakož i hlín všeho druhu, vlastní zušlechťující průmysly, t. j. zpracování kamene, výrobu vápna, cementu, pálené sádky, různých druhů zboží z těchto hmot, dále výrobu cihlářského zboží, hrnčířského zboží a všechny průmysly keramické a porcelánové.

Z celého průmyslu kamene a zemin bylo podle sčítání z roku 1930 živo 290.798 osob, což znamená asi 5½% všeho obyvatelstva příslušného k průmyslu a výrobním živnostem. Činných osob v tomto odvětví průmyslovém bylo v roce 1930 celkem 165.372. Z toho nám nyní zbývá 58.2%, čili 96.141 osob. Převážná část úbytku jde ve prospěch Německa.

Pokles výrobnosti v průmyslu kamene a zemin v nových hranicích Česko-Slovenska není v jednotlivých oborech stejný. Záleží na tom, jak tyto průmysly byly v dřívějších hranicích našeho státu rozloženy. Ložiska kamene a hlín na výrobu cihlářského a hrnčířského zboží zůstávají většinou u nás. Naproti tomu ložiska hlín na výrobu zboží keramického, ohnivzdorného a zvláště porcelánového zůstávají převážnou měrou za hranicemi nového Česko-Slovenska. Podle toho i výroba konečných товарů se zmenšuje.

Statistický úřad sestavil u průmyslu kamene a zemin na základě sčítání závodů z roku 1934 tento přehled přesunů u jednotlivých oborů výroby:

	Úbytky v % dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Dobývání kamene	33.2	29.9	28.9
z toho břidlice	75.0	22.6	52.6
sádky	33.3	38.4	41.5
magnesitu	0	0	0
Zpracování kamene	42.7	53.6	57.6
Výroba vápna	33.1	28.3	31.8

	Úbytky v % dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Výroba cementu	28.6	23.8	26.2
pálené sádry	0	0	0
cementového zboží	36.0	25.4	28.4
struskových cihel	33.3	3.3	10.2
zboží z umělého kamene	44.4	29.8	31.2
sádrového zboží	40.0	19.8	32.4
Dobývání zemin	51.1	77.4	55.2
z toho kaolinu	75.7	76.1	55.0
Výroba cihlářského zboží	25.4	22.4	23.7
hrnčířského zboží	26.8	29.3	27.6
ozdobné keramiky	83.3	79.5	85.6
kachlů a kamen	32.7	20.0	19.9
ohnivzdorného zboží	50.0	42.6	41.0
kameninových staviv	41.7	99.2	9.4
užitečné keramiky	55.6	92.7	90.9
porcelánového zboží	95.9	98.8	98.6

Lomy k a m e n e zůstávají převážnou měrou u nás. Necelých 30% jich ubylo, většinou ve prospěch Německa. Jinak je tomu však u zpracování kamene v kamenických a sochařských dílnách. Těch je přes 50% za novými hranicemi, většinou v Německu. Na př. v ý r o b a p o m n í k ů byla z 80% soustředěna ve Slezsku (Frýdeberk), takže se ocitla v Německu.

V á p e n e k bylo nejvíce v oblasti mezi Berounem a Prahou, dále na Teplicku, v kraji brněnském a na severní a severovýchodní Moravě. Největší část kapacity zůstává však v novém Česko-Slovensku; úbytek činí mezi čtvrtinou až třetinou dosavadní výroby (Teplicko, severní Morava). Zbylé vápenky nejen plně stačí ke krytí domácí spotřeby, ale budeme mít ještě vývozní přebytky. V dosavadních odbytištích bude pravděpodobně třeba jisté přeorientace. Některé podniky dodávaly do území, jež jsou dnes za novými hranicemi a naopak některé podniky dnes zahraniční dodávaly do území, jež nám zůstalo.

Z výroby c e m e n t u zbývá pětina až čtvrtina. V Německu se ocitají Řetenice, Čížkovice a Štramberk. Situace cementáren bude zhoršena, neboť dosavadní normální odbytiště domácí se zmenšuje skoro o třetinu, kdežto výrobní kapacita o menší kvotu. Bude záležití při příští zaměstnanosti na domácí investiční činnosti a na možnostech vývozu, jmenovitě do Německa. Zatím Německo učinilo větší objednávky.

Poměrně nejvyrovnanější jsou úbytky výrobnosti a odbytu u c i h e l e n a výroby h r n č í ř s k é h o zboží. Na odloučeném území zůstala zhruba čtvrtina až třetina výroby.

Největší úbytky jsou v oboru výroby k e r a m i c k é a p o r c u l á n o v é. Souvisí to s tím, že největší část této výroby se rozprostírala v pásmu pod Rudohořím od Chebu k Teplicím-Šanovu a pak na Znojemsku. Výroba porculánu soustředěna pak byla kolem Karlových Varů. Kaolinu bylo v roce 1937 vytěženo asi 260.000 tun a z toho bylo určeno asi 50.000 tun pro výrobu porculánu a keramického zboží a asi 210.000 t pro papírny. Z tohoto množství pak bylo asi 90% vyvezeno. Odstoupením území Německu ztrácíme vůbec doly na jemný kaolin pro porculánky a zbývá nám jen menší ložisko u Plzně a pak na Znojemsku (u Ůnanova). Jde většinou o kaolin upotřebitelný pro

papírny, výrobu keramického zboží a technického porculánu. Zbyla ložiska mají roční kapacitu asi 200.000 tun. Keramická výroba utrpěla značnou újmu zábořem Poštorné a Šatova, jakož i ztrátou keramických hlín na Vildštejnsku. Pokud jde o porculánky, tu naprostá většina jejich se octla v Německu.

Velikou újmu pro všechny průmysl zemin je ztráta uhelných zdrojů na Mostecku a Duchcovsku.

Z tohoto přehledu lze si jen v hrubých obrysech učiniti představu o příští situaci jednotlivých oborů průmyslu kamene a zemin. Podrobnější situaci co do odbytu a zvláště dovozu či vývozu v této chvíli není ještě možno přehlédnouti. V letech 1929 a 1937 činil náš zahraniční obchod:

	Zboží kamenné	Zboží hliněné	Z hliněného zboží připadá	
			na stavební keramiku	na porculán
1929: Dovozy vagonů	1.927	2.812	—	—
mil. Kč	44.8	36.5	—	—
Vývozy vagonů	2.511	19.318	—	3.467
mil. Kč	64.3	520.3	—	287.5
1937: Dovozy v mil. Kč	26.0	17.0	—	—
Vývozy vagonů	—	—	5.053	1.417
mil. Kč	56.5	263.6	78.0	133.0

Dovoz kamenného zboží pravděpodobně poklesne v obdobném poměru, jako ubylo obyvatel (o třetinu). Větší bude pokles vývozu kamene, neboť lomy, jež dosud vyvážely, byly ponejvíce v zahraničí. Naproti tomu se od nás zvýší vývoz brousků a pod. (do Sudetské oblasti). Taktéž vývoz cementu do Německa je, jak řečeno, pravděpodobný. Celkově tedy možno očekávati spíše mírné zvýšení aktiva obchodní bilance zboží celní třídy XXXVI. (zboží kamenné).

Z hliněného zboží zůstaneme vývozním státem hlavně v oboru stavební keramiky (kol. 60 mil. Kč, proti 78 mil. Kč v r. 1937). Naproti tomu ztrácíme plně dosavadní vývoz porculánu a izolátorů (v r. 1937 asi 122 + 11 mil. Kč) a stáváme se státem dovozním. Dovoz lze odhadovati na 30 + 10 mil. Kč.

S porculánem odpadá nám jedna z nejušlechtilejších, nejstarších a nejslavnějších výrob v Čechách, známá po celém světě. Tento průmysl — jakož i sklo a textil — patřil k těm, které trpěly světovou strukturální krizí. Mnohé státy, dříve odběratelské, si zařídily tuto výrobu samy a jiné státy podporují toto odvětví při vývozu velikými premii všeho druhu. Naše porculánky pracovaly sotva s polovinou své výrobní kapacity. Tuto krizi, která souvisí se změnami ve světové výrobě a s mezinárodní obchodní politikou, nebylo lze ve své podstatě rozřešiti žádnými dílčími opatřeními jen československými.

Sklářství.

Sklářství ještě více než průmysl porculánový trpělo po leta strukturální krizí odbytovou. Četné státy dříve odběratelské, zaváděly postupně sklářskou výrobu samy, a tak odbytová základna našeho sklářského průmyslu se zužovala. Naše sklárny pracovaly ze třetiny a nejvýše poloviny své výrobní kapacity. Podle spotřeby uhelné dosahovala sklářská výroba v průměru loňského roku 67% výroby z roku 1929

a do letošního léta klesla pod 60%. Proto také sklářský průmysl patřil u nás k těm, které vykazovaly poměrně nejvyšší nezaměstnanost.

Ze sklářství se živilo u nás podle sčítání z roku 1930 celkem 122.226 osob a v tomto povolání bylo činných 63.529 osob. Dvě třetiny z tohoto počtu se dnes ocitají v Německu. Zůstává nám 34.2% sklářů.

Sklářský průmysl rozložen byl totiž u nás většinou v pohraničních oblastech severozápadních Čech a na Šumavě. Okenní sklo se vyrábělo z naprosté převahy v severozápadních Čechách tažením na strojích Fourcaultových. Výrobní kapacita ročně (na 71 strojích) činila až 27 mil. čtver. metrů skla. Taktéž výroba skla zrcadlového a litého byla z největší části soustředěna v oblasti severozápadních Čech. Poněkud rozptýlenější byla výroba skla lahvového. Sklo toto se vyrábí na strojích Owensových a jejich výrobní kapacita činila přes 120 mil. lahví ročně. Duté sklo (kromě lahví) se vyrábělo téměř ve směr ručně, foukáním do dřevěných nebo kovových forem, načež tento polotovár se rafinoval vybrušováním, rytím, leptáním, malováním atd. Zvláště tyto druhy skla českého byly proslaveny na celém světě. Rafinace skla byla soustředěna kolem Boru u České Lípy a Kamnického Šenova. Rozsáhlé jsme měli t. zv. jablonecké sklářství, pracující převážně po domácku. Je soustředěno v okolí Železného Brodu a Turnova.

Sklářský průmysl byl odvětvím ryze vývozním. Z výroby okenního a zrcadlového a z výroby dutého skla jsme z 80% a z výroby 90% jabloneckého zboží vyváželi do ciziny. Změnou hranic nastaly ve výrobě i v odbytové situaci a zahraničním obchodě sklářském podstatné přesuny. Statistický úřad je odhaduje na podkladě sčítání závodů z roku 1935 takto:

	Úbytky v % z dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Výroba plochého skla	100.0	100.0	100.0
Zušlechtění plochého skla	31.0	30.2	37.2
Výroba dutého a lisovaného skla	59.3	62.3	59.1
Zušlechtění dutého a lisovaného skla	87.0	86.8	77.3
Výroba lustrů a osvětlovacích těles	87.9	87.9	77.3
Výroba surového skla jabloneckého	92.1	92.9	94.5
Výroba skleněné bižuterie	77.3	69.5	69.4

Tento přehled velmi názorně ukazuje naši změněnou situaci výrobní. Huti na výrobu plochého skla se ocitají vesměs v Německu. Z výroby dutého a lisovaného skla nám zůstala třetina, z výroby skleněných lustrů a osvětlovacích těles sotva osmina, z výroby surového skla jabloneckého jen 6 až 8%; při tom výroba skleněné bižuterie nám zůstala z jedné třetiny.

Tabulové sklo bylo u nás vyráběno strojně ve čtyřech podnicích, které jsou dnes v Německu. Celková domácí spotřeba v roce 1937 činila asi 3.5 mil. čtver. metrů o síle 4/4. Sklářský průmysl odhaduje, že z této spotřeby připadalo jen asi 15% na území, které nyní odstupujeme, takže pro nynější Česko-Slovensko se odhaduje spotřeba asi na 2.97 mil. čtver. metrů. Z toho připadá zase asi 85% na české země a 15% na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Kdybychom si výrobu tabulového skla chtěli zařídit sami, potřebovali bychom pro české země 5 Fourcaultových strojů a pro Slovensko a Podkarpatskou

Rus 1 až 2 stroje, jestliže bycnom nevyráběn tabulové sklo ručně. (Jeden stroj má roční výrobu asi půl mil. čtver. metrů skla.) Pro tyto nové podniky (bez vývozu) bychom potřebovali asi 500 sklářů. Při tom domácí cena skla by mohla býti levnější než dosud, kdy stál 1 čtver. metr 13.51 Kč, kdežto vývozní cena jen 4.36 Kč. Pokud jde o bezpečnostní sklo, zůstala u nás jediná továrna ve Staňkově.

L i t é s k l o bylo u nás dříve vyráběno ve 4 podnicích, které jsou rovněž vesměs nyní v Německu. Počítáme-li, že pro domácí spotřebu skla stavebního a pro jiné technické účely je zapotřebí 280 až 300 tisíc čtver. metrů, bylo by třeba zařídití dvě výrobní o několika pecích, k čemuž by bylo zapotřebí asi 300 sklářů.

Rovněž všechny dosavadní výrobní **z r c a d l o v é h o s k l a** se ocitly nyní v Německu. Tato výroba pracovala zhruba z poloviny pro vývoz a z poloviny pro domácí trh. Zřízení nové sklárny bylo by značně nákladné. Snad by však bylo možno vybudovati brusírnu zrcadlového skla, která by užívala silného okenního skla, jehož výrobu bychom zařídili. Pro takovouto brusírnu by bylo zapotřebí asi 120 sklářů.

Továrny se strojním zařízením na výrobu **l a h v o v é h o s k l a** jsou taktéž všechny dnes v Německu. U nás zbyly jen továrny s výrobou polostrojovou. Jejich kapacita však stačí na úhradu běžné domácí spotřeby tím spíše, že nám odpadl z velké části také průmysl nápojů, především průmysl minerálních vod. Celá domácí spotřeba v roce 1937 činila kolem 24 mil. lahví a v nynějším Česko-Slovensku se odhaduje na 14 až 15 mil. kusů, z čehož připadá asi pětina na Slovensko a Podkarpatskou Rus a čtyři pětiny na české země. Počítali se, že jeden Owensův stroj vyrobí denně asi 20.000 lahví, stačily by dva takové stroje krýt celou nynější naši domácí výrobu. Bylo by k tomu zapotřebí asi 250 až 300 sklářů.

Pokud jde o **d u t é s k l o** (mimo láhve), tu odpadá nám z dřívějšího celkového odbytu asi čtvrtina. V Německu ocitlo se 35 hutí dutého skla, počítáme-li do toho i borské surovárny a výrobní optického skla. V nynějším Česko-Slovensku zůstalo 40 hutí dutého skla, z nichž 29 pracuje. Huti na našem území jsou zařízeny tak, že mohou vyrábět všechny druhy skla. Nebylo by tedy pro domácí potřebu nutně zakládati zatím nové podniky, až na výrobu baněk pro elektrické žárovky (jeden podnik na Teplicku je ztracen a jeden zůstává na východním Slovensku) a na hutě pro výrobu optického skla (obě dosavadní výrobní se ocitly v Německu). Bude zapotřebí, aby vývozu dutého skla byla příště věnována náležitá péče. Zaměstnáme tím na 8000 dělníků. Vývoz směřoval ze značné míry do zemí s hodnotnou valutou. Činil v roce 1937 asi 83 mil. Kč.

Ve výrobě **s k e l n ý c h h m o t** jsme byli již dosud závislí na doávce z Německa a jen menší část byla kryta domácí výrobou (Polubné). Nyní budeme musit tento polotovár, který nezbytné potřebujeme k výrobě broušeného, barevného a vrstveného skla, jež tvoří podstatnou část jakostní české výroby sklářské, plně krýtí dovozem z Německa. Nedá se počítat v dohledné době se zavedením výroben barevných šišek doma. Jednak jde o veliký potřebný náklad, jednak výroba vyžaduje dobrých zkušeností.

Celkový v ý v o z rafinovaného zboží do zemí s hodnotnou valutou v roce 1937 dosahoval výše 92.5 mil. Kč. Z toho připadalo 84.3% na

rafinerie kamenošensovské a jablonecké, které jsou dnes v Německu, a zbytek na české výrobce a vývozce borské, posázavské, železnobrodské a z Českomoravské vysočiny. Borské rafinerie přesídlily na naše území. Vývozu je nutno věnovat velikou péči, neboť běží téměř vesměs o vývoz na anglický a americký trh. I s domácím průmyslem bylo živo z tohoto oboru sklářství na 8000 sklářů. Z toho asi 6700 je dnes v Německu.

Jablonecký sklářský průmysl ztratil podstatnou část surovin pro svou výrobu. Zbyly nám jen dvě firmy, z nichž jedna nyní v Železném Brodě je zapracována pro všechny druhy jablonecké základní suroviny. Založením nového jabloneckého průmyslu v naší republice je velmi důležité, neboť jde o vysloveně vývozní průmysl, který má v cizině zvučné jméno a bylo by škoda, kdybychom tyto ztráty nenahradili.

Velmi důležitou otázkou sklářské výroby je z a o p a t ř o v á n í s u r o v i n. Jako u výroby keramické, tak i u sklářství je největší ztrátou z pomocných látek uhlí. Sklárny spotřebovaly v roce 1937 skoro 800.000 tun uhlí, a z toho přes 750.000 tun uhlí hnědého. Kdybychom si chtěli pro domácí spotřebu sklářství plně vybudovat, činila by uhelná spotřeba kol 450 až 475 tisíc tun. Sklárny, které nám dnes zůstaly, mají potřebu necelých 100.000 tun, z čehož tři čtvrtiny připadají na hnědé uhlí. Další důležitou surovinou je kalcinovaná soda. Byla vyráběna v Neštémicích a spotřebovalo se jí v roce 1937 přes 41.000 tun. Spotřeba hutí, které nám zůstaly a pracují, činí asi 6000 tun. Další nejnужnější surovinou je sklářský písek. Z největší části byl dosud odebírán ze Saska. Bude zapotřebí co nejrychlejšího vyřešení otázky vybudování pískovny na Turnovsku. Tím by odpadl odběr pohraničí, a to z velké části i odběr písku saského. Dnešní spotřeba sklářského písku hutí, které zůstaly na našem území, se odhaduje na 22.000 tun ročně. Další surovinu, Glauberovu sůl, odebíraly podniky na výrobu plochého skla většinou z Německa. Láhvárny kupovaly kalcinovanou Glauberovu sůl z Ústeckého chemického spolku, který rozšíří tuto výrobu do závodů na zbylém území, takže bychom nebyli odkázáni na odběr z Německa, až na některé nejjakostnější sulfáty pro strojní výrobu plochého skla. Vápence a mramorové moučky, jichž potřebujeme pro sklářskou výrobu, jsme měli dosud dostatek doma. Vápence máme i dosud dostatečné množství, kdežto mramorovou moučku bude třeba dovážet (z Vrchlabí). Spotřeba drasla a suříku je rovněž plně kryta domácí výrobou.

Obchodní bilance ve skle a skleněném zboží byla odedávna aktivní. V roce 1937 činilo aktivum 754 mil. Kč při vývozu 787 a dovozu 33 mil. Kč. Lze odhadovat hodnotu příštího našeho vývozu na 125 a dovozu na 100 mil. Kč, takže aktivum se snižuje na 25 mil. Kč. Zhoršení tedy činí 725 mil. Kč.

Průmysly dřevozpracující.

V dřevařství bylo podle sčítání z roku 1930 celkem 174.471 činných osob. Všech příslušníků k tomuto oboru výroby bylo 448.755, čili 8.7% obyvatel příslušných k průmyslu a výrobním živnostem. Poněvadž největší část našich lesů — aspoň v českých zemích —

byla v pohraničí a tato území byla nyní odstoupena Německu, tu úbytky obyvatel činných v dřevařství, jakož i všech obyvatel příslušných (s rodinami) k tomuto odvětví, odpovídají zhruba kvotě odstoupeného území a obyvatelstva. Z celkového zmíněného počtu činných osob v roce 1930 ve výši 174.471, odstupujeme 52.350 Německu, přes 2000 Polsku a přes 3000 Maďarsku, takže nám zbývá asi 117.000 osob, čili 67% dřívějšího počtu.

Pokud jde o množství odstoupených lesů, pojednali jsme již o tom podrobněji na jiném místě. O přesunech ve vlastní výrobě zpracující dřevo, podává Statistický úřad na podkladě sčítání z roku 1935 tento přehled:

	Úbytky v % z dřívějšího stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Výroba řeziva na pilách	36.8	26.9	22.5
hrubých obalů ze dřeva	53.3	59.3	58.6
Impregnace dřeva	9.1	1.7	2.0
Výroba dyh, překližek, parket a pod.	20.3	8.4	9.4
Výroba lišt a rámu	39.5	41.9	42.5
nábytku z ohýbaného dřeva	20.0	33.2	54.7
Stavební truhlářství	30.0	21.4	21.6
Výroba dřevěného zboží	42.8	52.0	53.9
košíkářská	30.5	36.8	29.4
zboží z korku	31.0	37.3	44.6

Na předním místě je třeba se ptáti, bude-li mít náš dřevařský průmysl dostatek surovin. Na jiném místě uvádíme, že v českých zemích z předepsaných etatů ve hmotě hroubí nám ubývá u smrku 51%, u jedle 40%, u borovice 25%, u modřínu 31%, u dubu 21% a u buku 45%. I v nových poměrech se sice mohou vyskytnouti určité přebytky dřeva borového, ale v ostatních dřevinách se bude projevovat nedostatek, který se vyrovnává jen zčásti ztrátou dolů a jiných spotřebitelů dřeva. Značně příznivější je situace na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde úbytky dosavadních etatů činí asi 5%. Z těchto zemí bude možno zásobovati české země i vyvážeti.

Průmysl impregnace dřeva zůstává celkově nedotčen vzhledem k poměrně menší ztrátě těžby dřeva borového, neboť se tím nezmenšuje o tolik surovinová základna. Odbytové možnosti tohoto průmyslu na domácím trhu se však podstatně snižují a vývoz impregnovaného dřeva je nesnadný.

Jinak v oborech dřevoobrábějícího průmyslu odpadá zhruba taková část, která odpovídá také zmenšení odbytu. Zbýlé závody stačí krýti spotřebu nábytku z ohýbaného dřeva, nábytku bytového a kancelářského, stavebních výrobků truhlářských, dyh, překližek, parket, sudů, dřevěných obuvnických potřeb, cívek, korkového zboží i jiného dřevěného zboží. Rozšíření bude třeba ve výrobě dřevěných holí a dřevité vlny. Nadvýroba vzhledem ke zmenšenému odbytišti bude v oboru dyh, překližek, nábytku, sudů a dřevěných podpatků.

Zahraniční obchod ve zboží dřevěném a zboží ze surovin soustružnických a řezbářských býval u nás vždy aktivní. V roce 1937 při vývozu 185 a dovozu 61 mil. Kč činilo aktivum 124 mil. Kč. V příštích poměrech odhaduje průmysl vývoz na 110 a dovoz na 40 mil. Kč, takže vychází aktivum asi 70 mil. Kč.

Průmysly soustružnický, kartáčnický, hudebních nástrojů a hraček.

Ve všech těchto odvětvích průmyslu bylo podle sčítání živnostenských závodů z roku 1930 činně celkem 21.578 osob a v novém Česko-Slovensku jich zbývá podle tehdejší základny jen 8684 osoby, t. j. asi 40% dřívějšího počtu. V průmyslu soustružnickém (kromě soustružnictví dřeva) klesá počet se 7023 na 3706 osob (t. j. na 52.8% dřívějšího počtu), v průmyslu kartáčnickém se 4187 na 2722 osoby (na 65%), v průmyslu hudebních nástrojů se 7564 na 1555 osob (na 20.6%) a v průmyslu hračkářském s 2804 na 701 osobu, (na 25%). Poslední dva obory jsou nejvíce postiženy, jelikož tato výroba byla z převážné části soustředěna v severozápadních Čechách (Rudohoří), která připadla Německu.

Podle Statistického úřadu jsou přesuny ve zmíněných odvětvích průmyslové výroby, vypočtené na podkladě šetření výrobních poměrů v letech 1934/35, tyto:

	Úbytky v % z dřívějšího stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Průmysl soustružnický (mimo dřevo)	29.4	43.7	48.4
Průmysl kartáčnický	36.2	27.1	26.7
Výroba kláves do hudebních nástrojů	31.0	40.6	44.2
Výroba smyčcových, dechových a jiných hudebních nástrojů	83.3	86.3	84.2
Výroba hraček	67.2	62.9	61.3

V průmyslech soustružnickém a kartáčnickém nám zůstává zhruba to, co odpovídá zbylému poměrnému odbytišti domácímu.

Úbytky ve výrobě hudebních nástrojů jsou podstatně vyšší než úbytky obyvatelstva. Zbývá nám jen asi osmina dosavadní výroby. V průmyslu pian bylo odtrženo výrobní centrum v Georgsvalde, České Lípě a Liberci, ale zůstávají nám Hradec Králové, Jaroměř, Jičín, Zákolany, Kutná Hora a Velim. Tyto zbylé závody jsou plně s to krýti domácí spotřebu a mohly by rozšířiti výrobu i pro vývoz. Jinak je tomu v oboru výroby ostatních hudebních nástrojů, kde zbylá výroba tak tak je schopna krýti zbylý domácí trh. V nynějším Česko-Slovensku zůstala asi pětina firem, při čemž jsou nejvíce zastoupeni houslaři, kdežto mnohem méně výrobci dechových nástrojů. Podobně je tomu s výrobci tahacích harmonik. Závod na výrobu součástek hudebních nástrojů nám v nových hranicích nezbyl ani jediný.

Z oboru výroby hraček zůstalo na území, jež bylo připojeno k Německu, 17 firem, které vyrábějí loutky, různé hračky, okrasy na vánoční stromky, lametové a jiné zboží. Ale zbývající nám závody stačí plně krýti domácí spotřebu v hračkách dřevěných, kovových, v loutkách a panenkách z textilií, v ozdobách na vánoční stromky aj. Bude však třeba dobudovat výrobu hraček hudebních, hodinových strojů, hlasů do loutek a celuloidových hraček. Ve všech oborech, které nám zbyly, budeme mít ještě vývozní přebytky.

Nepočítáme-li se třídou zboží dřevěného a zboží ze surovin soustružnických a řezbářských a bereme-li zřetel jenom k výrobkům sou-

stružnickým a řezbářským, ke zboží kartáčnickému a řešetářskému a ke zboží ze slámy, rákosí a pod. celních tříd XVI., XXVII. a XXVIII., tu dosavadní naše obchodní bilance byla v posledních letech pasivní. V roce 1937 činil dovoz 68, vývoz 17, pasivum 51 mil. Kč. Příště odhaduje průmysl dovoz na 42, vývoz na 12, pasivum na 30 mil. Kč.

Průmysly papírenský a grafický.

V průmyslu papírenském nacházelo podle sčítání z roku 1930 obživu celkem 69.108 osob a v průmyslech polygrafickém a uměleckém 64.140 osob, což je dohromady něco přes 2½ % ze všech osob příslušných k průmyslu a výrobním živnostem v bývalém Československu. Osob činných bylo podle sčítání živnostenských závodů z roku 1930 v průmyslu papírenském 39.736 a v průmyslu grafickém 32.347. Z nich nám zůstává v novém Česko-Slovensku z průmyslu papírenského (podle základny z roku 1930) 19.079 osob, čili 48 % dřívějšího počtu, a z průmyslu grafického 23.662 osoby, čili 73.2 %.

Již z těchto čísel je vidno, kolik nám zhruba ubylo těchto průmyslů: papírenského více než polovina a grafického asi čtvrtina. Statistický úřad uvádí tyto přesuny (na podkladě dat ze šetření z roku 1936):

	Úbytky v % z dřívějšího stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Průmysl papíru celkově	60.0	52.2	53.5
z toho výroba dřevoviny a lepenek	62.0	55.4	—
buničiny	35.3	32.4	—
papíru	61.1	60.9	—
Zpracování papíru celkově	41.7	39.1	45.1
z toho zušlechťování papíru	22.7	13.1	—
výroba zboží z papíru a knih- vazačství	43.7	42.7	—
Průmysl grafický	28.9	20.2	23.9

V dosavadním Československu bylo dosud 46 papíren a jejich výrobní kapacita činila asi 2.80 mil. q papíru ročně. Z toho odstupujeme Německu 27 podniků s výrobní kapacitou asi 1.60 mil. q, t. j. podle kapacity nám ubývá přes 57 % papírenské výroby. Zbývá nám výrobní kapacita asi 1.20 mil. q. Předpokládaná spotřeba papíru v novém Česko-Slovensku za dnešních poměrů se pohybuje kolem 1.10 mil. q, takže v celku by byly zbylé papírny s to spotřebu plně uspokojiti. Ale v jednotlivých druzích papíru jsou poměry odlišné. U rotačního papíru se jeví schodek asi 200.000 q. Buď se bude musit výroba zvětšit, nebo bude třeba papír dovážet. Také u natronového balicího papíru vychází podle odhadů schodek asi 60.000 q, které budeme zatím musit dovážet. Naproti tomu je přebytek v ostatních druzích papíru (balicích, psacích, grafických), a to asi 300.000 q ročně. Běží ovšem o to, zdali budeme mít pro tuto výrobu dostatek suroviny, brusného dříví.

V oboru lepenky ruční je spotřeba v novém území plně kryta domácí výrobou. U lepenky strojní nám ještě zůstává vývozní přebytek skoro ve výši pětiny výroby. Také v ručních šedých lepenkách

je výrobní kapacita asi o 12—15% vyšší, než lze odhadovat odbyt v novém Česko-Slovensku.

Ve výrobě b u n i č i n y zůstáváme nadále státem silně vývozním, neboť celulosky jsou vesměs na Slovensku a zůstaly vesměs na našem území. V roce 1937 vyvezeno bylo 700.000 q celulosy bělené a 440.000 q celulosy nebělené. Od toho třeba odečísti nyní asi 100.000 q na zvýšenou výrobu papíru, neboť některé slovenské závody budou vyrábět příště papír.

Celkově jsme byli v zahraničním obchodě s papírem a papírovým zbožím vždy aktivní. V roce 1937 činilo toto aktivum 353 mil. Kč při vývozu 448 a dovozu 95 mil. Kč. Ústřední svaz čs. průmyslníků předpokládá příště vývoz 440, dovoz 90, aktivum 350 mil. Kč. Přesuny v obchodě však nastanou u papírenských surovin, kde budeme pasivní, kdežto dříve jsme měli více dřeva doma.

Průmysly chemické.

Co do výrobních oborů patří chemický průmysl k nejvíce rozvětveným. Již z toho plyne, že změny, které nastaly v těchto odvětvích po nové úpravě hranic, jsou velmi rozdílné. Z povahy chemické výroby plyne, že počet osob, zaměstnaných v tomto odvětví je v nepochybném poměru k celkové hodnotě výroby. Počet obyvatel příslušných k povolání v chemickém průmyslu činil podle sčítání z roku 1930 jen 69.257, což je jen asi 1.3% všeho obyvatelstva, nacházejícího obživu z průmyslu a živností. Počet v tomto průmyslu činných osob byl 40.571 a v průmyslu pryže a osinku, který sem přiřadujeme, dalších 4.008.

Změnou hranic byl chemický průmysl, zejména t. zv. těžká výroba tohoto průmyslu, dosti značně dotčen. Průmysl tento totiž byl rozložen většinou v pohraničí severních Čech a severovýchodní Moravy, vždy v centrech průmyslu uhelného; uhlí a zplodiny uhlí tvoří mnohým výrobám chemickým východiskovou látku. Odloučením těchto území od našeho státu získává tedy podstatnou část dříve našeho chemického průmyslu jednak Německo, jednak také Polsko.

Z celkového počtu činných osob v chemickém průmyslu v roce 1930 ve výši 40.571 nám v nových hranicích státu zůstává 26.376, čili 65% dřívějšího počtu. Z ubývajícího počtu asi 14.200 osob připadá 13.260 osob na Německo. U průmyslu pryže a osinku zbývá z dřívějšího počtu 4.008 osob asi 2.975 osob, čili 74.2%. Také zde skoro celý úbytek jde ve prospěch Německa.

Statistický úřad vypočítává přesuny v chemickém průmyslu, které nastaly změnou hranic republiky, takto (na podkladě výsledků sčítání závodů z roku 1935):

	Úbytky v % z dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Těžký průmysl chemický	27.6	49.9	54.4
Suchá destilace dřeva	37.5	7.0	3.2
Destilace a zpracování dehtu	31.4	8.0	17.7
Minerální oleje	8.3	11.3	5.6
Tuhá mazadla a smoly	28.6	36.8	33.3
Nejedlé tuky a oleje, mýdla a svíčky	31.2	61.8	53.5
Jedlé tuky a oleje	27.5	46.4	42.5
Zpracování kostí a kůže	16.7	12.5	13.0

	Úbytky v % z dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Farmaceutická prvovýroba	20.8	30.1	20.8
Farmaceutická výroba	30.9	25.1	36.9
Výroba vat, náplastí a pod.	42.9	83.9	86.5
košmetických přípravků	26.2	43.9	35.1
suchých barev	34.0	57.5	47.6
fermeží a laků	33.9	24.1	38.3
třených a lakových barev	36.6	28.8	29.4
smaltů a glasur	20.0	1.3	6.1
tužek	—	—	—
inkoustů, tuší a pod.	11.8	54.2	47.3
fotografických desek, filmů a j.	33.3	12.2	13.6
Zpracování kaučuku	20.0	10.5	20.5
Výroba zboží z osinku	75.0	48.5	41.8
umělých brousků a pod.	—	—	—
brousicích papírů	25.0	19.9	15.7
leštících a cídicích potřeb	34.8	27.9	38.7
lepidel a pod.	60.7	48.9	39.7
umělých hmot plastických	40.0	40.9	49.1
polotovarů z impreg. papíru a pod.	—	—	—
prostředků proti škůdcům rostlin a pod.	26.7	39.3	21.4
Zřídla minerálních vod, slatiny a pod.	45.8	72.1	70.9

Z tohoto přehledu vidíme, že asi polovina chemických výroby vykazuje úbytky nadprůměrné, druhá polovina naopak ztráty menší, než odpovídá úbytku obyvatel a území.

T ě ž k ý c h e m i c k ý p r ů m y s l ztrácí polovinu své výroby. V Německu se ocitají především ústecké závody Chemického spolku, dále závody ve Falknově, Neštětické závody, Bohumínské závody, Schicht a velmi mnohé podniky střední a malé. Zůstávají nám hrubšovské, žilinské a handlovské závody Chemického spolku, dále závody firem Explosie-Synthesie, Semtín, Kolín, Starck v Břasích a Kaznějově, Solo v Sušici, Lipníku a Růžomberku, Sellier & Bellot ve Vlašimi, Moravskoslezské chemické závody, Čs. továrny na dusíkové látky v Mor. Ostravě, Rütgers v Mor. Ostravě, Dynamit Nobel v Bratislavě, Karborundum v N. Benátkách a mnoho podniků střední a menší velikosti.

Není pochyby, že pro začátek budeme musit celou řadu chemikálií dovážet z ciziny, z Německa. Je tím do značné míry zvráceno naše úsilí o vybudování si mnohých výroby — zejména v oboru organické chemie — abychom nebyli tak závislí na cizině. V četných oborech budeme s to v podnicích, které nám zůstaly, postupně zase rozšiřovat výrobu na obory, které jsme ztratili. Předpoklady pro to si budeme musit zčásti nově vytvořit.

Ve výrobě f a r m a c e u t i c k é nám zůstala většina zachována v nynějších hranicích státu. Z velikých firem ztrácíme ústeckou Cephag. Některé podniky přenesou ze zabraných závodů výrobu k nám. Za této situace zostrují se poměry odbytové.

Také výroba l a k ů nám zůstává většinou zachována a jako u výroby farmaceutické není tak starost o výrobu jako spíše o odbyt.

Z oboru výroby p r y ž o v é h o zboží nám odpadá 6 závodů (Matador-Semperit v Petržalce, Optimit v Odrách, Veritas v Hrádku, Pri-

meros v Děčíně, Vulkán v Podmoklech a GEC v Č. Kamenici) a zůstává nám výroba rovněž 6 firem (Baťa, Kludrnáč v Náchodě, Hakauf v Hradci Král., Viktoria v Brně, Štěpánek v Hostivaři a Michelin v Záběhlicích). Výrobní kapacita těchto závodů je více než postačující k spokojení zbylého domácího odbytiště a pokud by v některých výrobcích nebylo dosti výroby, je snadné ji zvětšiti nebo zcela nově zařídit. Výroba plynových masek zůstává vesměs v nynějších hranicích státu a jsou dány objektivní předpoklady k vývozu našich výrobků, zejména do zemí západních. Z výroben osinkového zboží ztrácíme 3 z 5. Zbývající závody mají však dostatečnou výrobní kapacitu, aby plně zásobily zmenšený domácí trh.

Výroba fotografických potřeb zůstane skoro celá zachována, neboť česká firma v Neštémicích (Ako) má být přenesena k nám. Bude-li spotřebiteli pochopena snaha užívatí především domácích výrobků, které vyhovují svou jakostí i cenou výrobkům dováženým, pak pro všechny zbylé podniky bude lze zabezpečiti slušnou zaměstnanost.

Z průmyslu mýdla odpadá především největší podnik, Schichtovy závody. Kromě toho se ocitá mimo dnešní Česko-Slovensko ještě 28 středních a menších závodů. U nás zůstává 64 závodů, z nichž největší Otta v Rakovníce, Hellada v Nuslích, Pick v Čáslavi, Pilnáček v Hradci Králové a Saponia v Praze. Podle hodnoty odbytu ubylo asi 62% výroby a jen třetina odbytiště, ale ve skutečnosti nevychází tak veliký rozdíl ve prospěch zbylých podniků. Ztráta výrobní kapacity se velmi snadno nahradí domácími podniky. Horší je s náhradou zásobování surovinami, neboť výroba žíravé sody i některých jiných pomocných látek byla dosud v Ústí a Neštémicích. Olejárný zůstaly však většinou zde (z 10 podniků zbývá 8). U výroby toaletních mýdel odpadá na domácím trhu největší soutěžitel, Schichtovy závody, které se stávají podnikem zahraničním.

Značně kritická situace bude ve výrobě silničních emulsí. Výrobní kapacita tohoto odvětví byla již dříve značně vyšší, než to odpovídalo možnostem domácího odbytu a nyní se nepoměr ještě více zvětšil. Z 18 kartelovaných podniků odpadají jen 2. Při tom spotřeba emulsí se z veliké části soustřeďovala právě do okresů pohraničních. Tím tedy se zmenšuje odbytiště značně více než výroba.

Výroba tužek nám zůstává celá i v nových hranicích státu. Tři tužkárny jsou v Českých Budějovicích. Postižen je ovšem odbyt, zvláště firma Hardtmuth. Z výroby chemického zboží kancelářského nám zůstává sice 15 ze 17, ale zmenšuje se výrobní kapacita na polovinu. Odpadají výrobní podniky v Podmoklech a v Liberci. Z výroby celofánu ztrácíme jeden podnik v Ústí, zůstává nám však výroba na Slovensku (Svit v Batizovcích).

Z ostatních výrobků zůstává i po odpadu závodů v severních Čechách stále nadbytečná výroba vodního skla, a to v Brně a v Praze. Nepříznivá bude situace ve výrobě klišu, a to nejen proto, že tento průmysl ztrácí asi polovinu odbytiště, ale také proto, že se zvýší obtíže se zásobováním surovin. Dobrá polovina sběru kostí připadá na odstoupené území. Zlepšení může tu přinést dokonalejší organizace sběru kostí. Většina výrobců zůstala i na novém území Česko-Slo-

venska a v Německu se ocitl jeden závod v Černicích a v Karlových Varech.

Z rafinerií minerálních olejů zůstaly mimo hranice Česko-Slovenska dva závody, představující jen asi desetinu dosavadní výroby. Kapacita zbylých závodů nejen stačí plně krýt domácí spotřebu, ale bude v poměru ke zmenšenému odbytišti ještě vyšší.

Z celkové skupiny minerálních vod, zřidelných produktů, slatin a bahen ztrácíme skoro polovinu počtu závodů a bezmála tři čtvrtiny vlastní výroby. Velmi značná část minerálních vod spotřebovaných v nynější oblasti Česko-Slovenska pocházela z území, jež je nyní v zahraničí (krondorfská, karlovarská, bilinská, brvanská, kysibelka, kynžvartská, mariánsko-lázeňská atd.). Zbývají nám však nejoblíbenější a velmi cenné prameny jiné v českých zemích i na Slovensku. Bude však zapotřebí nové tarifní politiky, aby se české a slovenské vody mohly náležitě rozšířit.

Obchodní bilance v oboru chemikálií byla vždy pasivní. Spočteme-li tuky, mastné oleje, minerální oleje, barviva a třísla, klovatiny, pryskyřice, kaučuk, kuchyňskou sůl, chemické látky pomocné a chemické výrobky tř. XLVI, pokosty, barvířské zboží a zboží lékárnické a voňavkářské, svíčky, mýdlo, voskové a zápalné zboží, vychází pro r. 1937 dovoz za 1643 mil. Kč a vývoz za 582 mil. Kč, čili pasivum 1061 mil. Kč. Ústřední svaz čs. průmyslníků předpokládá příště hodnotu dovozu 959 mil. Kč a vývozu 492 mil. Kč, tedy pasivum 467 milionům Kč.

Průmysly textilní a oděvnícké.

Textilní a oděvnícké průmysly byly v dosavadních hranicích státu největšími odvětvími po průmyslu kovů a po stavebních živnostech co do velikosti počtu obyvatel, které živily. Nacházelo totiž podle sčítání lidu z roku 1930 v textilním průmyslu 526.536 osob a v oděvníckém průmyslu 364.350 osob, celkem tedy 890.886 osob obživu. Znamená to 17.3% z celkového počtu obyvatel příslušných k průmyslu a výrobním živnostem.

Počet činných osob činil v roce 1930 v textilním průmyslu 360.107 a v oděvníckém průmyslu 238.217, což je skoro čtvrtina celého počtu činných osob v průmyslu a výrobních živnostech.

Zeměpisné rozložení textilního a oděvníckého průmyslu v dosavadním Československu bylo podle jednotlivých odvětví rozdílné. Značná část textilu byla v severních Čechách, kde byla vlastně příčinou tamější oblastní krise zaměstnanosti (společně s průmyslem sklářským), neboť šlo tu o podniky částečně technicky zastaralé a o podniky orientované z velké části na vývoz do oblastí, které si zavedly textilní výrobu samy a přestaly býti pro severočeský textilní průmysl odbytištěm. V tom směru se novou státní příslušností severočeského průmyslu nemůže nic změnit. Jiná velká část textilního průmyslu je v severovýchodních Čechách, v oblasti brněnské, severomoravské a severovýchodně-moravské. Pokud jde o oděvnícký průmysl, tu velké podniky byly a jsou soustředěny ve střední Moravě (Prostějovsko), dále v severních Čechách (Liberec), kdežto v průmyslu klobouků byla větší část v územích, odstoupených Německu.

Statistický úřad vypočítává přesuny v textilním a konfekčním průmyslu na podkladě sčítání závodů z roku 1934 a roku 1935 takto:

	Úbytky v % z dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Výroba příze v přádelnách	55.3	62.0	61.2
Výroba příze a nití ve skárnách	60.7	68.1	65.7
Zušlechtění příze a nití	70.5	75.3	78.2
Výroba tkaného zboží	50.7	48.9	49.3
Zušlechtění tkaného zboží	54.2	48.9	57.6
Výroba stávkového a pleteného zboží	62.1	76.4	70.8
Výroba prýmků a knoflíků	66.7	86.7	85.2
Výroba krajek a výšivek	76.3	75.3	74.5
vaty a vatelinu	36.4	14.6	32.6
plsti a plstěných výrobků	55.6	50.7	52.4
provaz. výrobků, vosk. plátna a p.	38.5	44.4	45.9
Výroba oděvů	25.3	10.4	19.6
prádla	27.9	28.9	34.1
jiného módního zboží	28.7	23.1	24.7
jiného šitého zboží	36.8	45.5	36.7
klobouk. šišáků, fezů a j.	47.4	51.6	52.2
Výroba a zdobení klobouků	29.8	40.8	56.8
čepic	18.2	33.2	30.0
nákrčníků	17.9	17.2	15.7
deštníků	27.8	48.2	51.3
umělých květin	83.7	99.4	89.1

Již z tohoto přehledu je vidno, že ve vlastním průmyslu textilním nám zbývá jen čtvrtina až polovina výroby, kdežto v odvětví vlastním dvě třetiny až tři čtvrtiny, v kloboučnictví necelá polovina, ve výrobě nákrčníků skoro sedm osmin, ve výrobě deštníků asi polovina, ale ve výrobě umělých květin a ozdobných per jen nepatrný zlomek.

Přesnější přehled o přesunech ve vlastním průmyslu textilním je viditelný z údajů Spolku čs. průmyslníků textilních:

	Dosavadní	Nynější	Úbytek
	výrobní kapacita		v %
Přádelny bavlny maco	716.712	vřeten 168.464	vřeten 76.5
amer. bavlny	2,565.024	„ 1,447.752	„ 43.5
vigognové	322.845	„ 56.934	„ 82.5
lnu	171.224	„ 34.388	„ 79.0
juty	43.500	„ 28.000	„ 38.0
česané vlny	490.000	„ 125.000 až	160.000 „ 74—65
konopí	2 podniky	1 podnik	67.0
Továrny na umělé hedvábí . .	4.20 mil. kg	1.20 mil. kg	71.5
Tkalcovny bavlny a um. hedvábí	123.738 stavů	79.843 stavů	35.5
Tkalcovny lnu	7.500		
	až 8.000 „	4.000 „	asi 50
Tkalcovny juty	2.586 „	1.336 „	47
vlny	144 podniků	80 podniků	40—45
přír. hedvábí	30 podniků	3 podniky	90
Tiskárny látek	167 rouleaux	102 rouleaux	35
Pletárny a stávkárny	Výroba stávkového zboží a kotonových punčoch odpadá téměř úplně.		

Zušlechťovací průmysl

a) bavlněného zboží	54 podniků	24 podniků	80
b) lněného zboží	Až na nepatrné výjimky odpadá úplně.		

Ve všech oborech vlastního textilního průmyslu ubývá z výrobní kapacity podstatně více, než klesá úpravou hranic počet obyvatelstva. Přes to, že textilní průmysl byl průmyslem vývozním, jsou četné obory, kde zbylá výrobní kapacita nepostačí krýti domácí spotřebu a bude zapotřebí buď zakládání nového průmyslu nebo rozšiřování dosavadní kapacity nebo dovozu.

Tak zbývající p ř á d e l n y bavlny maco nepostačí krýti spotřebu a zejména ve vyšších, jemných číslech, bude aspoň v první době zapotřebí dovozu. Přádely americké bavlny však zůstanou i nadále určitou částí své výroby odkázány na vývoz do ciziny. Přádely vigoznové nepostačí svou výrobou ke krytí spotřeby, zvláště ne v některých druhích hrubých přízí, určených k výrobě zboží ženilového a kobercového. Přádely lnu rovněž nebudou s to krýti potřebu zbývajících tkalcoven, mají-li býti tkalcovny plně zaměstnány. Přádely juty budou i v nových poměrech odkázány na vývoz, a to značnou částí své výroby. Přádely vlněné příze česané jsou s to při zvýšeném pracovním výkonu krýti celou domácí spotřebu. Zbývající přádelna konopí ve Dvoře Králové nebude pro začátek s to krýti celou spotřebu.

T k a l c o v n y bavlny, umělého hedvábí, lnu i juty i vlny zůstávají nadále odvětvím vývozním. Situace ve tkalcovnách přírodního hedvábí podle hořejších čísel ukazuje, že nám zbývá jen desetina dřívější výroby, čímž odpadá velmi důležitá složka našeho vývozu, a to hlavně vývozu do zemí devisově volných.

T i s k a ř s k ý průmysl zakryje plně potřebu nového státu a zůstane i nadále průmyslem vývozním.

V p l e t a ř s k é m průmyslu je velmi obtížné podati úplný přehled situace, neboť je tu velký počet malých podniků. Lze však říci, že toto odvětví zůstává u nás velmi dobře zastoupeno a bude mít i vývozní přebytky, a to jak v oboru zboží standardního, tak i módního a valchovaného. Odpadá jen asi pětina až čtvrtina výroby. Naproti tomu výroba zboží stávkového, zejména stávkového prádla a kotonových punčoch je téměř úplně ztracena.

Ve z u š l e c h ť o v a c í m průmyslu je situace zvláště těžká a složitá. Z úpraven bavlněného zboží nám zůstává asi pětina dosavadní kapacity a z úpraven zboží lněného jenom malý zlomek.

Pokud jde o průmyslové o d ě v n i c t v í, tu podle odhadu konfekčního průmyslu všechny skupiny průmyslové výroby těžké konfekce pánské zůstaly na našem území zachovány skoro beze ztráty. Zůstává tedy samozřejmě nejen kryta domácí spotřeba, ale značně vzrůstá předimenzovanost oděvního průmyslu a jeho vývoznost. U moravského oděvního průmyslu připadala na odbyt v nyní odstoupeném území skoro třetina a u konfekce mimoprostějovské, zvláště dámské, značně více. Lze říci, že našemu oděvnímu průmyslu bude scházet odbytiště asi pro 40% jeho dřívější výroby pro domácí trh. Je tudíž zapotřebí starati se o zvýšený vývoz, má-li býti udržena dosavadní výroba. Vývoz představoval v letech před hospodářskou krizí téměř pětinu, v době krise klesl na 5% a v roce 1937 se pohyboval kol 8%. Měl by tedy příští vývoz konfekce činiti až trojnásobek dosavadního množství. Z oboru dámské konfekce odpadla nám pouze jediná větší továrna v Liberci.

Pokud jde o průmysl plstěných klobouků, byl již dříve z 90% své výroby odkázán na vývoz. V dřívějším Československu bylo odbyto asi na 1.20 mil. kusů plstěných štump a klobouků, v novém Česko-Slovensku se odhaduje odbyt jen na tři čtvrti mil. kusů ročně. Na našem území zůstaly jen dvě české továrny, které stačí krýti dvojnásobnou spotřebu domácí, takže polovinu své výroby může zbylý průmysl vyvézt do ciziny, kde — zvláště v Americe a v západní Evropě — je poptávka po našem zboží dobrá. Pro výrobu vlněných klobouků nám zůstaly tři české firmy, jež měly na dřívější celkové výrobě podíl asi pětinový. Každá z těchto tří firem by sama stačila zásobiti zbylý domácí trh, takže dvě třetiny výroby by mohly býti vyvezeny. Obdobná je situace ve výrobě slaměných a dámských klobouků.

Zahraniční obchod textilního a oděvního odvětví v novém státě rozebíráme podrobněji na jiném místě. V roce 1937 činila celková hodnota dovozu zboží bavlněného, vlněného, hedvábného, lněného, koprného a jutového, dále oděvního a voskového plátna dohromady 2880 mil. Kč a naproti tomu stál vývoz těchto oborů v částce 3010 mil. Kč, takže vycházelo aktivum 130 mil. Kč. V dřívějších letech byla obchodní bilance textilu daleko více aktivní. V nových poměrech odhaduje Ústřední svaz čs. průmyslníků textilní a konfekční dovoz částkou 1358 mil. Kč a vývoz částkou 1204 mil. Kč, takže vychází schodek 154 mil. Kč. Novým uspořádáním výroby se však změnil nepochybně i složení zahraničního obchodu. Situace je v různých odvětvích rozdílná; někde jsou ztráty výrobní větší než ztráty domácího odbytů, takže naše vývoznost klesne, nebo bude dokonce třeba dovozu; někde tomu bude obráceně a v tom případě naše vývozní přebytky stoupnou.

Průmysly kůže, kožené konfekce a kožišin.

K těmto průmyslovým odvětvím počítáme z vlastního průmyslu kůže výrobu koží a kožišin, hnacích řemenů a kožených technických potřeb, výrobu zboží sedlářského a brašnářského a výrobu ostatního koženého zboží, dále je sem zařaden průmysl obuvnický, průmysl rukavičkářský a kožišnictví. Všechna tato odvětví průmyslová živila podle sčítání z roku 1930 skoro čtvrt milionu lidí a činných osob v nich bylo na 120.000. Z nich nám dnes zůstávají dvě třetiny, čili zhruba tolik, co ze všeho dřívějšího obyvatelstva. Největší část úbytku připadá na Německo. Ve výrobě koží a kožišin bylo zaměstnáno 10.250 osob, ve výrobě hnacích řemenů a kožených technických potřeb přes 500 osob, ve výrobě zboží sedlářského a brašnářského 833 osoby, ve výrobě ostatního koženého zboží 725 osob, v průmyslu obuvnickém při výrobě obuvi 28.400 osob a ve výrobě kožených rukavic přes 2200 osob. Výroba kůže, kožišin a obuvi vyskytuje se hromadně kromě hlavních měst ve východních Čechách. Ve Zlíně samém bylo činných osob ve výrobě obuvi v roce 1930 zjištěno 37.5% z celkového počtu činných osob v tomto oboru v Československu. U výroby kůže a kožišin jich bylo ve Zlíně 5.1%. Domácká výroba obuvnická je soustředěna na Českomoravské vysočině, hlavně na Třebíčsku. Výroba kožených rukavic je výrobou českou (geograficky), z čehož je téměř polovina v Praze, ale značná část zušlechťovací činnosti je v Rudohoří.

Statistický úřad podává tento přehled přesunů v kožařství, kožené konfekci a kožišnictví po změně hranic:

	Úbytky v % z dosažadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Výroba usní	34.4	18.4	21.8
hnacích řemenů a jiných tech- nických potřeb	44.7	43.2	56.5
koženého zboží	22.3	16.5	22.8
kožené obuvi	23.7	2.6	4.3
látkové obuvi	40.6	4.8	12.8
kožených rukavic	64.6	54.4	65.6
Vydělávání a barvení kožišin	5.0	0.9	1.3
Výroba celokožišinové konfekce	14.1	15.6	14.4

Největší úbytky jsou, jak vidno, v oboru výroby hnacích řemenů a jiných technických potřeb z kůže a pak v oboru kožených rukavic. U všech ostatních odvětví kožařské a kožišinářské výroby jsou úbytky značně menší než průměrné. Platí to jak o výrobě usní, tak kožené obuvi, i výroby kožišin a kožišinářské konfekce.

Podle odhadu Svazu průmyslu koželužského odpadá asi čtvrtina dělnictva. Zbylá výrobní hodnota v novém Česko-Slovensku se odhaduje asi na 70 %. Z úbytku 30 % připadá největší díl na závody spodkařské, kdežto menší podíl podle pořadí připadá na průmysly řemenářský, technické předměty, jircháreny, svrškáreny.

V surovinách a pomocných látkách jsou ztráty velmi citelné. U surových koží odhaduje průmysl úbytek na třetinu, při čemž běží o velmi jakostní kůže, dobře zpracované v družstvech. U kožek jsou ztráty podstatně větší. Průmysl odhaduje na př. u koz včetně ročků výrobu na 300.000 kusů a z toho ztrátu v odstoupeném území aspoň na 150.000 kusů. Proto se průmysl dožaduje zákazu vývozu surových koží do té doby, až bude jasno, jak bude možno zásobovat náš průmysl dovozem surových koží z ciziny.

Veliká újma pro koželužský průmysl vzniká ztrátou pohraničních lesů, neboť odtamtud byl průmysl zásobován smrkovým třísllem. Proto bude průmysl nyní odkázán výhradně na třísllo ze Slovenska, jelikož vývoz třísla z alpských zemí je omezen.

Dále je postižen koželužský průmysl tím, že největší část chemikálií, potřebných k vydělávání a jiné úpravě koží, byla vyráběna v území, která dnes odpadají ve prospěch Německa. Zatím většinu těchto chemikálií podniky v Česko-Slovensku nevyrábějí a tak bude třeba se starat buď o zajištění dovozu nebo o vybudování náhradního průmyslu. Z těchto pomocných látek běží o calcin, chlorid vápenný, thiorit, siřičitan sodný, kyselý siřičitan sodný, chlorid barnatý, sirnatan sodný, kyseliny mravenčí a šťavelovou, chromové draslo, natron chromový, natron žiravý, hydrxyd sodný, amoniakovou sodu a kyselinu mléčnou. Dodávající podniky těchto chemikálií (Ústí, Neštěmice, Falknov, Hrádek n. N.) jsou dnes vesměs v Německu.

Pokud jde o odbyt, tu zbylé obory výroby koží stačí plně krýti veškerou výrobou pro vnitřní trh s výjimkou některých druhů rukavičkářských kožek. Již dříve byl kožařský průmysl z veliké části odkázán na vývoz a zůstane tomu tak ještě i ve větším měřítku i příště.

Ve stejném rozsahu platí toto řečené i o průmyslu obuvi. Ztráta domácího odbytiště (o třetinu) je značně větší než úbytek výroby, takže ještě větší díl z výroby než dosud bude třeba vyvézt, aby byla udržena aspoň dosavadní zaměstnanost.

Z průmyslu rukavičkářského odpadla výroba rudohorská, jejíž vývozní kapacitu odhaduje Ústřední svaz čs. průmyslníků na dvě pětiny dosavadní československé výroby. Národohospodářsky je to bolestná ztráta, neboť v Rudohoří byla domovem výroba rukavic glacé z domácí suroviny (z kozlečin) a s odbytištěm v Americe. S výrobou jsme v Rudohoří ztratili také barvírny rukavičkářského zboží. Na českém území nám zbyla sotva třetina kapacity. Úplně jsme ztratili výrobu textilních podšívek do rukavic, což znamená mnoho, uvážíme-li, že asi tři čtvrtiny v Praze vyrobených rukavic bylo s podšívkou. Dále nám odpadá asi třetina továren na knoflíky. Přicházíme také o dvě pětiny střihačů pražského průmyslu rukavic, kteří žili ve filiálkách pražských podniků v Rudohoří a Touškově. V neposlední řadě také ozdobné šití pražských výrobků se skoro výlučně provádělo v Rudohoří.

Průmysl rukavic se snaží ze všech sil o doplnění všeho, co mu v nových poměrech chybí. Především se stará o zajištění domácí suroviny (kozlečin). Bude-li výroba zajištěna, bude průmysl s to zahájit i v českém vnitrozemí výrobu rukavic glacé za pomoci určitého počtu odborného dělnictva z Rudohoří, který má k dispozici. Tím bychom udrželi obchod s Amerikou, což je dnes pro rukavičkářskou výrobu nejdůležitější. Amerika dávala a dává dosud přednost našim českým výrobkům rukavičkářským. Je tudíž zapotřebí vyvinouti všechno úsilí, abychom si tuto výrobu a obchod i v nových poměrech zachovali.

Pokud jde o zahraniční obchod s kůží, koženými výrobky a s kožišinami, tu na tomto místě jen obecně poznamenáváme, že v roce 1937 činila hodnota dovozu dohromady 205 mil. Kč a hodnota vývozu 644 mil. Kč, takže obchodní bilance byla aktivní částkou 439 mil. Kč. Svaz průmyslníků odhaduje v nových poměrech hodnotu dovozu na 134 mil. Kč a hodnotu vývozu na 480 mil. Kč, takže by vyplývalo aktivum 346 mil. Kč.

Zemědělský a potravinářský průmysl.

Podle sčítání lidu z r. 1930 bylo v průmyslu potravin a poživatin činnno 238.119 osob a celkem nacházelo v těchto oborech průmyslových obživu 488.459 lidí. Na odstoupeném území Německu bylo (podle základu z r. 1930) 71.510 činných osob, Polsku 1.875 činných osob a Maďarsku 10.477 činných osob, takže zbývá na našem území 154.257 činných osob, čili 64.8% dřívějšího počtu. Podle počtu činných osob zůstává tedy 35.2% zemědělského a potravinářského průmyslu za hranicemi nové Republiky.

Cukrovary.

O výměře oseté cukrovkou a o sklizni cukrovky jsme již blíže pojednali dříve. Na zabraném území zůstává asi 16—17% dosavadní řepné výměry a řepné sklizně. Poměrně největší úbytek je na Moravě a na Slovensku, menší v Čechách.

Podle posledních odhadů cukrovarského průmyslu bude zpracováno v kampani 1938/39, jak řečeno, 33.02 mil. q řepy a očekává se výroba 5.27 mil. q cukru v hodnotě suroviny. Znamená to průměrně na hlavu obyvatele nového Česko-Slovenska asi 51 kg ročně. Předpokládáme-li úbytek výroby cukru zúžením hranic o 17%, znamenalo by to výrobu pro celé dřívější území 6.35—6.50 mil. q cukru v hodnotě suroviny, čili asi 42 kg průměrně na hlavu obyvatele. Z toho je tedy zjevné, že cukrovarský průmysl, podobně jako některé jiné průmysly, ztratil poměrně více domácího odbytu než výroby. Úbytek výroby cukru činí asi 16—17%, kdežto pokles počtu obyvatel v nové republice 33.4%, takže vyplývá relativně vyšší podíl vývozu z celkové výroby za předpokladu stejné individuální spotřeby domácího obyvatelstva.

Pokud jde o cukrovarské závody, které zůstaly za novými hranicemi Česko-Slovenska, je to v Čechách 6 smíšených cukrovarů, a to Havraň (Neštěmická), Lovosice (Kr. Březno), Most (Schoeller), Postoloprty, Štětí (obě Ústecká) a Žatec (Česká cukerní), a 2 suché rafinerie, a to Ústí a Krásné Březno; v zemi Moravskoslezské 4 smíšené závody, a to Břeclav, Hrušovany, Mor. Krumlov (všechny Moravský spolek) a Uničov, a 3 surovarny, a to Kateřinky (Opavská), Pohořelice (Moravský spolek) a počítáme sem Vávrovce (Opavská), která je sice smíšeným závodem, ale pracovala poslední dobu jen jako surovarna; konečně na Slovensku odstoupíme 3 závody, a to Orosku (Schoeller), Diosek a V. Šurany (maďarská společnost). Statistický úřad odhaduje úbytek na kapacitě odstoupených surovarů asi 18% a rafinerií na 22%.

Chceme-li přehlédnouti naši příští situaci v cukerním hospodářství, je nejlépe vyjít od spotřeby. Za základ bereme průměr posledních dvou let, neboť v kampani 1937/38 byl odbyt značně ovlivněn koupěmi ze strachu obyvatelstva před válkou. V roce 1936/37 činil lidský konsum doma 3,897.000 q, v roce 1937/38 pak 4,164.500 q v hodnotě suroviny. Normální střed lze tedy odhadnouti na 3.9 až 4 mil. q a z toho zhruba 52% na Čechy, 32% na zemi Moravskoslezskou a zbytek 16% na Slovensko a Podk. Rus. Nyní, po odstoupení území a třetiny obyvatel, odhaduje cukrovarský průmysl domácí lidskou spotřebu cukru celkem asi kolem 2.6 mil. q v hodnotě suroviny, což by znamenalo proti dosavadnímu stavu úbytek asi o 1.4 mil. q, čili 35% a proti kampani 1937/38 dokonce o 1.6 mil. q, čili o 39%. Podle jednotlivých zemí je dřívější a nyní průmyslem očekávaná spotřeba cukru tato (v hodnotě suroviny):

	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko a Podk. Rus	Celkem
Spotřeba 1936/37 . . v tis. q	2,015	1,273	609	3,897
Spotřeba 1937/38 . . v tis. q	2,172	1,324	669	4,164
Dvouletý průměr . . v tis. q	2,094	1,299	639	4,032
Předpokládaná spotřeba v r. 1938/39 v novém Česko-Slovensku . . v tis. q	1,400—1,450	700—750	400—410	2,560—2,600
Úbytek proti průměru r. 1936/38 { v tis. q	650—700	550—600	230—240	kol 1,450
{ v %	32	44	37	36
Úbytek proti r. 1937/38 . . . { v tis. q	720—770	575—625	260—270	1,575
{ v %	34.3	45.3	40	38

Podle tohoto odhadu cukerního průmyslu vychází tedy poměrně největší úbytek spotřeby na Moravě, pak na Slovensku a nejmenší v Čechách.

Vyjdeme-li nyní od očekávané výroby 5.27 mil. q a spotřeby kol 2,60 mil. q, zbývá zhruba to, co činí náš vývozní kontingent, stanovený pro tuto kampaň mezinárodní dohodou, t. j. 2,720.000 q.

Budeme-li se musit i v budoucnosti snažit a udržení co největšího vývozu cukru. Především výtěžná a národohospodářská hodnota řepná je vyšší než na příklad pšeničná. Také devisový výnos padá značně na váhu. Dále souvisí osev řepy velmi úzce s dobytčářstvím a konečně množství výroby cukru je v přímé souvislosti s kalkulovanou cenou cukru. Všechny důvody mluví pro co největší možnosti cukerního vývozu.

Pivovarský sladařský průmysl.

Pivovarů zůstává za novými hranicemi nynější naší republiky třetina co do počtu a více než pětina co do výstavu piva. Změna poměrů je viditelná z tohoto přehledu Ochranného svazu pivovarského průmyslu:

	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko a Podk. Rus	Celý stát
Dosavadní počet				
pivovarů	293	62	15	370
Ubývá jich	99	20	1	120
Zbývá jich	194	42	14	250
Dosavadní výstav				
v r. 1937 v tis. hl	6,445	1,547	319	8,311
Ubývá v tis. hl	1,688	445	59	2,192
v %	26.2	28.8	18.5	26.4
Zbývá výstav v tis. hl	4,757	1,102	260	6,119
Na hlavu obyvatele dříve				54 l
nyní				59 l

Z celkového počtu 120 pivovarů v odstoupeném území je 118 v Německu a po jednom v Polsku a Maďarsku. Podle výstavu připadá (na základě r. 1937) 2,046.138 hl, čili 93.3%, na zábor německý, 87.234 hl (4%) na zábor polský (Karvinná) a 58.993 hl (2.7%) na zábor maďarský (Košice).

Celkový výstav piva pro domácí spotřebu činil v r. 1937 v celé republice 8,216.000 hl. Statistický úřad odhaduje snížení spotřeby po odstoupení území asi o 35%, což činí tedy asi 2,876.000 hl.

Pro pivovary se tedy jeví nová situace v tom, že z dosavadního celkového výstavu 8,310.923 hl zůstává v odstoupeném území 2,192.365 hl a zbývá 6,118.558 hl, kdežto z celkové domácí spotřeby (resp. z celkového výstavu pro domácí spotřebu) na výši 8,216.000 hl ubývá 2,876.000 hl a zbývá 5,340.000 hl. Znamená to — osvědčí-li se odhad snížené spotřeby správným — zhoršení odbytových možností. Má-li být dosavadní výroba zachována, musí se zvýšit buď domácí spotřeba piva na zbylém území nebo vývoz.

Sladařský průmysl byl u nás soustředěn většinou v oblastech, které zůstávají v nynějším Česko-Slovensku. Asi ze 60 samostatných sladařských podniků, z nichž je jen 5 na Slovensku, ubývá 5 v Čechách a 4 v zemi Moravskoslezské, na Slovensku zů-

stávají všechny. Podle své kapacity odpadá asi 8—10% a podle dosavadní výroby asi osmina zůstává za novými hranicemi.

Více odstupujeme sladoven spojených s pivovary. Ze 120 pivovarů, které jsou dnes mimo Česko-Slovensko, jak vyličeeno výše, jsou skoro tři čtvrtiny takových, které mají svou sladovnu. S odstoupenými smíšenými pivovary a sladovnami ubývá skoro čtvrtina sladařské kapacity a více než pětina dosavadní celkové jejich výroby sladu.

Vezmeme-li sladovnický průmysl jako celek — ať smíšené závody s pivovary, ať sladovny samostatné — tu ubývá nám asi šestina dosavadní výrobní kapacity a dosavadní výroby sladu. Znamená to, že vývozní potřeba tohoto průmyslu bude větší, než byla dosud.

Lihovary a droždárny.

Podle počtu činných průmyslových lihovarů, rafinerií lihu a droždáren odstupujeme zrovna třetinu Německu a Maďarsku, a to v Čechách 5 z 21, v zemi Moravskoslezské 11 z 20, na Slovensku 2 ze 14, na Podk. Rusi 1 ze 2 a celkem 19 z 57. Zemědělských lihovarů zůstává za novými hranicemi v Čechách 15 ze 304, v zemi Moravskoslezské 89 z 232, na Slovensku 38 ze 338, na Podk. Rusi 6 ze 16 a celkem 148 z 890 dosavadních.

Bereme-li zřetel na výrobní kapacitu, tu činí úbytek procent:

	U průmysl. lihovarů	U průmysl. rafinerií	U průmysl. droždáren	U zeměděl. lihovarů
v Čechách	20.0	14.0	55.0	4.3
na Moravě-Slezsku	48.5	53.7	54.5	34.0
na Slovensku	30.7	11.5	—	14.0
na Podk. Rusi	—	42.0	—	38.3
celkem	31.0	27.0	47.0	16.2

Podle stavu z kampaně 1934/35 zbývá tedy výrobní kapacity průmyslových lihovarů 2.989 hl absolutního lihu za 24 hodin, rafinerií 4.829 hl, droždáren 500 q a zemědělských lihovarů 9.086 hl (odhad statistického úřadu).

Podle skutečné výroby v kampani 1934/35 jsou přesuny tyto:

	České země	Slovensko	Podk. Rus	Celkem
Výr. lihu v prům. lihov. v r. 1934/35 v tis. hl	211.9	63.4	—	275.4
Nyní ubývá v tis. hl	51.4	10.5	—	61.9
v %	24.3	16.4	—	22.5
Zbývá v tis. hl	160.5	52.9	—	213.5
Výroba droždí v tis. q	79.1	16.4	—	95.5
Nyní ubývá v tis. q	32.8	—	—	32.8
v %	41.6	—	—	34.4
Zbývá v tis. q	46.3	16.4	—	62.7
Výroba lihu v zeměděl. lihovarech v tis. hl	505.4	232.7	10.0	748.2
Nyní ubývá v tis. hl	92.0	33.4	4.2	129.6
v %	18.2	14.3	42.2	17.3
Zbývá v tis. hl	413.4	199.3	5.8	618.6

Průmyslové lihovary odstupují tedy poměrně značně více než zemědělské. Byla-li výroba lihu v obou v poměru 100 : 272, nyní je výroba téže kampaně v nových hranicích v poměru 100 : 290.

Dohromady činila lihovarská výroba v kampani 1934/35 v průmyslových i zemědělských lihovarech 1,023.600 hl absolutního lihu. Proti této výrobě stála spotřeba 968.600 hl, takže zbývalo 55.000 hl. Z téže výroby zbývá v nynějších hranicích 832.100 hl (t. j. 81.3% původní výše) a z téže spotřeby 669.000 hl (t. j. 69%), čili přebývá 163.100 hl. Úbytek spotřeby je menší než úbytek výroby, takže zvyšují se pro lihovary starosti odbytové — obdobně jako celé řadě jiných průmyslů za nových poměrů. Je tomu tak podobně hned v dalším odvětví zemědělského průmyslu — škrobárenském.

Š k r o b á r n y.

Průmysl bramborového škrobu je postižen jen v českých zemích. České závody v počtu 54 a slovenské v počtu 4 zůstaly ve smyslu na našem území, kdežto v zemi Moravskoslezské 3 ze 14 ubyly. Podle množství zpracovaných bramborů, které činilo v r. 1935/36 celkem 8086 vagonů, to znamená úbytek 17% (1364 vagonů). Podle skutečné výroby se jeví úbytek (na základě čísel z kampaně 1935/36) u škrobu (v hodnotě suchého škrobu) 18% (z 1530 vag.), u dextrinu 23% (z 20 vag.) a u syrobu přes 20% (z 583 vag.).

Větší úbytek je u výroby obilných škrobů. Počet závodů se tu zmenšuje z 9 na 6. Podle dat z r. 1935/36 klesá množství zpracovaných obilnin o 20% (s 1376 na 1106 vag.) a výroba škrobu rovněž o 20% (s 869 na 699 vag.), dextrinu o 85% (s 28 na 4 vag.) a syrobu o 11½% (s 250 na 221 vag.).

Celkově vzato i u škrobáren tedy ubývá na výrobnosti méně než na skutečném odbytě; zvyšuje se vývoznost, jako u mnohých jiných odvětvích ostatního průmyslu.

M l y n á ř s k ý p r ů m y s l

byl dosud ze zemědělského průmyslu odvětvím, které mělo v poměru k odbytě největší výrobní kapacitu, již zůstávaly následkem toho až dvě třetiny nevyužity. Proto také mlýnů rok od roku ubývalo a jejich výrobní mohutnost záměrně zmenšována. Počet činných mlýnů v r. 1923/24 byl 10.211, v r. 1932/33 již jen 9.199 a v r. 1936/37 jen 8.952. Z tohoto posledního počtu jich nyní cizím zábořem 2.562 ubývá (29%), takže zbývá 6.490 podniků. Počet klesá v Čechách o 1.620 na 2.848, v zemi Moravskoslezské o 567 na 1.119, na Slovensku o 302 na 2.176 a na Podk. Rusi o 64 na 549.

Z celkové výrobní kapacity mlýnů podle stavu z r. 1936/37 zůstává v nových hranicích republiky asi 73½% dosavadního stavu, což představuje asi 520 tisíc vagonů ročně (dosud 706.000 vagonů). Podle jednotlivých zemí nastaly ve výrobní kapacitě tyto přesuny:

	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	Podk. Rus	Celý stát
Výrobní kapacita ročně tis. vagonů . .	342.4	171.4	166.6	25.7	706.1
Ubývá tis. vag.	71.3	60.3	47.9	7.9	187.4
%	21	35	29	31	27
Zůstává tis. vag. . . .	271.1	111.1	118.7	17.8	518.7

Poměrně nejmenší úbytek mlynářské kapacity je v Čechách, největší na Moravě. Semelek činil v kampani 1936/37 celkem 136.122 vagonů pšenice a 109.031 vagonů žita. Nyní odpadá z tohoto semelku přes 26% pšenice (35.638 vag.) a zbývá tedy v novém státě kol 100.000 vagonů a skoro třetina žita (35.400 vag.) a zbývá asi 75.000 vagonů.

Poměr mezi výrobní kapacitou a semelkem se mnoho nezmění; čili zůstane nadále veliké části výrobní kapacity nevyužito. Dosud při výrobní kapacitě 706.000 vagonů činil semelek pšenice a žita (bez jiných obilnin) přes 245.000 vagonů, čili asi 35%. V nových hranicích činí kapacita 519.000 vagonů a odhadovaný semelek pšenice a žita asi 175.000 vagonů, čili asi 34% kapacity. Je vidno, že výrobní kapacita mlýnů i v novém státě zůstává stále třikrát vyšší než semelek, jako dosud, takže je třeba úpravy, o jakou mlýny samy usilují.

Mlékařská výroba.

Statistický úřad propočítává zatím podle výrobních čísel z r. 1936, že z celkového počtu spotřebních mlékáren 245 je na zabraném území 61. Z celkového příjmu mléka přes 3.26 mil. hl odpadá 0.47 mil. hl (čili 14½%) a

	z celkové výroby mil. kg	mil. kg	ubývá %
másla	2.72	0.57	21
tvarohu	4.76	0.85	18
sýrů	1.30	0.09	7

Jsou tedy úbytky poměrně značně menší než úbytek obyvatel. Jinak je tomu však u speciálních závodů máslařských, sýráren a tvarůžkáren. Tam jsou relativní úbytky mnohem větší. Tak výrobní kapacita máseláren, kterou statistický úřad odhaduje pro rok 1936 v celém dřívějším Československu na 17.944 hl přijatého mléka za 24 hodin, se zmenšuje v novém území na polovinu, výrobní kapacita sýráren (149 q za 24 hodin) na 58% a tvarůžkáren (353 q za 24 hodin) na 38%. Zde všude, jak vidno, jsou poměrné úbytky ve výrobě značně vyšší než poměrné úbytky obyvatel.

Ostatní průmysl potravin.

Změny, které nastaly v ostatních odvětvích průmyslu potravin, poživatin a nápojů, jsou nestejně. Statistický úřad vyčísľuje úbytky na několikolikerém základě, a to podle počtu závodů, podle hodnoty odbytu (z r. 1935) a podle počtu zaměstnanců. Výsledky šetření jsou tyto:

	Úbytky v % z dosavadního stavu podle počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Chléb a pečivo	32.6	27.2	25.6
Čokoláda a cukrovinky	27.5	17.9	19.5
Perník, oplatky a pod.	28.7	41.0	38.0
Těstoviny	52.9	53.0	46.0
Uzenářské zboží	33.4	20.1	18.3

	Úbytky v % z dosavadního stavu podle		
	počtu závodů	hodnoty odbytu	počtu zaměstnanců
Rybí konzervy	56.0	68.8	60.8
Zeleninové konzervy	48.0	57.4	48.2
Ovocné konzervy	32.6	33.1	44.1
Kávodiny	15.8	28.4	21.3
Polévkové přípravky	20.0	3.0	9.5
Prášky do pečiva	33.3	25.6	27.7
Cukrový sirup	25.0	20.5	26.7
Hořčice	34.6	39.3	45.3
Dětské moučky	—	—	—
Pálené lihové nápoje	4.3	7.4	8.2
Likéry	30.0	21.2	25.4
Šumivá vína	33.3	31.9	32.1
Sodové vody	27.5	13.2	14.4
Ovocné šťávy	34.0	22.4	26.1
Oceť	32.4	25.3	22.8

Vezmeme-li v úvahu úbytek obyvatelstva o třetinu, tu poměrně nadprůměrný je úbytek výroby perníku, oplatků a pod., těstovin, rybích, zeleninových a ovocných konserv a hořčice. U ostatních výrob je poměrný úbytek buď stejný nebo nižší, než činí poměrné zmenšení počtu obyvatel. Podle toho bude třeba v jednotlivých oborech přizpůsobiti výrobu, odbyt, po př. dovoz či vývoz.

Celkový přehled našeho průmyslu.

Uvedli jsme v předešlé části přehled hlavních změn, které nastaly v nejdůležitějších odvětvích našeho průmyslu po úpravě hranic naší republiky. Ztráty jsou v různých odvětvích rozdílné. Stejně tak jsou rozdílné změny, které nastaly jednak v poměru výroby k domácímu odbytu a k vývozu, jednak v poměru domácí spotřeby k domácí výrobě a k dovozu. Jen v některých odvětvích výroby nastává poměrně stejné zmenšení, jako klesl počet obyvatel, t. j. o třetinu, takže se v dosavadních poměrech nic nemění. Jinde je ztráta domácího odbytu větší než úbytek výrobnosti a v tom případě se zvyšuje naše potřeba vývozu resp. klesá potřeba dovozu — nebo ještě jinde naopak je ztráta domácího odbytu menší než ztráta výrobnosti (na př. uhlí, sklo, porcelán) a v tom případě klesá naše vývoznost a vzrůstá potřeba dovozu. Bude naším úkolem zjistiti přesně od oboru k oboru novou situaci a podle toho si určiti program hospodářské obnovy, obsahující výrobu a nové investice, politiku daňovou, celní, obchodní, cenovou, úvěrovou atd.

Jak bychom nyní aspoň zhruba vyčíslili celkovou ztrátu naší průmyslové výroby? Jde o to, čím vážiti jednotlivá odvětví výroby, abychom došli k celkovému váženému průměru ztrát. Podle počtu v průmyslu činných osob činí úbytek, jak uvedeno, 39% dosavadního stavu. Ale počet činných osob není ve všech oborech výroby směrodatným ukazovatelem velikosti výroby. Třeba sledovati ještě jiná hlediska. Proto počítáme vážené průměry pomocí tří ukazovatelů, jež také v absolutních číslech uvádí ve svém statistickém materiálu o výrobě statistický úřad. Vážíme ztráty podle počtu závodů, podle hodnoty odbytu výroby a podle počtu zaměstnanců.

Úbytek v procentech dosavadního stavu činí:

Odvětví	podle počtu závodů	podle hodnoty odbytu	podle počtu zaměstnanců
Kámen a zeminy	34.2	42.1	38.9
Sklo	76.9	75.2	69.1
Kovy a jich zpracování	32.7	28.4	26.6
Dřevo a jeho zpracování	34.8	28.1	28.9
Soustružnictví	29.4	43.7	48.4
Kartáčnictví	36.2	27.0	26.7
Chemie	32.1	36.8	36.2
Papír a lepenka	47.5	48.7	50.1
Grafika	28.9	20.2	23.9
Hudební nástroje	69.2	47.2	66.6
Hračky	67.2	63.1	61.3
Textil	57.1	57.7	57.7
Oděvnictví a obuv	28.5	18.9	26.9
Kůže	31.3	19.4	23.5
Kožišnictví	13.9	14.6	11.8
Pivovary	32.4	26.4	31.9
Mlýny	28.6	29.0	28.8
Cukrovary	15.8	17.4	15.0
Lihovary	17.6	16.3	18.3
Ostatní potravinářský průmysl	32.1	23.7	24.8
Vážený průměr	33.2	35.6	36.3

Měříme-li tedy průmyslové ztráty v odstoupeném území počtem závodů, činí 33.2%; měříme-li je podle hodnoty odbytu odstoupených závodů, činí 35.6%; měříme-li je konečně podle počtu zaměstnanců v odstoupených závodech, činí 36.3%. Zhruba tedy můžeme říci, že ve váženém průměru zůstala nám asi třetina průmyslové výroby za novými hranicemi, čili tolik, co obyvatelstva. V jednotlivých odvětvích jsou ovšem, jak jsme uvedli, ztráty rozdílné. Možná, že celkový úbytek nebude ani tak veliký. Předmětem šetření statistického úřadu totiž nebyly závody nejmenší. Těch všech bylo právě na našem území více než v krajích národně smíšených, čili dnes nám jich více zbylo.

Z těchto čísel zcela jasně vyplývá, což je třeba zdůrazňovati doma i ve styku se zahraničím, které nebývá často správně o našich věcech informováno, že Česko-Slovensko sice je svou rozlohou a počtem obyvatelstva zmenšené, ale, že zůstalo v celkovém průměru ve stejném poměru státem průmyslovým, jakým bývalo. Již z hospodářsko-sociálního složení obyvatelstva bylo vidno, že nenastaly žádné podstatnější přesuny, a nyní to dokazují i hořejší naše vážené průměry průmyslových ztrát. Ovšem, že veškerá odvětví výroby vykazují větší úbytek, než činí pokles počtu obyvatel, jiná odvětví však naopak ztratila méně; průměr ztrát je však stejně veliký jako úbytek obyvatel, takže hospodářská skladba nového Česko-Slovenska je celkově stejná, jako byla skladba Československa dřívějšího. V jednotlivých odvětvích nastaly ovšem přesuny, které se také vyjádří ve složení našeho zahra-

ničního obchodu; nesčetné druhy zboží zvýší či sníží svůj podíl na našem vývozu či dovozu, některé trvale, některé dočasně, dokud si nezavedeme vnitřní přestavbu své výroby. Za tímto cílem musíme postupovati soustavně a s rozmyslem, vyzbrojeni dokonalým rozbohem nynější situace a dalších vyhlídek.

VI. České země - Slovensko - Podkarpatská Rus.

Česko-Slovensko se stalo státem spolkovým; je federací českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Poslední dvě země mají zajištění svou samosprávu ústavními zákony ze dne 22. listopadu 1938 č. 299 a č. 328 Sb. z. a n. z r. 1938. Pokud jinak není změn podle těchto zákonů a pokud nebude ústava měněna zmocňovacím ústavním zákonem č. 330 Sb. z. a n. z r. 1938, platí ustanovení ústavní listiny č. 121 Sb. z. a n. z r. 1920.*)

Ústavní zákony pro Slovensko a pro Podkarpatskou Rus č. 299 a 328 z r. 1938 obsahují v § 4, odst. 1, ustanovení o zákonodárné moci, vykonávané Národním shromážděním pro celé území Česko-slovenské republiky, z čehož vyplývá, že v ostatních záležitostech jsou Slovensko a Podkarpatská Rus zeměmi samosprávnými. Moc zákonodárná, kterou má Národní shromáždění pro celé území Česko-slovenské republiky, se vztahuje na tyto společné věci:

1. Ústavní listinu, její součástky, jakož i otázky, upravující činnost společných zákonodárných, vládních a výkonných orgánů;
2. vztahy Česko-slovenské republiky k cizině, vypovídání války a uzavření míru, obchodní a tarifní politika, vývoz a dovoz;
3. národní obranu;
4. státní občanství, vystěhovalectví, přistěhovalectví, cestovní pasy;
5. měnu, míry a váhy, patenty, ochranu vzorků a ochranných známek, vyměřování a mapování;
6. záležitosti celní;
7. dopravu;
8. pošty, telekomunikaci, poštovní spořitelni a šekovou službu;
9. společný rozpočet, společný závěrečný účet, státní dluh a schvalování zápůjček pro společné potřeby státu a jejich použití;
10. daně, dávky a poplatky, pokud slouží k úhradě společných výdajů státních, zásady nepřímých daní vůbec patří mezi společné záležitosti;
11. monopoly, společné státní podniky, ústavy a zařízení; výjimku činí státní lesy a statky, báňské a hutní podniky, lázně, jejichž vlastnictví a správa přechází na tu zemi, na jejímž území se nacházejí;
12. právní úpravy otázek hospodářských a finančních, které jsou potřebné k zabezpečení stejných soutěžních podmínek podnikání.

Pravomoc jednotlivých tří samosprávných celků je tedy značně rozsáhlá a na jejím praktickém provádění a uplatňování může také

*) O ústavní situaci Česko-Slovenska viz pojednání doc. Dr. J. Klimenta v prosincovém čísle „Obzoru národohospodářského“, roč. 1938.

záviset hospodářský vývoj státu a ve státě. Poněvadž cizina neposuzuje spolkový stát a vývoj poměrů v něm podle situace v jedné z federativních zemí, nýbrž jako celek, je důležité, aby jednotlivé tři samosprávné celky byly spolu v harmonii, neboť je důležité, aby poměr státu jako celku k cizině byl příznivý. Ale ani uvnitř státu není lhostejné, jak se vytvoří poměry v jednotlivých třech samosprávných celcích.

Sledujeme proto, jaká je dnešní východisková bilance hospodářská v jednotlivých třech samosprávných zemích, jež tvoří Česko-slovenskou republiku. Z této bilance — máme za to — mají také vyvérat zásady hospodářské politiky vnitrostátní.

Rozloha nového Česko-Slovenska činí 98.912 km². Z toho připadá na české země 49.361 km², čili 49.9%, na Slovensko 38.456 km², čili 38.9%, a na Podkarpatskou Rus 11.085 km², čili 11.2%.

Počet obyvatelstva činil na dnešním území Česko-Slovenska v roce 1930 asi 9,807.000. Z toho připadá na české země 6,804.000 osob, čili 69.4%, na Slovensko 2,450.000 osob, čili 25%, a na Podkarpatskou Rus 552.000 osob, čili 5.6%.

Populační rozvoj je nejmenší v Čechách a stoupá čím dále na východ. Od roku 1915 do roku 1934 přibylo v celém Česko-Slovensku 11% lidí, z toho však v českých zemích jen 10.3% (v Čechách 8% a v zemi Moravskoslezské 11%), kdežto na Slovensku 15% a na Podkarpatské Rusi 26%.

Hospodářsko-sociální složení obyvatel jednotlivých částí naší republiky je poměrně rozdílné. Ze všeho obyvatelstva připadá na příslušníky k jednotlivým povoláním procent:

	v českých zemích	na Slovensku	na Podk. Rusi	celkem
zemědělství, lesnictví				
a rybářství	27.8	57.0	72.9	37.6
průmysl a živnosti . . .	38.2	19.8	10.0	32.0
obchod a peněžnictví . .	8.3	5.3	4.3	7.4
doprava	6.2	4.6	2.9	5.6
veřejná služba a svobod-				
ná povolání	6.8	5.8	3.3	6.4
ostatní povolání	12.7	7.5	6.6	11.0

V českých zemích je živa jen asi třetina obyvatel ze zemědělství, lesnictví a rybářství, značně přes polovinu obyvatel z průmyslu, živností, obchodu, peněžnictví a dopravy, skoro 7% je veřejných zaměstnanců a příslušníků ke svobodným povoláním a osmina obyvatel je živa z ostatních povolání. Na Slovensku je 57% obyvatel živo ze zemědělství a lesnictví, jen necelá třetina z průmyslu, obchodu, peněžnictví a dopravy. Na Podkarpatské Rusi skoro tři čtvrtiny obyvatel jsou živы ze zemědělství a lesnictví a jen asi šestina obyvatel z průmyslu, živností, obchodu, peněžnictví a dopravy. Západ republiky je tedy v naprosté převaze průmyslový, východ zemědělský.

Důležité je dále sledovati, jaká je výrobní kapacita v zemědělství, lesnictví a v průmyslu v jednotlivých třech samosprávných celcích republiky.

Z obilní produkce nového Česko-Slovenska připadá na jednotlivé země (podle sklizně z r. 1937):

	Celkem absolutně tisíce q	České země	Slovensko	Podk. Rus
pšenice . . .	10.267	72.6%	26.5%	0.9%
žito . . .	10.379	85.1%	14.0%	0.9%
ječmen . . .	8.145	67.4%	32.5%	0.1%
oves . . .	9.682	82.5%	16.6%	0.9%
kukuřice . . .	1.086	14.2%	76.4%	9.4%

Z lesní plochy 3,408.000 ha připadá na české země 1,346.000 ha (= 39.5%), na Slovensko 1,487.000 ha (= 43.6%) a na Podkarpatskou Rus 575.000 ha (= 16.9%); z ročního těžebního etátu asi 12 mil. m³ pak připadá na české země asi 4.5 mil. m³ (= 37.5%), na Slovensko 5.1 mil. m³ (= 42.5%) a na Podkarpatskou Rus 2.4 mil. m³ (= 20%).*)

Velmi zajímavá jsou data o rozdělení našeho průmyslu v jednotlivých oblastech republiky. Podle absolutních čísel Státního úřadu statistického, jež jsme doplnili některými dalšími odvětvími výroby, vychází, že na jednotlivé tři samosprávné celky nového Česko-Slovenska připadá ze zbylého průmyslu procent:

Odvětví	podle počtu závodů	podle hodnoty odbytu	podle počtu zaměstnanců
K á m e n a z e m i n y			
české země	86.5	79.1	81.7
Slovensko	13.4	20.4	17.4
Podkarpatská Rus . . .	0.1	0.5	0.9
S k l á ř s t v í			
české země	94.6	89.2	82.8
Slovensko	5.4	10.8	17.2
Podkarpatská Rus . . .	—	—	—
P r ů m y s l k o v ů			
české země	91.4	92.2	88.3
Slovensko	8.0	7.7	11.5
Podkarpatská Rus . . .	0.6	0.1	0.2
P r ů m y s l d ř e v a			
české země	83.1	76.6	69.4
Slovensko	14.8	18.6	22.3
Podkarpatská Rus . . .	2.1	4.8	8.3
P a p í r n y			
české země	84.0	60.0	66.1
Slovensko	15.7	39.8	33.5
Podkarpatská Rus . . .	0.3	0.2	0.4

*) Podle Ing. Dr. K. Šimana „Hosp. Rozhled“ z 22. prosince 1938.

Odvětví	podle počtu závodů	podle hodnoty odbytu	podle počtu zaměstnanců
Polygrafie			
české země	87.9	93.1	93.2
Slovensko	11.7	6.8	6.6
Podkarpatská Rus	0.4	0.1	0.2
Soustružnictví			
české země	100.0	100.0	100.0
Kartáčnictví a pod.			
české země	81.8	56.4	68.7
Slovensko	18.2	43.6	31.3
Podkarpatská Rus	—	—	—
Výroba hraček			
české země	95.2	92.4	94.9
Slovensko	4.8	7.6	5.1
Podkarpatská Rus	—	—	—
Výroba hud. nástrojů			
české země	97.0	98.9	99.0
Slovensko	3.0	1.1	1.0
Podkarpatská Rus	—	—	—
Chemie			
české země	87.1	87.8	79.0
Slovensko	11.6	10.4	16.4
Podkarpatská Rus	1.3	1.8	4.6
Průmysl kůž			
české země	90.5	85.9	88.2
Slovensko	9.5	14.1	11.8
Podkarpatská Rus	—	—	—
Textil			
české země	95.6	90.2	90.8
Slovensko	4.2	9.8	9.2
Podkarpatská Rus	0.2	—	—
Oděvnictví			
české země	90.9	98.0	96.6
Slovensko	8.3	1.8	3.2
Podkarpatská Rus	0.8	0.2	0.4
Kožišnictví			
české země	85.9	89.7	90.7
Slovensko	12.6	9.7	8.7
Podkarpatská Rus	1.5	0.6	0.6

Odvětví	podle počtu závodů	podle hodnoty odbytu	podle počtu zaměstnanců
P i v o v a r y			
české země	94.4	95.7	94.9
Slovensko	5.2	4.1	4.0
Podkarpatská Rus . . .	0.4	0.2	1.1
M l ý n y			
české země	62.1	72.9	66.8
Slovensko	29.3	25.8	28.0
Podkarpatská Rus . . .	8.6	1.3	5.2
C u k r o v a r y			
české země	93.7	89.8	87.0
Slovensko	6.3	10.2	13.0
Podkarpatská Rus . . .	—	—	—
L i h o v a r y			
české země	58.6	67.0	67.0
Slovensko	40.0	29.4	29.4
Podkarpatská Rus . . .	1.4	3.6	3.6
Ostatní průmysl potravinářský			
české země	82.7	85.9	88.6
Slovensko	16.0	13.6	11.1
Podkarpatská Rus . . .	1.3	0.5	0.3
V á ž e n ý p r ů m ě r průmyslové výroby			
české země	80.7	86.7	85.9
Slovensko	16.5	12.6	13.0
Podkarpatská Rus . . .	2.8	0.7	1.1

Bylo řečeno dříve, že odstoupením území ztratilo Česko-Slovensko z průmyslové výroby podle počtu závodů 33.2%, podle hodnoty odbytu 35.5% a podle počtu zaměstnanců 36.3%. Ze zbytku, který nám zůstává, připadá podle počtu závodů na české země 80.7%, na Slovensko 16.5% a na Podkarpatskou Rus 2.8%; podle hodnoty odbytu na české země 86.7%, na Slovensko 12.6% a na Podkarpatskou Rus 0.7%; podle počtu zaměstnanců na české země 85.9%, na Slovensko 13% a na Podkarpatskou Rus 1.1%. Zhruba tedy lze říci, že z průmyslové výrobní kapacity dnešního Česko-Slovenska připadá asi sedm osmin na české země a osmina na Slovensko a Podkarpatskou Rus.

V souvislosti s menším podílem Slovenska a Podkarpatské Rusi na celkové národní výrobě je přirozeně také menší podíl těchto zemí na národním důchodu. Podle odhadu jen sotva desetina národního důchodu československého připadá na Slovensko.

V důsledku toho je i spotřební síla Slovenska a Podkarpatské Rusi a kapitálová potence i daňová poplatnost těchto zemí nižší než v českých zemích.

Průměrná spotřeba cukru na hlavu obyvatele v dřívějším Československu činila asi 22 kg ročně, z toho však v Čechách skoro 27 kg, v zemi Moravskoslezské 24 kg, na Slovensku však jen necelých 13 kg a na Podkarpatské Rusi 6 kg. Podobně spotřeba piva činila v celé republice průměrně na hlavu asi 53 až 70 l ročně, při tom však v Čechách 85 až 108 l, v zemi Moravskoslezské 40 až 55 l, na Slovensku však jen 9 až 16 l a na Podkarpatské Rusi 4.2 až 6.5 l.

Celkového úsporného kapitálu v našem peněžnictví bylo v dřívějším Československu asi 58 miliard Kč a na nynější Československo zbývá asi 38 miliard Kč. Z toho je v českých zemích přes 34 miliardy Kč (skoro 90%), na Slovensku nejvýše asi 3½ miliardy Kč (asi 10%) a zbytek asi ¼ miliardy Kč připadá na Podkarpatskou Rus.*)

Daňová poplatnost je viditelná z těchto čísel za r. 1937: Příjmy z veřejných dávek dosáhly výše 8411 mil. Kč. Z toho činí 1378 mil. Kč, čili 16.4%, společné příjmy, jejichž rozvrh podle území nelze zjistit. Z příjmů, jejichž místní původ lze zjistit, na české země připadá 6171 mil. Kč, čili 73.4%, na Slovensko 747 mil. Kč, čili 8.9%, a na Podkarpatskou Rus 115 mil. Kč, čili 1.3%. I zde je vidno, že daňová poplatnost Slovenska a Podkarpatské Rusi činí zhruba desetinu daňové poplatnosti celé republiky. Na hlavu obyvatele připadalo v r. 1937 z výnosu veřejných dávek v českých zemích průměrně 564 Kč, na Slovensku a Podkarpatské Rusi však jen 198 Kč a v průměru celé republiky 550 Kč. Daňová poplatnost je tedy v českých zemích průměrně na hlavu obyvatele 2.84krát vyšší než na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Ze všech těchto čísel vyniká zcela jasně, že s hlediska hospodářského české země, ačkoliv tvoří jen polovinu územní rozlohy Československé republiky, mají necelých 70% obyvatel jejích, představují 85—90% celkové hospodářské síly republiky, Slovensko a Podkarpatská Rus zbytek. Z toho vyplývají také zásady naší další hospodářské politiky. O té bude řeč dále.

VII. Zahraniční obchod a obchodní politika.

Již z dřívějšího rozboru naší situace ve výrobě za změněných poměrů je částečně znatelné, že se změnila i naše situace obchodní. Běží o to, v jakém směru, ve kterých oborech a v jaké míře.

Bylo uvedeno, že nám ubylo po mnichovském rozhodnutí asi 26½% výroby pšenice, 30% výroby žita, 27% výroby ječmene a 29½% výroby ovsa, 25—75% průmyslových plodin zemědělského původu, 26% zalesněné plochy, 93% hnědouhelné a 55% kamenuhelné těžby a v celkovém váženém průměru 33—35% průmyslu. Situace v jednotlivých dílčích výroбах je dosti různá. Pro příští obchodní situaci je rozhodný poměr mezi zmenšenou nynější výrobou a zmenšeným domácím odbytištěm. Je pravděpodobně málo

*) Viz článek Al. Stejskala O organizaci peněžnictví v Československu, Národní Listy ze 6. prosince 1938.

výrobních odvětví, kde zmenšení výroby je stejné se zmenšením odbytiště, takže nenastane změny v zahraničním obchodě. Většinou buď je ztráta výroby větší než zmenšení domácího odbytiště a v tom případě klesne náš dosavadní vývoz, nebo přestaneme být státem vývozním vůbec, nebo se staneme nově státem dovozním, nebo konečně se dosavadní naše dovozní potřeba ještě zvýší (uhlí, elektrina, porcelánu atd.) — anebo je ztráta výroby menší, než činí zmenšení domácího odbytiště a v tom případě stoupne dosavadní náš vývoz, nebo klesne naše dosavadní dovozní potřeba či přestaneme být vůbec dovozním státem, nebo konečně začneme mít nově vývozní přebytky (cukr, stroje atd.).

Tak je tomu v zásadě; v jednotlivých odvětvích je tomu však rozdílně a bude úkolem výrobních kruhů, jejich organizací, ale také otázky a zejména také státní hospodářské rady, aby od odvětví k odvětví byla situace podrobně zjištěna, stanoveny zásady další hospodářské politiky a starati se také o jejich hladké a rychlé provádění.

Třetí otázkou je, v jaké míře nastanou přesuny v našem zahraničním obchodě. Konkrétně jde hlavně o to, abychom i v budoucnosti zachovali aktivitu svého zahraničního obchodu. Aktivita zahraničního obchodu je za dané naší hospodářské skladby, při naší chudobě kapitálové a při naší zeměpisné poloze životní nutností. Rovnováha platební bilance, která je předpokladem stálosti měnové, byla dosud možná jedině za značné aktivity zahraničního obchodu. Schodky z titulu platů do ciziny za dopravné, pojistné, zprostředkovatelské provise, pasivní cestovní ruch, úroky atd. mohly být vyrovnávány hlavně přebytkem obchodní bilance. V příznivých letech s vysokým aktivem zahraničního obchodu jsme se nadto dovedli vůči cizině oddlužovati, mohli jsme nacionalisovati své hospodářství okupováním podílů ciziny na našich podnicích a dokonce jsme se mohli i kapitálově účastniti v cizině. K aktivitě našeho zahraničního obchodu přispívala jednak okolnost, že jsme měli některé suroviny a pomocné látky doma (uhlí, dříví, hlíny atd.), hlavně však okolnost, že ze tří čtvrtin jsme vyváželi hotové, jakostní, zušlechtěné tovary průmyslové a částečně zemědělské. Hodnota vývozu kryla celý dovoz potravin i surovin potřebných pro domácí spotřebu i pro reexport ve zušlechtěné formě a nadto zůstávaly přebytky, kterými jsme hradili pasiva platební bilance, po případě jsme se oddlužovali. Zůstává tedy i za změněných poměrů politických životní potřeba, abychom si udrželi v budoucnosti aktivní obchodní bilanci. Z rozborů dnešní okamžité situace vyplývá, — jak hned dále dovodíme — že naše dovozní potřeba by byla vyšší než vývoz, takže by obchodní bilance byla pasivní. Ztratiliť jsme především uhlí a některé zdroje surovin a pomocných látek a jejich dovoz tvoří zatím tak vysokou položku, že nestačí tak hned zvýšit domácí výrobu a vývoz nebo snížit dovoz, aby byla vyrovnána hodnota pravděpodobného schodku a případně aby bylo opět docíleno přebytku obchodní bilance. To však bude úkolem budoucnosti, abychom doplnili své mezery ve výrobě, abychom ji mohli zvýšit, kde pro to máme dobré podmínky, abychom nemusili potřebné výrobky dovážet z ciziny a zároveň abychom zvýšili svůj dosavadní vývoz. Touto cestou se zase musíme dostat k aktivitě zahraničního obchodu.

Odhady našeho příštího zahraničního obchodu.

Nejdůležitější je nyní, jak uvedeno, otázka, s jak velikým dovozem a vývozem pro nastávající dobu můžeme asi počítati a jak veliký vyplyne z toho schodek obchodní bilance. To pak musí být východiskem všech našich akcí při rekonstrukci celé naší výroby, abychom se zase dostali k aktivitě obchodní bilance, na níž závisí rovnováha celé platební bilance a konec konců i rovnováha měnová a všechno, co s tím souvisí.

Máme před sebou dva odhady, jak asi bude vypadat náš zahraniční obchod: Ústřední svaz čs. průmyslníků provedl odhad na podkladě celoročních výsledků z r. 1937 a statistický úřad rozebral náš zahraniční obchod za říjen 1937 podle toho, kolik z celkového vývozu pocházelo z území dnešního Česko-Slovenska a kolik z odstoupeného území a kolik z celkového dovozu směřovalo do těchto obou oblastí. Je pozoruhodné, že obě metody šetření vedou k přibližně stejným výsledkům.

Šetření Svazu průmyslníků přináší tyto výsledky (v milionech Kč):

	Zahraniční obchod 1937			Odhad v nových poměrech		
	Dovoz	Vývoz	Bilance	Dovoz	Vývoz	Bilance
Potraviny původu zemědělského . .	1.281.1 11.6%	584.3 4.9%	— 696.8	827.3 11.1%	360.0 5.2%	— 467.3
Potraviny původu průmyslového . .	115.5 1.1%	311.2 2.6%	+ 195.7	90.0 1.2%	333.0 4.9%	+ 243.0
Suroviny . .	6.226.1 56.7%	2.341.4 20.3%	—3.794.7	4.248.0 57.0%	1.239.9 18.1%	—3.008.1
Tovary a polotovary . .	3.336.9 30.4%	8.607.8 71.9%	+5.270.9	2.269.0 30.5%	4.890.5 71.4%	+2.621.5
Drahé kovy .	20.9 0.2%	37.9 0.3%	+ 17.0	13.0 0.2%	25.0 0.4%	+ 12.0
Úhrnem . .	10.980.5	11.972.6	+ 992.1	7.447.3	6.848.4	— 598.9

Z tohoto přehledu je vidno, že se odhaduje schodek bilance zahraničního obchodu ve výši skoro 600 mil. Kč, proti bezmála miliardovému aktivu v roce 1937. Zajímavé je, že ve složení zahraničního obchodu se neodhadují veliké přesuny. Z úhrnného dovozu se předpokládá podíl potravin 12.3% (proti 12.7% v roce 1937), surovin 57 (56.7)% a polotovarů a hotových výrobků 30.5 (30.4)%. Naopak z celkového vývozu připadá na potraviny 10.1 (7.5)%, na suroviny 18.1 (20.3)% a na hotové výrobky a polotovary 71.4 (71.9)%.

Pravděpodobnou devisovou potřebu při dovozu odhaduje Ústřední svaz čs. průmyslníků na 3487 mil. Kč, z čehož připadá m. j. na dovoz osadního zboží 93, jižního ovoce 108, obilnin 70, ovoce 225, živoč. výrobků 340, tuků 120, nerostů 300, bavlny 550, lnu 140, vlny 350, hedvábí 70, kaučuku 115, železa 200, a obecných kovů 300 mil. Kč.

K přeměně dosavadní aktivity zahraničního obchodu na pasivitu přispívá především položka uhlí, kde se odhaduje dovoz na 700 mil. Kč a vývoz na 66 mil. Kč, čili schodek na 634 mil. Kč. Počítá se při tom se spotřebou paliv v novém Česko-Slovensku na 8 mil. t

hnědého uhlí, 9.5 mil. t kamen. uhlí a 1.7 mil. t koksu. Dovoz se odhaduje na 6.6 mil. t hnědého a 2 mil. t kamen. uhlí, kdežto u koksu se počítá s vývozem 0.4 mil. tun.

Druhou položkou, kde dochází k podstatné změně, je sklo. Zde byla obchodní bilance v r. 1937 aktivní ve výši 754.3 mil. Kč, průmysl odhaduje aktivum jen na 25 mil. Kč.

Větší změna je také v textilním průmyslu a oděvnictví. Dohromady všechny textilní třídy vykazovaly v r. 1937 aktivum 138.4 mil. Kč, kdežto příště se předpokládá pasivum 150 mil. Kč. U bavlny zůstává stejné pasivum 260 mil. Kč, u lnu se předpokládá schodek 9 mil. Kč proti aktivu 33 mil. Kč, u vlny schodek 95 mil. Kč proti schodku 207 mil. Kč, u hedvábí schodek 135 mil. Kč proti aktivu 89 mil. Kč a u konfekce aktivum 350 mil. Kč proti aktivu 484 mil. Kč.

Nejrozsáhlejší třída bude železo a železářské výrobky, která také přináší největší aktivum, a to 985 mil. Kč proti dřívějším 1120 mil. Kč. Stroje, elektrické přístroje a vozidla vykazovala v roce 1937 celkové pasivum 76 mil. Kč, kdežto nyní se předpokládá aktivum 180 mil. Kč.

Statistický úřad rozdělil zahraniční obchod Československa za říjen 1937 podle svého šetření na území nynějšího Česko-Slovenska a na území zbylé takto v mil. Kč:

Dovoz do území	Živá zvířata	Potraviny	Suroviny	Tovary	Drahé kovy	Celkem
odstoupeného	0.2	33.9	162.3	116.8	—	313.2
zbylého	24.6	109.4	313.0	199.2	—	646.2
Vývoz z území						
odstoupeného	0.3	9.3	137.1	425.7	—	572.4
zbylého	0.1	36.5	114.2	397.1	5.2	553.1
Bilance pro území						
odstoupené	—	— 24.6	— 25.2	+308.9	—	+259.1
zbylé	—24.5	— 72.9	—198.8	+197.9	+5.2	— 93.1

Z jednoho měsíce ovšem se nedá usuzovat na celý rok. Především kdybychom znásobili nahoře uvedený měsíční schodek obchodní bilance, jež připadá na zbylé česko-slovenské území dvanácti, vyšel by celoroční schodek přes 1100 mil. Kč. Na podzim bývá však vždy sezonní zvýšení dovozu surovin, takže nelze počítat pro celý rok s tak velkým schodkem.

Daleko zajímavější je výsledek šetření procentického složení našeho zahraničního obchodu, rozděleného na odstoupené a na zbylé území. Výsledky jsou tyto — v procentech:

	Dovoz do území		Vývoz z území	
	odstoupeného	zbylého	odstoupeného	zbylého
Živá zvířata	0.9	99.1	67.4	32.6
Potraviny	23.7	76.3	20.3	79.7
Suroviny	34.1	65.9	54.6	45.4
Hotové výrobky	37.0	63.0	51.7	48.3
Drahé kovy	40.0	60.0	0.1	99.9
Celkem	32.6	67.4	50.9	49.1

Ačkoli, jak jsme již nahoře vypočetli, zůstalo na odstoupeném území podle váženého průměru asi 33 až 35% průmyslu, vidíme, že z celkového dovozu sice asi třetina připadala na odstoupené území a dvě třetiny na zbylé česko-slovenské území, ale z vývozu připadá na obě oblasti po polovičce. Z celkového dovozu surovin šla asi třetina do odstoupeného území a dvě třetiny do dnešního Česko-Slovenska a podobně je tomu i s dovozem hotových výrobků. Z vývozu surovin a hotových výrobků přes polovinu pocházelo z odstoupeného území a méně než polovina z území dnešního Česko-Slovenska. Bilance ukazuje, že aktivitu vytvářela tedy hlavně území odstoupená, kdežto sama oblast zbylého Česko-Slovenska je pasivní.

Zde se tedy jasně ukazuje, že teprve přebudováním a hlavně doplněním některých výrob budeme moci jednak snížit dovoz některých hotových výrobků, jednak zvýšit vývoz (především rovněž hotových výrobků, zušlechtěných naší prací), abychom takto svou obchodní bilanci zase učinili aktivní.

J s m e a m u s í m e b ý t i n a d á l e s t á t e m v ý v o z n í m ,
neboť jako stát s nedostatkem některých potravin a s nedostatkem surovin (nyní i uhlí), stát vnitrozemský, stát dlužnický, musíme mít vývoz vyšší než dovoz, abychom z přebytků zahraničního obchodu mohli uhrazovat do ciziny povinnosti ze všech titulů platební bilance.

Celé naše hospodářství a zvláště obchodní politika vyvěrá tedy z těchto skutečností a musí se nést ve svém souhrnu těmito hledisky:

Příští vývojové možnosti česko-slovenského zahraničního obchodu jsou vymezeny dvěma ústředními skutečnostmi:

1. spotřební kapacitou nového území Česko-Slovenska a
2. jeho výrobní mohoucností.

U obou došlo mnichovskou delimitací k pronikavým změnám u srovnání s poměry v první republice, nikoliv však ve stejném rozsahu.

Na novou s p o t ř e b n í k a p a c i t u lze souditi z poměru počtu obyvatelstva dřívější republiky k republice nynější (t. j. asi 15 k 10 mil. podle posledního sčítání obyvatelů), tedy asi dvě třetiny dřívější kapacity. Ve skutečnosti bude tento poměr asi příznivější, tedy ztráta obyvatelstva menší, ježto z obsazeného území se již nyní navrátilo daleko více obyvatelů než opačně. Dále i optovací akce vynese spíše další populační příliv. Snad i průměrná spotřební kapacita na jednoho obyvatele nebude se lišiti od dřívějšího spotřebního průměru, a to proto, že od republiky byly odděleny kraje s vysokou i nižší individuální spotřebou. Zůstane tedy v ČSR. masa přes 10 milionů obyvatelů s poměrně vysokou průměrnou životní mírou, což je význačný spotřební blok pro mezinárodní obchod.

V ý r o b n í m o h o u c n o s t nové republiky byla sice postižena rozdělením území silněji než spotřební kapacita, zejména mohoucnost výroby průmyslové. Republika ztratila určité kompaktní celky svého průmyslu v oblasti krušnohorské, v libereckém aglomerátu, též i moderní těžký průmysl v Zaolší, mimo některé další oblasti speciální výroby (lnářství v severovýchodních Čechách, západočeské hračkářství a výrobu hudebních nástrojů, porculánovou výrobu,

jablonecké sklářství, severomoravské kamenictví a j.). Byly to však namnoze průmysly velmi exportní (bavlnářství, lnářství, hudební nástroje, sklářství, výroba porcelánu a j.), které v době světové hospodářské krise trpěly autarkními uzávěrami cizích států. Je známo, že tyto oblasti mívaly nejvyšší nezaměstnanost a byly sociálně velmi citlivé. Snad i tato okolnost přitížila politické stránce sudetoněmeckého problému.

Odhadovati ztráty průmyslové výrobnosti rozdělením území lze ovšem velmi nesnadno; konečná mohutnost bude patrně příznivější, než jak by vyplývalo z dosavadního rozložení výroby v době územní rozluky (je zřejmé silné přistěhovalectví průmyslu z obsazené části, je v proudu značný nový zakladatelský ruch, ale i v četných výrobnách, kde dříve byla výroba zastavena na př. kartelními smlouvami, se počíná znovu pracovati).

Výsledkem celého tohoto pohybu bude sice určité snížení v oboru mohoucnosti průmyslové výroby; druhá republika tím ale neztratí svůj vývozní charakter, spíše ztratí jen své exportní napětí u průmyslu dnes těžce se držícího na světových trzích; může si však budovati vývozní průmysly nové na moderních výrobních metodách, tedy konkurenčně schopnější získavati trhy a vyhovovati nynější světové poptávce po zboží.

Úprava hranic může tedy vésti ke vzpružení a zhospodárnění vývozu modernisováním vývozní výroby. Podepřena značným vnitřním domácím trhem, bude moci lépe pronikati na vzdálenější trhy, které zejména v zámoří, kde tolik kladou váhu na vyrovnání svých obchodních bilancí s každým do nich dovážejícím státem. V tom směru se zdají býti nyní lepší předpoklady pro zharmonisování přímé dovozní schopnosti ČSR. s jeho vývozními možnostmi. Pro vyrovnávací tento dovoz jsou ovšem dány jisté meze výnosnosti dovozu, jež je největší u celolodních zásilek při vlastním nákupním a třídícím aparátu. Zde se ostatně otevírá široké pole činnosti Exportnímu ústavu česko-slovenskému.

Zdá se, že zladění česko-slovenského dovozu s vývozem může mít též příznivý vliv na exportní možnosti nejen do zámoří, ale i též na př. na Balkán, tím spíše, ježto čsl. zemědělská výroba bude i nyní v četných oborech výroby rostlinné i živočišné nesoběstačná a tyto trhy jsou dopravně nejbližší jako zásobovací základna. Míra příští nesoběstačnosti některých výrobních oborů v zemědělství závisí ovšem velmi na cenotvorné politice zemědělských monopolních a syndikátních organizací, případně na celně tarifní politice dovozní.

Jakost naší výroby a vývozu.

V příštím zahraničním obchodě ČSR. zvýší se význam kvality vývozu i dovozu. Nové republiky odpadly četné vlastní zdroje surovinné (uhlí, kaolin, dříví, elektrický proud, málo úživné oblasti s nízkými hladinami mezd a j.), jež bude třeba dovážeti, resp. nahraditi. V dovoze vzroste tedy relativně o něco složka surovinná, z čehož by vyplývalo, že by měla být omezena dovozní složka hotových výrobků. Ukazuje se zde nutná cesta pro výstavby dalších výroben hotového zboží pro tuzemský konsum i pro vývoz k získání úhrad pro větší dovoz surovin. Ježto je toto vývozní rozpětí možno

ve statech jakostní výroby (standardní výrobky si státy provozující autarkii vyrábějí samy), bude patrně vzrůst dovozu surovin musit býti provázen vzrůstem vývozu hotového zboží, poněvadž surovin, mimo potraviny, nové Česko-Slovensko nebude mít mnoho. Zvýšilo by se tím pracovní procento, vložené do vývozu, což je i s hlediska sociálního příznivé.

Ovšem, nutno přihlédnouti, že Sudety a snad též Německo samo budou mít zájem na dovozu zemědělských výrobků potravinných z ČSR., tím spíše, že Göringův přejímací kurs Kč zdvihne rentabilitu čsl. zemědělského vývozu do Sudet. Na druhé straně zdraží ovšem příští sudetský dovoz do ČSR. a pokud bude tento dovoz nutný (suroviny: uhlí, elektrický proud, dříví, kaolin a j.), zdraží výrobní náklady zdejší výroby a ovšem též u dovozu hotových výrobků ze Sudet podvážá se jejich zdejší odbyt, nebude-li chtít Říše tento dovoz držet vyrovnávacími exportními prémiemi.

I zkrácení tuzemské dopravní sítě a tím odálení tuzemského výrobce od mořských přístavů je s to prodražiti odbyt z ČSR. do zahraničí.

Již v tomto rámci obecných zřetelů příštího čsl. zahraničního obchodu vyzdvihuje se nutnost vyššího zintenzivnění zahraničního obchodu, jak bylo řečeno, již proto, aby si opatřilo vývozem prostředky k úhradě různých potřeb domácího konsumu. Třebaže význam Německa pro ČSR. v dovozu i vývozu bude patrně vyšší než byl dříve (jednak o bývalý styk s Rakouskem, jednak o Sudety) a třebaže je přirozeným úkazem, že bezprostřední sousední německý blok 85 milionů obyvatelů bude svou spotřební vahou i úhradovou politikou clearingu více soustřeďovati čsl. zahraniční směr než dříve, musí vývoz nové republiky mít ještě více než dříve snahu po širokém horizontálním rozvětvení, aby si získal potřebné suroviny a zboží vzdálených trhů, a aby také rozložil rizika vývozu na větší základnu a spíše vyrovnával příští konjunkturálních cyklů ve vývoze. Ostatně i Německu může býti jen vítáno, bude-li jeho bezprostřední soused hospodářsky i měnově zdravým partnerem. Ostatně nedá se souditi, že by pověst česko-slovenského zboží ztratila po posledních událostech na světových trzích své dřívější sympatie.

V ý v o z a n a š e m ě n a.

Příští česko-slovenský zahraniční obchod má však též důležitý zřetel měnově politický, totiž, jak se bude utvářeti bilance česko-slovenského zahraničního obchodu. Čsl. zahraniční obchod byl vždy silně aktivní, což bylo oporou platební bilance a měny. Lze bezpečně počítati s tím, že obchodní bilance v prvních měsících nové republiky bude pasivní: nastane totiž okamžitá potřeba dovozu surovin i statků, potřebných při přebudovávání státu v nových hranicích, kdežto vývoz se bude zvedati pozvolněji. Devisově je měna proti těmto přechodným pasivům obchodní bilance zabezpečena (zlatou i devisovou rezervou cedulové banky). Závažnější je však otázka, jaká bude obchodní bilance, až toto přechodné stadium přejde.

Vycházelo-li by se mechanicky ze statistik zahraničního obchodu první republiky a byl-li by učiněn pokus, kolik z dovozu a vývozu při-

padlo na území nynějších Sudet a nynější republiky, vycházelo by pro nynější území republiky pasivum a pro Sudety aktivum obchodní bilance. Při tom ovšem nebylo možno ohodnotiti, jak tuto bilanci posune dřívější vnitřní a nyní též zahraniční obchod mezi Sudetami a nynější ČSR. Poněvadž sudetská území byla neúživná vlastní zemědělskou produkcí a produkce česko-slovenská je jí nejbližší, bude patrně tato složka rozhodnou pro obchodní bilanci též pro kursovou disparitu mezi Mk a Kč, takže výsledné pasivum ČSR. v zahraničním obchodě za nové republiky by nakonec nebylo asi veliké, nezmizí-li vůbec, poněvadž naopak vývoz ze Sudet do ČSR. bude trpěti i vysokou hladinou cenovou v této oblasti.

Na druhé straně však projeví se domácí průmyslová výroba, též z nově zaváděné moderní výroby, v nedlouhé době jako aktivní složka čsl. vývozu, takže lze očekávati, že po určité nedlouhé době bude obchodní bilance čsl. o p ě t a k t i v n í. Pro účast zahraničního kapitálu z devisově volné ciziny na výstavbě nového Česko-Slovenska je to výhled jistě příznivý.

Měnový zřetel příští bilance čsl. zahraničního obchodu je určen ovšem ani ne tak celkovou bilancí, jako spíše individuální kvalitou této bilance, t. j. rozčleněním tohoto výsledku na úsek zemí s volným devisovým hospodářstvím a hospodářstvím vázaným. Oba tyto světy se od sebe dosti podstatně liší: cenová hladina ve vázané oblasti je převážnou měrou vyšší, než odpovídá úřední hladině příslušných devis. Všechny tyto oblasti mají proto živou snahu nassávat z ciziny dovoz a platiti za něj clearingem (t. j. předraženým svým vlastním zbožím). Skupina druhá s vyrovnanou platební bilancí a rovnovážným devisovým kursem (devisově volné země) je tudíž pro vázané země laciná a vázané země zemím volným jsou drahé. Česko-Slovensko se dosud drželo měnové politiky zemí volných, platilo všechny své dovozy vůči volným zemím, ale přirozeně ve vázaných zemích narůstala mu vysoká clearingová salda. Příliš značná závislost na odbytu a odběru ze zemí vázaných by mohla postupně vésti v ČSR. ke zdvihu cenové hladiny a tím nakonec ke ztrátě trhů volných. Tento problém byl dosud v ČSR. nejen proti balkánským zemím, ale i proti Německu. Tam, kde vyplývaly clearingové špičky z průmyslového vývozu z ČSR. (na Balkán), dojde patrně k určitému vyrovnání dovozu s vývozem a tedy pro budoucí dobu k menšímu dalšímu riziku tvorby zamrzlých clearingových aktiv, ale jest obava, aby se tento proces neprojevil ve styku s Německem, třebaže zahraniční obchod s ČSR. byl tam dosud kontingentován. Všechny tyto obavy by ovšem zmizely, kdyby Německo opustilo svou dosavadní linii vysokého kursu marky a platebních soustav clearingových. Jest to ovšem soustava pro Německo stále ještě velmi prospěšná, jež dává Německu možnost uplatniti se ve světovém obchodě významem svého 85milionového konsumního vnitřního tělesa. Jest ostatně otázkou, zda by Česko-Slovensko nemohlo použití německého clearingového vzoru vůči zemím, s nimiž eventuálně bude míti dovozní pasiva, aby prosadilo na těchto trzích svůj vyšší vývoz, ježto znamená samo o sobě významný spotřební blok, a tak si zlepšilo event. jakost své příští obchodní bilance.

V otázce jakosti obchodní bilance nebude hráti patrně již oné role jako dříve otázka devisového reexportu, t. j., kdy zboží nakou-

peně v devisově volné cizině (na př. suroviny) se v polozpracovaném tvaru vyvážely do zemí ciziny vázané a tak se blokovala kvalita celkové obchodní bilance; hlavní faktor, průmysl bavlnářský, z největší části přešel totiž odloučením Sudet do Říše. Bude zajímavé sledovati, jak se s tímto problémem vyrovná Říše. Spíše se rýsuje možnosti reexportu nepřímého v bloku zemí vázaných tak, že patrně východní polovice republiky bude (též z dopravního zřetele) kupovati na př. obiloviny na Balkáně, kdežto západní polovina bude své eventuelní přebytky prodávati do Německa jí dopravně bližšího.

Vyřešení česko-slovenské krise Mnichovem zlikviduje snad i některé speciální otázky obchodní bilance, jako únik kapitálu vývozem, prodlužování splatností exportních pohledávek a j.

Shrnou-li se vývojové zřetele pro česko-slovenský zahraniční obchod v budoucnu, lze míti za to, že po přechodné době nutného přebudování bude obrat ve vývozu i dovozu dosti značný; není vyloučeno, že relativně na téže výši jako dříve. Obchodní bilance bude směřovati po přechodném období rekonstrukčních pasiv opět k aktivům, jejichž měnové rozložení a kvalita budou opět oporou měnové stability jako dříve. Vývoz i dovoz dále bude šířiti svou základnu, ježto česko-slovenská cenová hladina neztratí patrně kontakt s mezinárodní konkurenční, i když v mnohých zřetelích jsou nyní kalkulační předpoklady při výrobě horší.

Celkový výhled pro vývoj zahraničního obchodu z nového Česko-Slovenska není i při celkem nepříznivějších předpokladech, za nichž se bude uskutečňovati, horší, než tomu bylo v prvním dvacetiletí trvání státu.

VIII. Česko-slovenské bankovníctví a jeho úkoly.

V ročníku 1935 „Obzoru národohospodářského“ (str. 669—685) bylo v článku „Československé bankovníctví v letech krise“ pojednáno o vývoji našeho obchodního bankovníctví od roku 1918 do roku 1934. Navazuje na tuto úvahu, chci dále nejprve uvésti několik dat z další činnosti našeho bankovníctví, to jest z období let 1935—1937, a za druhé všimnouti si důsledků ztrát (pokud je lze již nyní přehlédnouti), jež utrpělo zmenšením území našeho státu.

Po období krise, již prodělávalo celé naše hospodářství v letech 1930—1934, počíná se rokem 1935 jeviti postupné uvolňování; zotavování hospodářského života pokračovalo však jen zvolna, neboť dědictví minulých let krise bylo příliš těžké. Vzestup vkladů, který započal již v roce 1934, trval i v roce 1935, i když nebyl stále ještě na výši normálního vkladového přírůstku v důsledku znovu a pomalu se uplatňující povlovné tvorby kapitálové. Měsíční průměrné cifry úvěrových obchodů cedulové banky klesaly a jmenovitě trh krátkodobých peněz se postupně silně uvolňoval. Dostatek volných prostředků na soukromém trhu umožnil všeobecné snížení úrokových sazeb, jež bylo sice provedeno nařizovací cestou, a to vládním nařízením ze dne 21. prosince 1935 č. 238 Sb. z. a n., avšak po vzájemné dohodě se všemi složkami peněžnictví. Obavy, které byly z mnohých

míst vyslovovány proti takto upravené otázce úrokových sazeb, se, bohudík, nesplnily, jak bude ještě patrné z vyličení dalšího vývoje našeho bankovníctví, jmenovitě po stránce vzrůstu jím spravovaných prostředků a utváření se jeho ziskové základny.

Kdežto od roku 1930 bylo patrné z bilancí našich obchodních bank soustavné propadávání, lze již, počínaje rokem 1934, pozorovati určité ustalování se bilančních čísel. V roce 1937 je pak dokonce zjevný slušný vzestup.

Porovnáme-li výroční účty našich obchodních bank za leta 1935, 1936 a 1937, docházíme k zjištění, že není v celku nápadných rozdílů v jednotlivých bilančních položkách, což bychom mohli označiti za charakteristický znak jeho vývoje v uvedených třech letech.

Než, bylo by chybou stavěti vedle sebe pouze čísla a činiti z tohoto srovnání nějaké závěry a při tom si neuvědomiti, že se staly značné přesuny v různých položkách aktiv i pasiv bank, které sice na první pohled nejsou z bilančních výkazů zřejmé, které však vyniknou teprve po jich důkladnějším rozboru.

V roce 1936

Jeví se nám rozbor hlavních položek výročních účtů takto:

Snížení první skupiny *h o t o v o s t i a i h n e d s p l a t n é p o h l e d á v k y*, které jest patrné při srovnávání stavu k 31. XII. 1936 s výkazem k 31. prosinci 1935 v částce asi 231 mil. Kč, je jistě důsledkem úpisů na půjčku obrany státu. Není totiž pochyby o tom, že z celkové částky, jež byla na půjčku obrany státu upsána, připadá velká položka na úpisy u obchodních bank a z této položky opět velká část na takové úpisy, které se neděly u bank hotovým zaplacením, nýbrž odpisem z pohledávek, ať již šlo o vkladní knížky nebo vkladní účty. Pozorujeme-li přesto, že se obě tyto položky v pasivech proti stavu z 31. prosince 1936 podstatněji nezměnily, pak je to důkazem toho, že vklady obojího druhu se nejen stabilisovaly, ale že bankám dokonce těchto vkladů přibylo. Tento přírůstek byl ovšem paralysován — jak již svrchu uvedeno — úpisy na půjčku obrany státu.

U položky *s m ě n e k* je patrný celkem klidný vývoj, jenž má tendenci spíše mírně vzestupnou, kterážto skutečnost rovněž nasvědčuje tomu, že hospodářské oživení a tím hojnější používání směnek je na postupu.

Zajímavá je položka skupiny *c e n n ý c h p a p í r ů*. Přes značné nostro-úpisy bank na půjčku obrany státu zvýšila se tato položka celkem nepatrně, a to asi o 217 mil. Kč, z čehož lze souditi, že úpisy na půjčku obrany státu dostaly se skutečně do posledních rukou, t. j. byly umístěny vesměs u publika.

Položka *ú č a s t í* zůstává co do výše nezměněna. Z této skutečnosti lze odvozovati závěr, že ony banky, které jsou význačně zúčastněny přímou kapitálovou účastí na našem obchodním a průmyslovém podnikání, měly v této položce k 31. prosinci 1936 vzhledem k ohromným kursovým vzestupům v roce 1936 značné latentní rezervy, a to tím spíše, že v dobách krise byly tyto účasti oceňovány zvláště opatrně.

Položka dlužníků z 31. prosince 1936 se zvýšila proti stavu k 31. prosinci 1935 asi o 418 mil. Kč. Tato skutečnost svědčí o tom, že bylo již zastaveno splácení a vypovídání úvěrů, čili likvidování pohledávek bank. Okolnost, že přes hospodářské oživení, o němž byla již řeč, saldo dlužníků naproti tomu podstatně nestouplo, lze vysvětliti tím, že většina podniků, alespoň dobře hospodářsky založených, používala k financování vlastních prostředků, nikoliv úvěrů.

To jest patrné i v položce věřitelů, na kterou, jak již zmíněno, spolupůsobila také emise půjčky obrany státu. Přes dvojí pramen skutečného snížení cifry věřitelů, jež by jinak musilo nastati, změnila se tato položka číselně naopak potud, že vykazuje vzestup asi o 463 mil. Kč; je tudíž zřejmo, že úbytky z tohoto titulu paralysovány byly novými vklady, neboť ze zmíněného vzrůstu možno část přičísti na vrub kapitalisovaných úroků.

Určitá stabilita, o níž byla již řeč, jest patrna také z bilančních úhrnů.

Rekapitulujíce to, co možno ze srovnání bilančních čísel let 1935 a 1936 vyčísti, docházíme k zjištění asi těchto skutečností:

Stav vkladů se nejen stabilisoval, ale přimyslíme-li si odplynutí částek, kterých bylo použito k úpisům na půjčku obrany státu a v důsledku zvýšeného hospodářského ruthu i k financování oživeného provozu, vidíme, že ve skutečnosti jeví se příliv nových vkladů. Stav dlužníků se ve skutečnosti nezměnil, neboť ciferný vzestup, jak již řečeno, připadl na vrub kapitalisovaných úroků. Pokles hotovostí byl způsoben platy na půjčku obrany státu. Nezměněný stav cenných papírů. Značné latentní rezervy v účastech.

Veliký obchod v cenných papírech, jmenovitě pokud jde o dividendové hodnoty, vynesl bankám nejen zvýšení latentních rezerv v jejich účastech, ale také značné zisky, pramenící z tohoto druhu obchodu.

Úroková úprava neměla vcelku vlivu na rentabilitu bank, neboť snížení úroků debetních bylo vyváženo snížením úroků kreditních.

Mobilita bank, i když se k 31. XII. jeví proti stavu v předcházejícím roce menší pokles, byla bezesporně po celý rok výborná, o čemž ostatně svědčí velice plynulý peněžní trh.

V celku tedy lze vývoj česko-slovenského bankovníctví v roce 1936 charakterisovati jako dobrý, jako rok dalšího vnitřního posílení a náležité přípravy pro hospodářské úkoly, které banky ještě v budoucnu čekají.

R o k 1 9 3 7

znamenal pro naše obchodní banky období další konsolidace a vnitřního posílení; tyto skutečnosti můžeme pozorovati nejen na obou stranách jejich rozvažných účtů, ale i na účtech ztráty a zisku. Souvisí to s vývojem celého hospodářství. Průměrná zaměstnanost našeho průmyslu udržela se po celý rok 1937 na slušné výši. V některých oborech, zvláště v první polovině roku, překročila dokonce stav konjunkturálního roku 1929. Zásluhou obilního monopolu stalo se zemědělství opět význačným odběratelem průmyslových výrobků.

Také po celý rok 1937 udržela se na peněžním trhu poměrná plynulost, i když se nejevila již v té síle, jako v předcházejícím roce.

O značné síle a odolnosti peněžního trhu svědčí však skutečnost, že velká potřeba finanční správy (přes značně zlepšené daňové příjmy) mohla být opatřena krátkodobým úvěrem a při tom objem úvěrových obchodů u cedulové banky se zvýšil za rok 1937 pouze o necelých 300 mil. Kč.

V položce *h o t o v o s t i a i h n e d s p l a t n é p o h l e d á v k y* jeví se k 31. prosinci 1937 proti stavu z předcházejícího roku zvýšení o 456 mil. Kč. Uvědomíme-li si, že z této částky připadá 371 mil. Kč na Ústřední banku česko-slovenských spořitelů, jež se stala ústředím našich spořitelů a má v svých stanovách určení o dodržování 40% likvidity, vidíme v této účetní skupině od roku 1935 určité ustálení, a můžeme říci, stav dobré likvidity našeho bankovníctví.

Naproti tomu ve skupině *s m ě n e k*, přes to, že u některých, zvláště velkých bank, je vývoj rozdílný, jest v celku patrný pokles eskontovaných směnek. Je to zjev, který souvisí se stále menším používáním obchodní směnký jako úvěrového nástroje, ač by si bylo přáti pravý opak.

Ve skupině *c e n n ý c h p a p í r ů* můžeme naproti tomu pozorovati zvýšení stavu o 463 mil. Kč; nejde však o položky ukládacích papírů, lombardovatelných u Národní banky Česko-slovenské, nýbrž o jiné druhy. Souvisí to pravděpodobně se zvýšenou intervenční činností bank, která nastala po kursových poklesech dividendových hodnot na Pražské burse dne 20. dubna 1937 a v pozdějších obdobích; nasvědčuje tomu skutečnost, že význačnější vzestupy těchto položek jsou u velkých bank se značnějšími průmyslovými koncerny.

V účetním hodnocení *ú č a s t í* nenastává ani v roce 1937 změn.

V položce *d l u ž n í k ů* vidíme přírůstek 330 mil. Kč. Není pochyby o tom, že zvýšení intensity hospodářského života si vyžádalo též oživení úvěrových potřeb průmyslu a obchodu, které přišlo bankám velice vhod; důsledky takto zvýšeného čerpání úvěrů projevují se ovšem příznivě i na účtě ztráty a zisku.

Ve výši *a k c i o v ý c h k a p i t á l ů* obchodních bank nebylo v roce 1937 podstatných změn, nehledíme-li ke zvýšení akciových jistin 2 menších bank v historických zemích o celkovou částku Kč 8,000.000.—, kterýžto přírůstek byl z nepatrné části paralysován úbytkem základního jmění akciových obchodních bank na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Také ve skupině *r e s e r v n í c h f o n d ů* není v roce 1937 nápadných změn. Vedle obvyklých přidělů z čistého zisku, které se jeví jako přírůstek těchto úložek (v bilancích bank k 31. XII. 1937 jsou to ovšem teprve přiděly ze zisku za rok 1936), vidíme per saldo úbytek 36 mil. Kč, který si vysvětlujeme přeúčtováním částky 46 mil. Kč z účtů rezervních fondů na skupinu ostatních pasiv u Banky pro obchod a průmysl, dříve „Länderbanky“.

Úhrnný přírůstek v *k l a d ů n a k n í ž k y a p o k l. p o u k á z k y* činí za rok 1937 442 mil. Kč. Jest to přírůstek již podstatně vyšší než za rok 1936 a svědčí o postupující tvorbě kapitálu v roce 1937.

Ještě vyšší přírůstek vykazuje za rok 1937 skupina *v ě ř i t e l ů*; činí 714 mil. Kč. Značná část tohoto přírůstku, a to Kč 454,800.000, připadá na vzestup položky věřitelů u Ústřední banky česko-slovenských spořitelů, důsledek to povinnosti spořitelů ukládati u tohoto

ústředí část svých vkladů podle ustanovení vládních nařízení ze dne 18. prosince 1936 č. 337 Sb. z. a n.

Jak bylo již řečeno, projevilo se posílení obchodního bankovníctví v roce 1937, jež má svůj výraz ve vzrůstu svěřených prostředků a ve zvýšené obchodní činnosti, též ve zlepšených výsledcích účtů těžebných.

Pozoruhodné jest, že při zvýšení úhrnné cifry jak úroků pasivních, tak i aktivních jeví se u úroků aktivních vzrůst větší, což ovšem působilo příznivě i ve směru zvýšení úrokového rozpětí ve prospěch bank. Připočteme-li k tomu i příznivější výtěžek na účtech odměn, docházíme k závěru, že naše obchodní banky stačily v celku podle staré klasické zásady uhraditi z úrokového rozpětí s připočtením výtěžku na odměnách nejen celou svoji osobní a věcnou režii, ale i daně a odpisy.

Účty výloh (osobních i věcných) vykazují mírné zvýšení, zcela úměrné zvětšení obchodní činnosti, což platí stejně i o skupině daní.

Jedinou položkou ve skupině těžebných účtů, která vykazuje proti roku 1936 zhoršení, jsou různé zisky. Vysvětlení najdeme snadno, uvědomíme-li si pokles bursovních obchodů, který nastal po pádu kursů akciových hodnot v dubnu 1937 a obmezení zisků v činnosti devisové po zostřených předpisech devisových a valutových.

Výsledkem obecně zlepšených obchodních poměrů našeho bankovníctví a toho, co bylo právě ve stručném rozboru jeho závěrečných účtů za rok 1937 řečeno, je přirozeně vykázaní také příznivějších konečných výsledků na účtech ztráty a zisku, při čemž lze míti právem za to, že banky se posílily i vnitřně utvořením a pokud se týče i zesílením svých skrytých rezerv.

Názorný přehled o vývoji obchodních bank podává dále uvedená tabulka, týkající se jednak hlavních položek účtu rozvažného a účtu ztráty a zisku a dále přehled, udávající počet bankovních provozoven v letech 1935, 1936 a 1937.

Hlavní bilanční data akciových bank a společností provozujících bankovní obchody v Česko-Slovensku.

	1935	1936	1937
	v t i s í c í c h	K č	
1. Akciový kapitál . .	1.539,531	1.540,991	1.548.441
2. Reservní fondy . .	972,742	977,106	940,594
3. Vklady na vkladní knížky a poklad. poukázky	11.161,118	11.296,510	11.739,198
4. Věřitelé	13.140,832	13.604,781	14.319,041
5. Hotovosti a ihned splatné pohledávky .	3.640,217	3.409,337	3.865,059
6. Dlužníci	18.391,388	18.808,871	19.138,567
7. Vlastní cenné papíry	3.376,720	3.593,156	4.056.499
8. Bilanční úhrn . .	28.232,935	28.908,644	30.151,986
9. Úroky ztrátové . .	901,128	739,795	801,303
10. Výlohy osobní . .	387,324	385,264	400,958

	1935	1936	1937
	v t i s í c í c h	K č	
11. Výlohy věcné	57,563	56,244	60,686
12. Daně, poplatky a zákonné příspěvky	39,066	54,998	60,692
13. Odpisy	16,708	19,128	29,569
14. Různé ztráty	58,891	24,795	32,542
15. Úroky ziskové	1.018,443	872,016	956,075
16. Odměny (provisy) . .	172,585	163,047	185,340
17. Úroky z cenných papírů	181,601	177,984	192,697
18. Výtěžky z cenných papírů, valut a devis	73,728	85,605	58,302
19. Výtěžky ostatní . . .	52,242	52,091	55,729
20. Zisk, počínaje v to zisk z min. roku . .	93,136	106,561	121,232
21. Ztráty, počítaje v to i ztráty z min. roku	148,904*)	169,479**)	191.393***)

R o k	Počet akc. bank	Počet poboček v ČSR	Úhrn provozoven	Z úhrnu provozoven připadlo na		
				histor. země	Slovensko	Podk. Rus
R o k 1935:						
Historické země	23	371	394	373	18	3
Slovensko	50	205	255	—	243	12
Podkarpatská Rus . . .	9	3	12	—	1	11
Celkem	82	579	661	373	262	26
R o k 1936:						
Historické země	23	370	393	372	18	3
Slovensko	50	203	255	—	243	12
Podkarpatská Rus . . .	9	3	12	—	1	11
Celkem	82	576	660	372	262	26
R o k 1937:						
Historické země	23	267	390	367	22	1
Slovensko	46	200	246	—	234	12
Podkarpatská Rus . . .	9	6	15	—	1	14
Celkem	78	573	651	367	257	27

*) Z toho činí ztráty Centralbank der deutschen Sparkasse (mezi bankami) Kč 122,035.000, Úverné banky v Žilině Kč 11,325.000 a Karlsbader Vereinsbank, Karlovy Vary (mezi bankovními společnostmi) Kč 15,266.000.

**) Z toho činí ztráty Centralband d. d. Sparkassen (mezi bankami) Kč 149,597.000, Karlsbader Vereinsbank, Karlovy Vary Kč 15,435.000 (mezi bankovními společnostmi).

Údaje jsou vzaty ze zpráv Státního úřadu statistického v Praze.

***) Z toho činí ztráty Centralband d. d. Sparkassen (mezi bankami) Kč 171,786.000, Karlsbader Vereinsbank Kč 18,884.000 (mezi bankovními společnostmi).

A tak vstupovalo naše bankovníctví plno naděje a s dobrými vyhlídkami

do roku 1938.

Byl to zvláště počátek toho roku, který se zdál nasvědčovati tomu, že ozdravovací a konsolidační proces, který tak slibně začal, bude nejen pokračovati, ale ještě postupem času získávati na síle a přesvědčivosti.

Leč události z března a května, které pak vyvrcholily koncem třetího a počátkem čtvrtého čtvrtletí roku 1938, tento vývoj nejen zastavily, ale přivodily takový stav, že bankovníctví naše stojí opět před zcela novými velikými a zodpovědnými úkoly.

I když nelze zatím ještě zcela přehlédnouti a do všech důsledku si uvědomiti

ztráty, jež utrpělo naše bankovníctví změněnými poměry,

lze přece aspoň povšechně se jimi zabývati, pokud je možno učiniti si o nich představu ze známých již skutečností.

39 bank v historických zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi (mezi nimi je též Zemská banka a Hypoteční banka Česká) ztrácí ze svých 561 filiálek a expositur 214, z nichž připadá 145 na území zabrané Německem, 2 Polskem a 67 Maďarskem. Z celkového počtu 78 bank ztrácíme též 16 bankovních centrál (na Slovensku 13, na Podkarpatské Rusi 3), které jsou nyní na území zabraném Maďarskem. Mimo to je nyní na území zabraném Německem 1 emisní ústav, takže úhrnný počet ztracených bankovních provozoven činí celkem 231 jednotku, tedy více než třetinu.

Pokud jde o vklady na knížky a pokladniční poukázky, znamená zmíněný úbytek 231 bankovních provozoven ztrátu 2868 milionů Kč z celkové částky 13.203 milionů Kč, tedy asi 22%.

U jednotlivých význačných bank vypadá situace takto:

Ž i v n o s t e n s k á b a n k a ztrácí ze svých 23 mimopražských tuzemských poboček 5, t. j. Karlovy Vary, Ústí n. L., Teplice, Liberec a Košice.

A n g l o - č e s k o s l o v e n s k á a P r a ž s k á ú v ě r n í b a n k a ztrácí z 53 mimopražských (tuzemských) poboček 34, a to: Aš, Ústěk, Ústí n. L., Podmokly, Česká Kamenice, Česká Lípa, Most, Cheb, Falknov, Jablonec n. Nisou, Karlovy Vary, Chomutov, Košice, Liberec, Litoměřice, Lovosice, Šumperk, Mariánské Lázně, Nový Jičín, Teplice-Šanov, Trutnov, Varnsdorf, Vejprty, Znojmo, Svitavy, Žatec, Bor u Č. Lípy, Děčín, Františkovy Lázně, Chabařovice, Kadaň, Karlovy Vary (expositura), Schönbach a Děčín (skladiště).

Č e s k á b a n k a U n i o n ztrácí z 36 mimopražských poboček 25, a to: Aš, Ústí n. L., Podmokly, Broumov, Most, Frývaldov, Jablonec n. Nisou, Kraslice, Vrchlabí, Krnov, Karlovy Vary (2), Litoměřice, Šumperk, Mariánské Lázně, Nový Jičín, Liberec (2), Rumburk, Žatec, Teplice-Šanov, Trutnov, Opava, Varnsdorf, Svitavy.

Č e s k á e s k o m p t n í b a n k a ú v ě r n í ú s t a v ztrácí z 38 mimopražských poboček 32, a to: Aš, Ústí n. L., Česká Kamenice,

Česká Lípa, Břeclav, Most, Cheb, Falknov, Jablonec n. Nisou, Vrchlabí, Krnov, Karlovy Vary, Chomutov, Litoměřice, Lovosice, Šumperk, Mariánské Lázně, Mikulov, Liberec, Rumburk, Žatec, Teplice, Děčín, Trutnov, Opava, Varnsdorf, Znojmo, Bor, Bruntál, Kamenný Šenov, Podmokly a Smržovka.

Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbank a ztrácí z 18 mimopražských poboček 10, a to: Aš, Jablonec n. Nis., Kraslice, Liberec, Krásná Lípa, Teplice-Šanov, Trutnov, Varnsdorf, Vejprty a Mikulášovice.

Česká průmyslová banka ze 48 mimopražských tuzemských poboček ztrácí jich 14, a to: Ústí n. L., Český Krumlov, Břeclav, Český Těšín, Jablonec n. Nis., Chomutov, Košice, Moravská Třebová, Šternberk, Opava, Vejprty, Znojmo, Svitavy a České Velenice.

Agrární banka čsl. ze 14 filiálek ztrácí 3, a to: Břeclav, Košice a Užhorod.

Moravská banka z 9 poboček mimo sídlo centrály ztrácí 7, a to: Bor, Břeclav, Hlučín, Jablonec n. Nis., Opava, Zábřeh, Znojmo.

Ústřední banka československých spořitelů ztrácí ze 4 poboček 2, a to: Litoměřice a Duchcov.

Deutsche Agrar- und Industriebank z 21 filiálek ztrácí 20, a to: Ústí n. L., Bílina, Biskupská Týnice, Podmokly, Bruntál, Jablonec n. Nisou, Chomutov, Český Krumlov, Mariánské Lázně, Stříbro, Horní Litvínov, Postoloprty, Liberec, Rumburk, Žatec, Sluknov, Teplice-Šanov, Děčín, Opava a Svitavy, takže kromě pražské centrály jí zůstává na území Česko-slovenské republiky jen filiálka v Brně.

Banka československých legií z 21 filiálek ztrácí 4, a to: Duchcov, Komárno, Košice, Lovosice. Hůře je ovšem postižen její systém afilací na Slovensku.

U větších slovenských bank vypadá situace takto:

Slovenská banka z 35 poboček ztrácí 9, a to: Berehovo, Komárno, Košice, Levice, Mukačevo, Nové Zámky, Šahy, Lučenec a Užhorod.

Slovenská všeobecná úverná banka z 22 poboček ztrácí 9, a to: Berehovo, Dunajská Streda, Košice, Lučenec, Mukačevo, Nové Zámky, Rožňava, Tornaľa a Užhorod.

Tatra-banka z 41 poboček ztrácí 7, a to: Jelšava, Košice, Lučenec, Moldava nad Bodv., Rimavská Sobota, Rožňava a Toruľa.

Dunajská banka z 18 filiálek ztrácí 9, a to: Berehovo, Dun. Streda, Košice, Levice, Lučenec, Nové Zámky, Užhorod, Mukačevo a Veľké Kapušany.

Jen některé banky nejsou, jak vidno, dotčeny (Česká banka, Plzeňská banka a Všeobecná družstevní banka).

Naproti tomu některé další slovenské banky a banky na Podkarpatské Rusi ztrácejí ještě řadu svých provozoven.

Tomuto úbytku, jednak počtu provozoven, jednak výše svěřených prostředků, bude ovšem odpovídati úměrný úbytek aktivních obchodů. Bude to znamenati smrštěný objem obchodní činnosti. I když lze mít za to, že náležitě se zmenší též režie našeho bankovníctví, přece jen nebude možno spokojiti se se stavem tak, jak jej vytvoří územní ztráty a z toho vyplývající důsledky.

Naše obchodní banky jsou postaveny před zcela nové úkoly, které vyplývají jednak z jejich poslání při budování druhé republiky, jednak z nových poměrů, jimž se musí přizpůsobiti.

Všimneme-li si struktury bilancí našich obchodních bank, vidíme, že jejich aktiva tvoří asi z

54% pohledávky u dlužníků,

12% hotovosti, ihned splatné pohledávky, valuty a devisy,

13% cenné papíry a z

12% směnky.

Již z tohoto hrubého nástinu je patrný význam našeho bankovníctví pro obchod a průmysl, z jehož kruhů se rekrutuje většina jeho zákaznictva. Opačně můžeme říci, jak velké je poslání obchodních bank při správném plnění úkolů, jež mu připadají jako činiteli, který má býti oporou a vzpruhou hospodářského podnikání v těch oborech, které nepatří do působnosti ostatních složek našeho peněžnictví.

Je-li tedy hlavním úkolem našeho bankovníctví zúčastniti se ze všech svých sil na přebudování státu, jest pro to nezbytným předpokladem jeho odolnost a síla. Z toho vyplývá, že potřebujeme bankovníctví vnitřně konsolidované, silné nikoliv počtem, ale pevné ve své vnitřní i vnější organizaci. Z toho se nutně podává otázka vhodného soustředění sil, snaha po zjednání levného úvěru ke zdravému podnikání, a to nikoliv jen snižováním režie na úkor zaměstnanců, ale takovými opatřeními, která jsou s to vésti k žádoucímu cíli. Jest to ovšem především zjednodušení poměrů vhodnou koncentrací, což ovšem platí o peněžnictví, jako celku vůbec. Jest to dále rozumné rozdělení úkolů mezi jednotlivé složky našeho peněžnictví, dosažení jejich harmonické spolupráce, vzájemného se doplňování na místě neplodné a neúčelné konkurence.

Peněžnictví a bankovníctví především samo, jako podstatná sice, ale přece jenom toliko část našeho hospodářského ústrojí, potřebuje k plnění svých úkolů určité předpoklady. Z těch na prvním místě je účinná podpora hospodářského podnikání ve všech směrech i činiteli mimo peněžnictví. Práce, usilovná práce všeho občanstva a z ní vyplývající tvorba národní úspory jest hlavním požadavkem druhé republiky.

IX. Pojišťovnictví v nových poměrech.

Události posledních měsíců, zasahující tak hluboce do celého našeho života hospodářského, vyvolávají podstatné změny i v soukromém pojišťovnictví. Jejich účinky se projevují nebo projeví neméně pronikavě v rozsahu pojišťovacího obchodu na území našeho státu u srovnání se stavem dosavadním, jako ve vnitřním složení a celkovém uspořádání našeho pojišťovacího trhu.

V prvním směru dlužno si především uvědomiti, co ztrácí naše pojišťovnictví na své substanci odloučením okrajových území od naší republiky. Padá zde silně na váhu okolnost, že tato území, zejména ovšem území zabraná Německem a Polskem, náležela s hlediska hospodářského k nejpokročilejším oblastem našeho státu, s vyvinutým průmyslem a obyvatelstvem, vy-

značujícím se značným konsumem pojistné ochrany jak v oborech pojištění elementárních a škodových vůbec, tak i v pojištění životním, kapitálovém i důchodovém. Odpadnutí těchto oblastí se proto dotýká našeho pojišťovnictví velmi citelně, relativně dokonce více, než vyplývá z prostého číselného srovnání dřívější rozlohy a počtu obyvatelstva státu se stavem nynějším, a pro nejbližší leta lze stěží počítati s tím, že takto vzniklý úbytek bude vyrovnán intensivnějším hospodářským provozem na územích zbývajících.

Třebaže je dosud předčasné vyjadřovati tyto ztráty určitými ciframi, nebudeme patrně daleko od skutečnosti, odhadujeme-li zmenšení pojistného stavu česko-slovenského soukromého pojišťovnictví v pojištění životním asi na 45%, v oborech pojištění proti škodám pak přibližně na 40% stavu dosavadního. Znamená to v praxi, že v pojištění proti škodám (včetně pojištění úrazového) nutno počítati na místě dosavadního úhrnu přímého pojistného ve výši asi 770 mil. Kč s pojistným asi 460 mil. Kč, kdežto v pojištění životním lze očekávati snížení přímého pojistného se 608 na 335 mil. Kč a snížení pojištěných kapitálů s 13.4 na 7.4 miliardy Kč. Úměrně poklesnou i prostředky určené ke krytí přímých tuzemských pojistných závazků pojišťovacích ústavů; odhad je v pojištění životním ztížen zejména vlivem různého stáří pojistných kmenů na velikost prémiových rezerv; podle předběžných odhadů lze však mít za to, že ztráta v celkovém obchodě životním i škodovém bude vyjádřena přibližným sestupem zabezpečovacích fondů pro nároky pojistníků s 5 miliard na 3 miliardy Kč.

Zmenšení pojistných stavů v důsledku územních změn není ovšem rozloženo stejnoměrně na všechny pojišťovny, nýbrž postihuje přirozeně nejvíce ony ústavy, které měly v odstoupených územích podstatnou nebo dokonce převážnou část svých pojistníků. Jsou to především zdejší filiálky cizích pojišťoven a některé tuzemské pojišťovny, vzniklé přeměnou zdejších filiálek zahraničních společností na ústavy se sídlem v tuzemsku, jsoucí však ve sféře vlivů cizozemských; obě tyto kategorie pojišťoven převedou namnoze své pojistné kmeny v zabraných územích na zahraniční ústavy nebo filiálky tamních pojišťoven v rámci příslušných zahraničních koncernů. Ztrátou území budou však přirozeně nemálo dotčeny i naše pojišťovny ryze domácí, neboť také jejich obchodní zájmy v odstoupených územích — byť tvořily jen menší část jejich celkových pojistných kmenů — byly značné, zvláště mezi příslušníky našich tamních národních menšin.

Po stránce soukromoprávní má nemalý význam pro právní bezpečnost a kontinuitu pojistné ochrany v sudetoněmeckých územích skutečnost, že podle souhlasných výnosů úředních míst německých i česko-slovenských a dále úředních míst maďarských, byly zachovány v plné platnosti a účinnosti veškeré pojistné smlouvy na celém bývalém území Česko-Slovenské republiky s výjimkou území odstoupeného Polsku. V důsledku toho se neprojevuje úbytek pojistných kmenů u nás bezprostředně v plném rozsahu, nýbrž našim pojišťovnám je zatím uložena povinnost spravovati své pojistné kmeny v sudetských územích prostřednictvím zvláštních tamních reprezentací,

odpovídajících zákonným předpisům o připouštění zahraničních pojišťoven k působnosti. Nehledě ke zvýšené režii a práci administrativní, která jim tím vzniká, dlužno nicméně považovati tento stav za provisorium, neboť již dnes jest téměř jisto, že konečné řešení se patrně stane převodem pojistných stavů na ústavy říšskoněmecké, resp. maďarské.

S uvedeným zmenšením celkového objemu pojištění na území našeho státu souvisí

otázka počtu ústavů pojišťovacích,

připouštěných u nás k působnosti. Až dosud bylo u nás činnu v pojištění proti škodám 60 ústavů (47 domácích a 13 zahraničních) a v pojištění životním 36 ústavů; poněvadž velká část ústavů provozuje souběžně jak pojištění životní, tak i pojištění proti škodám, činil celkový počet všech pojišťoven pracujících na území našeho státu 68 (z toho 17 cizích), nehledě k velkému počtu drobných pojišťovacích spolků místního významu. Je zřejmé, že tento počet je nadměrný pro zmenšené území a hospodářskou kapacitu našeho státu a že bude zde musit dojít k pronikavému zjednodušení. Mnoho bude zde záležet na tom, aby tento žádoucí proces byl podporován vhodnými opatřeními zákonodárnými, jmenovitě poskytováním nezbytných úlev daňových a poplatkových pro umožnění převodů pojistných stavů nebo po případě fusí.

Jedním z nejvýznačnějších aspektů v přítomných problémech našeho pojišťovnictví je jeho stránka sociální. Soukromé pojišťovnictví dává zaměstnání tisícům rodin pojišťovacích zaměstnanců a zástupců všech kategorií, jichž služební požitky byly i v dobách hospodářsky příznivých značně nižší než u ostatních peněžních zaměstnanců. Dnes doléhá na pojišťovny skutečnost, že na jedné straně ztrácejí odstupem okrajových území podstatnou část pojistného příjmu, kdežto na druhé straně je na ně vznášen požadavek nepřikročovati k propouštění zaměstnanců, a zároveň přistupuje namnoze ještě morální povinnost postarati se totiž o další existenci velmi četných zaměstnanců vnitřní i vnější služby ze zabraných území, kteří byli nuceni opustiti svá dosavadní působiště, a opatřovati jim působiště nová na zbývajícím prostoru republiky. Je nasnadě, že jsou to za daných okolností úkoly nadmíru obtížné, jak s hlediska režijního zatížení pojišťoven, tak i se zřetelem k poměrům soutěžním, beztak velmi vypjatým. Jen opravdová dobrá vůle a porozumění na straně všech, kdož mají vliv na další utváření pracovních poměrů v našem pojišťovnictví, může umožniti spravedlivé řešení sociálních otázek, jež v tomto oboru našemu hospodářství vyvstávají. Zásadou, jejíž uplatňování bude naše veřejnost právem sledovati se zvláštní pozorností, musí být i zde příkaz, zajistiti pracovní pole především našim českým a slovenským lidem a nepřipouštěti ani na tomto úseku hospodářského života, aby zúžené pracovní možnosti byly ještě dále zkracovány ve prospěch cizorodých živlů.

Vedle otázky další působnosti 17 cizích pojišťoven na zmenšeném území naší republiky je zde též nedořešená otázka bývalé filiálky

videňské pojišťovny „Fénix“, působící u nás pod jménem „Star“. Převážná část obchodu této pojišťovny (podle předpokladů asi 70%) bylo na území odstoupeném sousedním státům; změnou státoprávních poměrů změnily se mimo to i ostatní předpoklady, na nichž měla být provedena sanace schodku této pojišťovny. Otázku úhrady schodku „Staru“ a jeho závazků v okupovaných územích jest dnes považovati za věc příslušných států. Nelze tu pouštěti se zřetele, že „Fénix“ byl společností rakouskou, podrobenou hlavně dozoru rakouských úřadů, jejichž nástupci se staly nyní úřady německé. Česko-slovenské pojišťovny zastavily zatím placení sanačních příspěvků na „Fénix-Star“ a odběr sanačních dluhopisů „Staru“.

Úprava celé řady otázek,

před jejichž řešením naše pojišťovnictví stojí, je ovšem závislá na celkovém novém uspořádání hospodářských poměrů v našem státě vůbec, na jeho vnitřní přestavbě, jež se jeví účelnou v důsledku změn jeho struktury hospodářské i politické. Mnohé ze stěžejních problémů, dotýkajících se našeho pojišťovnictví, budou tak nepochybně řešeny v širším rámci norem upravujících hlavní obory našeho hospodářského života. Sem může spadat na př. organizace celého oboru na podkladě svazovém, pokud k takovému řešení mělo by dojíti celkově i v jiných oborech.

Nutno zvláště zdůrazniti, že více snad ještě než v jiných oborech hospodářských je věcí mimořádné důležitosti, aby otázky pojišťovací byly řešeny v naprostém dorozumění se směrodatnými činiteli slovenskými. Třebaže nutno počítati s tím, že politická autonomie Slovenska povede i v tomto oboru k určitým zvláštnostem v utváření jednotlivostí — ukazuje k tomu již zřízení vlastního dozorčího úřadu nad pojišťovnami pro území Slovenska a poradního sboru pro otázky pojišťovací při slovenském ministerstvu vnitra — dlužno tím více klásti váhu na to, aby povšechné tendence celkového vývoje byly v zásadě nesený jednotným duchem hospodářské soudržnosti, vyvěrajícím ze správného hodnocení významu společného postupu v záležitostech, dotýkajících se úzce společných našich národních zájmů a hospodářství státu, který je naším společným domovem.

Pojišťovnictví ve své funkci ochránce individuálních hospodářství představuje vrcholný článek hospodářské struktury, ze které organicky vyrůstá. Budoucí vývoj našeho pojišťovnictví bude proto též záviseti především na dalším utváření celkového hospodářského života v našich zemích, na možnostech, jež budou dány rozvoji všech jeho produktivních složek, iniciativnímu duchu soukromého podnikání a racionálnímu využitkování všech hospodářských zdrojů země pro vnitřní trh i pro vývoz. Není pochybnosti, že při účelném vyřešení těchto našich základních problémů hospodářských v duchu zdravé politiky podnikatelské, jakož i obezřetné finanční a měnové politiky státu, budou dány i předpoklady, aby se síla myšlenky pojišťovací uplatňovala také u nás v nových poměrech s nezmenšenou intenzitou, třebaže ovšem v rozsahu vměstnaném do dnešní perspektivy hospodářských čísel našeho národního státu.

X. Naše dopravní politika v budoucnosti jako v minulosti.

Naše doprava byla územním oddělením postižena velmi citelně a bolestně. Nejen že jsme ztratili tisíce kilometrů železničních tratí a silnic, ale také tím, že mnohé ze zbylých železnic a silnic jsou hranicemi — často několikrát — přerušeny.

Podle úřední zprávy ministerstva dopravy změnily se poměry na ČSD takto:

Provozní délka drah ve státním provozu

	v českých zemích	na Slovensku	na Podk. Rusi	celkem
dříve km	9.521	3.418	621	13.560
odstoupeno km	3.678	930	150	4.758
%	38.6	27.2	24.1	35.1
zůstává km	5.843	2.488	471	8.802
%	61.4	72.8	75.9	64.9

Z odstoupených 4.758 km tratí, což je 35.1% dosavadí délky, připadá na Německo 3525 km (74.1%); na Maďarsko 1060 km (22.3%) a na Polsko 173 km (3.6%).

Dopravních a staničních úřadů, zastávek, výhybek a nákladišť bylo v dřívějším Československu celkem 3502. Z nich odpadlo 1418, čili 40.5%, takže zůstává 2084, z nichž v českých zemích 1389 (66.6%), na Slovensku a Podk. Rusi 695 (33.4%).

S tratěmi a ostatními železničními nemovitostmi musili jsme také odevzdati příslušný počet lokomotiv a obozu.

Obdobné ztráty jsou u silnic a v dopravě poštovní a vodní.

Nejnaléhavějším úkolem, před kterým stojíme, je dobudovat síť cest železničních, silničních a vodních. Není to problém technický, nýbrž hospodářský, především finanční. Stavba drah, silnic, zejména dálnic, průplavů atd. vyžádala by si mnohamiliardových nákladů a my sami kapitálově nestačíme na tyto rozsáhlé programy. Ale není pochyby, že vybudování dopravy je při naší zeměpisné poloze základním předpokladem našeho hospodářského úspěchu.

V n o v ý c h p o m ě r e c h .

V kritických dnech podzimu 1938, kdy se nám uzavíraly mezinárodní cesty, ať po souši, ať po vodě, jsme pocítili, co pro hospodářství znamená dobrá dopravní politika, v případě Česko-Slovenska dopravní politika, která nejúžeji spolupracovala se všemi zeměmi bez ohledu na poměry politické. V dopravě možno říci, že náš poměr ke všem zemím byl znamenitý. Udržovali jsme zájem všech konkurenčních cest o naše zboží, zajišťovali jsme si nejlevnější sazby a nečinili jsme si přes to nikde nepřátel. V tomto směru třeba zvláště vyzdvihnouti splupráci s n ě m e c k ý m i říšskými drahami prostřednictvím jejich pražského zastoupení; nikdy ani v kritických týdnech nebyla ve styku s nimi pocitována politická napjatost. Vždy jsme se setkali s plným pochopením pro hospodářské potřeby Česko-Slovenska. Stejně pružně pracovaly i representace drah p o l s k ý c h

a i t a l s k ý c h (Italie zřídila v Česko-Slovensku zastupitelství svých drah sice teprve nedávno, přece však již nyní jsou patrný dobré výsledky, zvláště v dopravním styku s Terstem).

Jen rozumná dopravní politika nám umožňovala v dobách mobilisace a v týdnech po ní následujících, kdy z politických důvodů, jak již shora řečeno, se nám postupně uzavíraly cesty pro styk se zahraničím, že jsme našli vždy náhradní „branku“, kterou se mohlo od nás a k nám dostat i aspoň nejnужnější zboží.

Pohled na mapu nového Česko-Slovenska nám praví, že dopravní struktura našeho státu se v celku nezměnila. Protáhlost státu zůstala. Jakou dopravní politiku máme dělat v budoucnosti? V zásadě stejnou jako dosud.

Ve styku se zahraničím sledujeme dopravu s námořními přístavy, dopravu železniční mezistátní a plavbu.

Doprava s námořními přístavy.

Bylo někde řečeno (a v jistých kruzích v zahraničí byl tento názor často opakován), že Česko-Slovensko se ve svém hospodářském podnikání a tedy i v oboru dopravním bude muset přizpůsobit zcela přáním Německa. Není zde naším úkolem rozebírat nové poměry hospodářské v celé jejich šíři. Chceme si však všimnouti otázek dopravních. V dopravě bude prý nuceno Česko-Slovensko orientovat svůj styk se zámořím na německé přístavy.

Česko-Slovensko je samostatným státem a jeho přepravci odbavovali a budou odbavovati své záсылky po cestách pro ně nejlevnějších a nejlépe vybavených. Německé říšské dráhy jsou zvyklé pracovati rychle a obchodně pružně. Jsou vedeny v duchu hospodářské spolupráce a již to je jistou zárukou pro stejný postup i v budoucnu, pokud to záleží na nich. Netřeba se však báti podle našeho názoru ani nátlaku politického. S Německem soutěží Polsko a hlavně také Italie. Po připojení Rakouska byly vyslovovány rovněž obavy, zda Německo nezvýší průvozní sazby přes Rakousko a zda nám tak neznemožní styk s Terstem. Obavy tyto se nepotvrdily; styk Česko-Slovenska s Terstem se naopak zvýšil skoro o 20%. Německo nemohlo prováděti dopravní politiku proti Terstu, když vidělo, jak Italii na Terstu z důvodů obchodních i prestižních záležitostí. Není nadsázkou, řekneme-li, že udržování Terstu v dnešním jeho rozsahu je umožňováno česko-slovenskou zátěží. Vždyť tato činí bezmála třetinu.

Poněvadž otázka Terstu bude nejdůležitější i pro ostatní konkurenční cesty, které Česko-Slovensko pro styk se zámořím musí udržovati, všimněme si přepravy s Terstem podrobněji:

Styk s Terstem byl sice o více než polovinu menší než s Hamburkem, vyznačoval se však přepravou vysoce kvalitního zboží. Ve vývozu alimentovalo Česko-Slovensko Terst papírem, sklem, keramikou, magnesií, kaolinem, textilem, ohnivzdornými cihlami, cukrem, železnou litií, stroji a aparáty, jutovými tkaninami, škrobovou moučkou a škrobem, sladem, ovsem, glykosou a melasou, v dovozu pak převládala surová bavlna, agromy, surová juta, žito, zpracovaná rýže, pyřity, mořské trávy, elastická guma, bauxit, sušené hrozny, fíky, cibule a česnek, olejnatá semena, víno, mandle, arašidy,

mouka. — Vývoz do Terstu činil zhruba $\frac{2}{3}$ a dovoz z Terstu $\frac{1}{3}$ z celkového překladu (celkový překlad nebyl příliš vzdálen $\frac{1}{2}$ milionu tun). Je jisté, že ze shora uvedených druhů zboží celá řada přeprav aspoň pro přechodnou dobu odpadne. Stejně však je jisté, že Terst se bude snažit podchytiti zboží, které dosud z Česko-Slovenska přepravováno nebylo a které šlo po jiných cestách. Nemalá pozornost bude jistě věnována průmyslovému podnikání na Slovensku, kde cesta na Terst je poměrně nejpřirozenější. Jisté naděje slibuje si Terst od zvýšení vývozu cukru, poněvadž Italie potřebuje stále většího množství, zvláště pro italskou východní Afriku. Stejně naděje jsou kladeny i na vývoz sladu a jiných zemědělských výrobků.

V dovozu z Terstu se očekává, že z dnešního množství odpadne asi 50.000 tun zboží (surová bavlna, surová juta, zmenšený konsum agromů, žita, sušených hroznů, olejnatých semen). Stejně jako ve vývozu, tak i v dovozu je Terst rozhodnut tarifními úpravami podchytiti nové druhy zboží. Možno dokonce očekávati i určité úlevy v překladištních poplatcích a dobrou sazební politiku v námořní plavbě.

Zaháletí nebudou ani polské přístavy, přes něž se dopravuje skoro již tolik zboží, kolik přes Hamburk po železnici. Polské přístavy za poslední leta obdivuhodně vzrostly a nemá-li být všechna jejich snaha zbytečná, je nutné, aby si udržovaly při nejmenším stejný překlad, jako měly dosud. Přístavní kruhy jsou odhodlány nevzdati se soutěže s Hamburkem a rozšířením tarifních slev a snížením tarifů získávati česko-slovenské zboží. Poslední úpravy z konce roku 1938 tomu dostatečně nasvědčují. Ztráty na česko-slovenských transportech chce si Polsko nahradit v Maďarsku a proskočily dokonce zprávy, že se jedná o zavedení koridorových národních vlaků přes česko-slovenské území, které by pomáhaly přepravou maďarského zboží udržovati polským přístavům soutěživost s Hamburkem.

Zajištěním cesty terstské a cest přes polské námořní přístavy si zabezpečujeme konkurenční sazební politiku při dopravě zboží do zámoří. Úkolem našim bude vybudovati druhové tarify pro co nejvíce druhů zboží ve styku se všemi přístavy, zaměstnávati rovnoměrně všechny přístavy, ovšem s přihlédnutím k přirozeným atrakčním obvodům jednotlivých přístavů, tedy s přihlédnutím k zeměpisné poloze přepravců.

Mezistátní doprava železniční.

Zde je nutno vyřešiti dvě nové otázky. Dopravní styk se Súdety a dopravní styk přes území postoupené Maďarsku do nejvýchodnější části Česko-Slovenska.

Dopravní styk se Súdety byl zatím upraven ujednáním mezi vládou česko-slovenskou a německou tak, že byla ponechána pro přechodnou dobu platnost česko-slovenských místních tarifů. Úprava tato není jistě trvalá. Hospodářská ucelenost celého bývalého území státu si jistě vynutí zvláštní dopravní řešení ve styku nového Česko-Slovenska a Sudet. Zájmy zde máme stejné, my i Němci. Nejlepší snad by bylo vybudovati zvláštní sešit v rámci česko-slovensko-německého svazového tarifu. Sešit by měl obsahovati stejné sazby, jaké platily a platí dosud podle místních tarifů ČSD.

Jinak byl upraven dopravní styk s Maďarskem. Zde se počítají sazby od pohraniční stanice nebo do pohraniční stanice lomeně. Přeprava zboží z Maďarska nebo do Maďarska, z Česko-Slovenska nebo do Česko-Slovenska, nebo přes tyto země z jiných nebo do jiných států bude prováděna na podkladě mezinárodních přímých svazových tarifů, které zůstaly v platnosti za nezměněných podmínek a sazeb ze všech nebo do všech stanic obsažených ve svazových tarifech.

Pro česko-slovenské hospodářství bude však nejzávažnější úprava styku s východním Slovenskem a Podkarpatskou Rusí, pokud přeprava musí být za dnešní železniční sítě prováděna po tratích postoupených Maďarsku. Dosud byly stanoveny jen obecné předpisy, podle nichž v peážové přepravě bude rozhodovati, která železnice přepravu takovou provozuje: budou-li to železnice česko-slovenské, budou platit místní tarify česko-slovenských státních drah a budou-li naopak přepravu provozovati železnice maďarské, bude se počítati dovozně podle tarifů maďarských železnic. Která přeprava bude obstarávána maďarskými a která česko-slovenskými drahami, nebylo dosud stanoveno. Jedno je však pro naše hospodářství nezbytné: ať již bude styk s východní částí republiky vyřešen ve formě peážové přepravy či ve formě svazového tarifu česko-slovensko-maďarského, nesmí být dovozně dražší než dosud. Uvažme, že jde o zboží většinou nehodnotné, které nesnese vyšších dopravních nákladů.

Ve svazových tarifech s cizinou nelze očekávat žádné zásadní změny. Jednotlivé svazové tarify bude nutno dobudovat a doplnit. Máme zde na mysli hlavně svazový tarif s Francií, kde německé říšské dráhy stále ještě udržují provisorium tarifní, to jest poskytují nám návratkem své nejnižší sazby podle německých výjimečných tarifů. Po vypovězení železniční paritní úmluvy (viz o ní ještě níže) je dobudování svazového tarifu s Francií tím naléhavější. Práce, které v uplynulém roce byly začaty, nutno urychleně dokončit a připravit materiál pro druhové tarify další.

Tarif se Švýcarskem se v důsledku devalvace z r. 1936 značně zdražil. Přepravci zahájili již před časem prostřednictvím Ústředního svazu čs. průmyslníků jednání s německými, švýcarskými a československými drahami o nápravu v tom smyslu, že by každá zúčastněná železniční správa přinesla menší oběť ze svého podílu, aby dopravní styk se Švýcarskem neupadal. Rušné události druhé polovinu roku znemožnily úspěšné vyřešení a bude nutné urychleně v letošním roce tarify aspoň v nejbolestivějších případech upravit.

Na tarifu s Itálií nebylo stížností, v novém roce však možno čekat jeho podstatné rozšíření o nové položky zboží. Předpokládá se, že po omezení zbrojení v Česko-Slovensku bude možno zásobovat Itálii při provádění jejího autarkního programu a při stále zvyšovaných požadavcích na italské, hlavně terstské loděnice ve stavbě nových lodí (železné a ocelové konstrukční zboží, lodní materiál atp.).

Největší nedostatky jsme měli snad v tarifu s Maďarskem. Jeho přepracování bylo nezbytné (vždyť do tarifu nebyly zapracovány ani všechny naše, ani maďarské vývozní sazby!). Po nové úpravě hranic došlo ke zrušení starého svazového tarifu (v prosinci), takže je nutno urychleně vypracovat svazový tarif nový.

V dopravě s Rumunskem a Konstancou se vyvíjel styk normálně, ač úmluva o jednotné tarifní politice mezi Rumunskem a Itálií rozvoji přepravy neprospěla. Nejbližší budoucnost ukáže vyhlídky Konstancy (kanál Odra—Dunaj).

Tarif s Jugoslavií a jejími přístavy byl v poslední době rozšířen, bohužel však se vybudovaly druhové tarify pro zboží, kterého nám po územních změnách značně ubylo (sklo, keramika, porculán). Bude nutné věnovat zvláštní pozornost též jugoslávským přístavům, které jugoslávská vláda s velkým nákladem dobudovává.

V dopravě s Polskem bude primérním úkolem zapracovat území, které jsme Polsku odstoupili, do svazového tarifu česko-slovensko-polského (dosud musíme přepravovat lomeně). Zvláštní pozornost třeba věnovat přepravě uhelné z odstoupených pánví: bude nutno vybudovat zvláštní tarifní sešit s takovými sazbami, aby dovozné nebylo vyšší, než při přepravě podle tarifu ČSD. před odstoupením území. A ještě jednu významnou věc nutno zdůraznit: bývalá košicko-bohumínská dráha je přerušena a část její spravují Poláci. Dovozné ve styku s východní částí Česko-Slovenska se počítalo též přes Český Těšín. Poněvadž s polskými drahami není sjednána peážová přeprava (jako na př. s Německem), nezbyvá, než přepravovat zásilky ve styku historických zemí se Slovenskem a Podk. Rusí oklikami, čímž se dovozné ovšem značně prodražuje. Poláci na druhé straně mají sice kus trati, nemají však pro ni zaměstnání. Je v zájmu jak polském, tak česko-slovenském sjednat peáž přes těšínské území, nebo najít v rámci svazového tarifu takové řešení, aby přeprava po této přirozené a nejlevnější cestě mohla se provádět.

Konečně třeba se ještě zmínit o tarifu s Holandskem, který se nad očekávání osvědčil a který je třeba dále vhodně doplňovat, a o přípravách pro tarif s Dánskem, Švédskem a Norskem, který by zlevnil přepravu aspoň kusových zásilek.

Plavba.

Bezpečným regulátorem pro výši železničních sazeb — hlavně ve styku s námořními přístavy — je plavba, labská i dunajská. Poněvadž zde přepravujeme vlastními dopravními prostředky, nejsme v ničem odkázáni na cizinu a v tarifní politice plavební rozhodujeme rovněž sami. Železnicím cizích států nezbyvá, než aby se konkurenčně přizpůsobovaly sazbám plavebním, které jsou přirozeně poměrně velmi nízké. Plavba není pomocník malý, uvážíme-li, že celková váha zboží přepraveného Čs. akciovou společností labskou, tedy zcela domácím dopravním prostředkem, se blížila 2 mil. tun, a že v dunajských překladištích se překládalo kolem 1½ mil. tun.

Naše labské i dunajské plavební společnosti provozují samostatnou sazební politiku a na této zdůrazněno, že naše plavební společnosti nesledují jen účely soukromohospodářské, výdělečné. Pracují k prospěchu celého hospodářství. Vzpomínáme zde, jak do poslední chvíle, kdy již železniční doprava s Německem dávno byla uzavřena, naše „Labská“ jezdila, a jak úsilovně a úspěšně pracovala na znovuzahájení dopravy po demobilisaci (působila tak nepřímo i na zahájení přepravy po železnici), neohlížejíc se na příjmy, které z dopravy mohla mít. Jsme přesvědčeni, že stejnou celonárodně prospěšnou do-

právní politiku bude plavba provozovat i v dobách příštích. Musí jí ovšem pomáhat i ministerstvo dopravy vhodným vyřešením překlaďního tarifu.

Shrneme-li a střízlivě uvážíme shora uvedené, nezdá se naše dopravní situace nejhorší. Čekají nás velké úkoly, řekněme si však také upřímně, že mnoho záležitostí jen na nás samých. Budeme-li pracovat energicky, rychle a rozvážně, zavedeme si pořádek do svého dopravnictví, vybudujeme, doplníme a přepracujeme tarify, udržíme rovnoměrný zájem cizích kolejí o naše zboží a zlevníme dopravní náklady k podpoře nebo dokonce umožnění své životní nutnosti — exportu.

XI. Naše další hospodářská a sociální politika.

Podali jsme v hrubých obrysech přehled změn, které nastaly v našem národním hospodářství okleštěním našeho státu. Z rozboru vyplývají některé důležité skutečnosti, které tvoří východisko pro naši další hospodářskou politiku.

1. Událostmi z podzimu 1938 a jejich likvidací v mnichovském a vídeňském rozhodnutí se změnily do značné míry základní hospodářsko-politické vztahy k našim sousedům. Tyto vztahy nejsou dosud naprosto vyjasněny a normalisovány. Pro další naši hospodářskou politiku je rozhodné, jak budou upraveny a je proto zapotřebí jejich brzkého urovnání.

2. Hospodářsko-sociální složení obyvatelstva Česko-Slovenska zůstává stejné, jako bylo dříve. V celkovém průměru jen asi jedna třetina obyvatel republiky a asi čtvrtina obyvatel českých zemí nachází obživu v zemědělství, lesnictví a rybářství a celý zbytek v průmyslu, výrobních živnostech, obchodě, dopravě, peněžnictví, ve veřejných službách a svobodných povoláních.

Úkolem další hospodářské politiky musí být, jednak aby ustal nezdravý odliv obyvatel z venkova do měst, t. j. vlastně ze zemědělského k jiným, „městským“ povoláním, jednak aby byla zajištěna výživa přirozených populačních přírůstků, které doposud — po tři čtvrtiny století, od dob industrialisace našich zemí — nacházely existenci v průmyslu a v oněch oborech povolání, které více méně souvisí s průmyslem.

Toto je především problém na jedné straně zemědělské, na druhé straně průmyslové politiky. Nelze je dělati ve vzájemné protivě, nýbrž naopak ve vzájemné spojitosti. Ať se shledáme také s jinými příčinami stěhování se obyvatel z venkova do měst, hlavní příčina je hospodářská. Dokud důchod z práce v povoláních „městských“ za normálních poměrů bude vyšší než z práce v zemědělství, při jinak stejných obecných předpokladech živobytí, dotud potrvá odliv z venkova. Ale i kdybychom umělými opatřeními zvýšili důchod zemědělství, což se může stát zvýšením rentability zemědělského podnikání, jsou dány ještě přirozené meze počtu obyvatel, kteří se mohou při zemědělství uživit. Tyto přirozené meze jsou v nerozmnožitelnosti půdy a v zákonu o klesajícím výnosu půdy (výnos nestoupá rovnoměrně s náklady). Zvýšení rentability zemědělského podnikání může být

uskutečněno částečně ještě bez újmy spotřebitelů. Může se tak stát především další racionalisací výroby (zvýšení hektarových výnosů, využití dnes neplodných půd atd.); dále tím, že se zemědělství neomezí jen na výrobu surových plodin, nýbrž že se věnuje více než dosud zušlechťení svých výrobků cestou vlastní výroby zemědělské (ušlechtilé semenářství, ovocnářství, třídění výrobků atd.) nebo dalším průmyslovým zpracováním surových plodů zemědělské práce (výroba marmelád, konserv atd.); dále lze zvýšit rentabilitu zemědělství bez zatížení spotřebitelů lepší organizací trhu (je známo, jak velké je u některých zemědělských výrobků rozpětí mezi cenami, jež platí spotřebitel, a cenami výkupními u zemědělce — rozpětí, jež často není odůvodněno).

Vyčerpáme-li tyto možnosti zvýšené rentability, třeba se ptáti, máme-li ji ještě dále záměrně zvyšovati, a to k tíži ostatního hospodářství, se zřetelem ke zmíněným přirozeným zákonům o nerozmnžitelnosti půdy a o klesajícím výnosu jejím. Stanoviti mez, co je výhodnější, zda pokračovat a jak daleko pokračovat v umělém zvyšování zemědělské rentability k tíži ostatního hospodářství za cílem zastavení odlivu obyvatel z venkova do měst, se vědecky nedá stanovit. Zkušenosti nám ukázaly, že populační přebytky ze tří čtvrtiny století za tehdejších poměrů v zemědělství nacházely vesměs existenci v „městských“ povoláních; počet obyvatel v zemědělství absolutně i relativně klesal. Musíme hledat takovou rozumnou a rozvážnou hranici, která by vyčerpala všechny možnosti úživy obyvatel v zemědělství (se zřetelem ke zmíněným přirozeným zákonům), aniž by tím byly zároveň zhoršovány předpoklady dostatečného rozvoje průmyslu a ostatních otázek hospodářství, kde by nacházely obživu populační přebytky. Kdybychom zvyšovali výnosnost zemědělství k tíži ostatního hospodářství, aniž zemědělství již může uživiti více obyvatel (v důsledku přirozených zákonů) nebo aniž zemědělství může nově přijmouti více obyvatel, než by nově uživilo ostatní nezemědělské složky hospodářství, kdyby nebyly zvyšovány ceny zemědělské, pak buď životní míra rostoucího počtu obyvatel klesne, nebo při zachování stejné životní míry musí být omezován počet obyvatel (vystěhovalectvím, omezováním porodů a j.).

3. Česko-Slovensko zůstalo státem s rozsáhlým průmyslem. V celkovém váženém průměru ubylo nám zhruba stejně průmyslu (ať co do počtu závodů, ať co do hodnoty odbytu, ať co do počtu zaměstnanců), jako klesl počet obyvatel. V jednotlivých odvětvích výroby jsou ovšem změny rozdílné. Někde je úbytek výrobnosti větší než úbytek obyvatel, někde obráceně. V prvním případě se snižují nebo zanikají naše přebytky vývozní nebo dokonce nám vzniká potřeba dovozu. Je-li pokles výrobnosti menší než úbytek obyvatel, tu se snižuje naše dosavadní dovozní potřeba, nebo zaniká, nebo dokonce se stáváme státem vývozním.

V každém případě — bez ohledu na to, co bylo řečeno dříve — zůstane naším úkolem, abychom se vhodnou průmyslovou politikou starali o co největší, ovšem o zdravý rozmach průmyslu a ostatních složek na něm závislých. Neboť průmysl a tyto složky ve všech státech světa tvoří předpoklady zvyšované životní míry obyvatel a mož-

nost výživy rostoucího počtu obyvatel. O zakladatelské průmyslové politice ještě píšeme dále.

4. Česko-Slovensko zůstává a musí zůstat jako dosud také státem vývozním. Nemáme dostatek surovin; ztratili jsme naše některá bohatství surovin a pomocných látek (uhlí, lesy atd.); nejsme soběstační ani v mnohých potravinách; jsme státem vnitrozemským, odsouzeným na dopravu a jiné služby cizích zemí; jsme státem kapitálově chudým a do ciziny zadluženým. Abychom všechny tyto potřeby do ciziny mohli uhradit, jsme nuceni vyvážet, a to více vyvážet než dovážet. Jedině vývozem můžeme zaplatiti svůj potřebný dovoz a jediné z přebytku vývozu nad dovozem můžeme uhraditi cizině platy z jiných titulů platební bilance než z titulu dovozu (dopravné, pojištění, pasivní cestovní ruch, úroky, splátky na dluhy atd.). Jedině aktivita bilance zahraničního obchodu (jako dosud) nám zabezpečí rovnováhu celkové platební bilance a tím i rovnováhu měnovou, která je zase předpokladem celé hospodářské rovnováhy doma.

Po všech skutečněných změnách však vychází na jevo, že bychom zanechali složení v hospodářství, jak nám zůstalo, měli bychom obchodní bilanci a tím i platební bilanci pasivní, což by byl stav na delší dobu neudržitelný. Proto je naším úkolem takové zdokonalování hospodářství ve všech jeho složkách, abychom zase jako dříve dosáhli dostatečné aktivity zahraničního obchodu, dostatečné s hlediska platební bilance.

5. Vidíme tento možný praktický postup při zmíněném budování našeho hospodářství:

Od oboru k oboru zjistíme nejdříve svou dnešní spotřební a výrobní kapacitu. Z tohoto přehledu — jakéhosi katastru výroby a spotřeby — poznáme, kde máme nadbytek vlastní výroby a kde naopak vývozní přebytky a jak asi veliké.

Po tomto zjištění pak prozkoumáme, jsme-li v tom kterém oboru, kde je dnes naše výrobnost menší než spotřební kapacita, s to doplněním, rozšířením nebo novým vybudováním této výroby zvýšiti výrobnost, abychom se stali soběstačnými nebo dokonce vývozními. Zároveň s tím třeba seznati potřebné předpoklady zvýšené výroby: jsou-li splněny přirozené podmínky zvýšení nebo nového zavedení té které výroby; jaká je při tom potřeba kapitálu a podmínky jeho poskytnutí; jaké předpoklady cenové, daňové, celní a obchodně politické atd. Podobně je třeba poznání situace u oborů, kde se naše vývoznost naopak zvýšila: možnosti zvýšeného odbytu doma a za hranicemi; předpoklady tohoto zvýšení v oboru politiky cenové, daňové, obchodně politické atd. Je pro nás přirozené, že sice zmíněnou podrobnou východiskovou bilanci výroby a spotřeby mohou sestaviti úřední orgány a že i ony mohou dát podnět a provádět soustavná šetření o potřebách přebudování hospodářství, ale o oněch vlastních podkladech pro uskutečnění této přestavby nebo doplnění se mohou vysloviti jediné praktičtí podnikatelé. Na vládě pak je, aby v součinnosti s praktickým hospodářstvím vytvořila ony potřebné předpoklady, na nichž soukromé hospodářství může budovati. Zde vidíme široké pole působnosti hospodářské rady státní, která by se svým příslušným sekretariátem sestavila onu zmíněnou východiskovou bilanci, provedla rychle a pružně se všemi odvětvími ankety o potře-

bách a možnostech nové úpravy, aby na základě toho vláda postupně a neodkladně sjednávala — pokud je v moci státu — příslušné předpoklady přízpůsobovacího procesu.

Tento postup také zaručuje, že se vyhneme vadným investicím a nezdravému zakládání nadbytečných podniků a závodů, že úsporně použijeme kapitálu a že také předejdeme krisím z nerovnováhy výroby a odbytu. V této činnosti bychom také viděli obsah a smysl „řízení“ hospodářství. Vycházelo by od podnikání samotného; stát by jen sjednával podklad pro jednotný postup soukromého podnikání a podle dohodnutých potřeb by vytvářel předpoklady další praktické činnosti podnikatelské, jinak naprosto svobodné.

Co tu bylo řečeno o výrobě a spotřebě, platí ovšem i o dopravě, peněžnictví a ostatních složkách hospodářství.

6. Velmi důležitou při rekonstrukci našeho hospodářství bude otázka kapitálův. Rekonstrukce ve výrobě, v dopravě a jinde si vyžádá velikých kapitálů. My jsme státem kapitálově chudým a chceme financovati investiční potřeby způsobem nezávadným s hlediska měnového. Bude třeba dělat především doma politiku, která by tvorbu kapitálu všemožně podporovala. Dále bude záležet na tom, podaří-li se nám získati v cizině úvěr. Nejde zdaleka jen o veřejnou potřebu úvěrovou; naopak spíše třeba zdůrazňovati ve výrobě i v dopravě soukromopodnikatelskou povahu nových investic. V neposlední řadě si budeme musit povšimnout blíže způsobů a organizačních zařízení, jakých užívají při podobných investičních a rekonstrukčních hospodářských akcích v cizině, odkudž můžeme — přirozeně se zřetím k našim zvláštním poměrům — čerpat jisté zkušenosti.

7. Hospodářské problémy vyvěrají nám také z toho, že Československo je dnes státem spolkovým: federací tří samosprávných zemí. Není pochyby o tom, že na souladu hospodářské i ostatní politiky těchto tří samosprávných útvarů bude záležet rozvoj hospodářství a tempo, v jakém se to bude dít. Slovensko a Podk. Rus jsou zeměmi v naprosté převaze zemědělskými. Při tom jsou to země s mnohem rychlejším vzrůstem populace. Chtějí-li své obyvatelstvo uživit a zajistit mu stoupající životní míru, musí zintensivňovat své zemědělství ke stupni českých zemí a hlavně musí podporovat průmysl. Slovensko a Podk. Rus jsou zeměmi kapitálově ještě mnohem chudšími než české země. Industrialisaci mohou provádět jen za součinnosti s Čechy nebo s cizím kapitálem. Tato otázka jistě není Slovákům a Rusínům lhostejná, jako nám nebyla lhostejná, když jsme se začali industrialisovat. To je jedna stránka průmyslového podnikání východních zemí naší republiky. Další otázky souvisí s rýze věcnými předpoklady podnikání, ať se to týká politiky finanční, dopravní, správní, otázek právní bezpečnosti atd. Čím jednotnější a harmoničtější bude hospodářská, správní i obecná politika všech tří samosprávných útvarů Česko-slovenské republiky, tím více a rychleji zaznamená úspěchů.

Tímto výčtem akcí, které máme před sebou, si zdaleka neděláme nároku na jejich úplnost. Je mnoho otázek a předpokladů pro to, aby se nám naše úsilí o zajištění nového hospodářského rozvoje podařilo. Připomínáme znovu důležitou otázku našeho hospodářsko-politického poměru ke svým sousedům, který se teprve zčásti nově vytváří, dále jmenujeme namátkou otázku židovskou, speciální problémy stát-

ního finančního hospodářství, vyrovnaní rozpočtu, únosnosti daňové, otázky veřejných zaměstnanců, veřejné správy atd. atd.

Jenom opravdu cílevědomá, soustavná, skutečně národohospodářská a při tom dostatečně rychle prováděná politika nám může pomoci zacelit rány, které jsme utrpěli a ve zmenšeném a zchudlém státě připravit — bude-li se vyvíjet i světové hospodářství a světová politika podle toho — zase lepší budoucnost.

Autory tohoto pojednání jsou:

I. kapitoly: Česko-Slovensko s hlediska zeměpisného — Dr. Rud. Turčín;

části III. kapitoly (viz text) o zemědělské výrobě — Dr. Erv. Mayer;

části IV. kapitoly o uhlí — Dr. Jar. Kratochvíl;

druhé poloviny VII. kapitoly o naší obchodní politice — Dr. Ing. Mil. Horna;

VIII. kapitoly o bankovníctví — vrch. ředitel Frant. Špička;

IX. kapitoly o pojišťovnictví — Assekurátor;

X. kapitoly o dopravě — Dr. Lad. Suchý;

ostatního — Dr. Ing. Vl. Klimecký;

mapy Ostravska — Dr. J. Bukovanský.

Rozhledy

„Mladí vpřed!“

Čas od času se těšívá pozornosti zjev, který se v terminologii ještě nedávno běžné nazýval „diskusí o generačním problému“ a který obyčejně míval ustálený průběh: ať už se mladá generace domáhala vedoucích míst v upřímné víře, že tam svede více než jejich dosavadní držitelé, nebo jen z nedočkavosti, aby se konečně už sama dostala na řadu, a ať ti, kteří jí měli uvolnití svá místa, projevíli neochotu k tomu proto, že neviděli ještě způsobilých nástupců, nebo jen proto, že se jim to nezamlouvalo — výsledek býval obyčejně jen několik nezávazných poklon starších vůči mladým a uvolnění několika míst pro útěchu. Je tedy přirozené, že i dnes je heslo o nástupu mladých, které se znovu stává časovým, v neoficiální veřejnosti komentováno průpovídkami více nebo méně vtipnými, vyjadřujícími zkušeností podloženou skepsí vůči úspěchu jeho uskutečnění. A přece — i když jsme si vědomi, že doba velkých převratů dává oživnouti všelijakým chiliastickým touhám a nadějím a když ani nechceme přeceňovati skutečnost, že výměna generací není už jen předmětem diskuse, nýbrž kategoricky formulovaným imperativem — nemůžeme se uzavírat poznání, že dnes je více důvodů pro jeho uskutečnění, než kdykoliv jindy.

Pokud život v našem státu ještě mohl jakž takž běžeti ve vyježděných kolejích, vyvolala nezpůsobilost člověka na vedoucím místě obyčejně jen mrzutou kritiku. Avšak teď, kdy jsou tyto koleje zataraseny a kdy potřebujeme vtipné a odvážné lidi, abychom se vůbec dostali kupředu, je hodně zřejmé, že vedoucí místo nemůže být jen ozdobou a odměnou pro zasloužilé